

ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д.
УШИНСЬКОГО

На правах рукопису

БОДНАР ЛІЛІЯ ВАСИЛІВНА

УДК: 378.937+378.126+370.192.2

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ІЗ
ЗАСТОСУВАННЯМ ЕЛЕКТРОННИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Дисертація

на здобуття наукового ступеня

кандидата педагогічних наук

Науковий керівник -

Богданова Інна Михайлівна,

доктор педагогічних наук,

професор

Одеса – 2006

ЗМІСТ

ВСТУП.....4

РОЗДІЛ 1. Теоретичні засади підготовки соціальних педагогів до професійної діяльності із застосуванням електронних засобів навчання.....11

1.1. Особливості підготовки соціальних педагогів до професійної діяльності.....11

1.2. Віртуальні засоби навчання як передумова вдосконалення професійної підготовки соціальних педагогів.....21

1.3. Електронні засоби навчання в процесі підготовки соціальних педагогів до професійної діяльності.....39

1.3.1. Сутність і функції електронного підручника в процесі професійної підготовки соціальних педагогів.....45

1.3.2. Електронні засоби контролю та їх аналіз.....61

1.4. Структурно - функціональна модель підготовки соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів навчання.....65

Висновки з першого розділу.....75

РОЗДІЛ 2. Експериментально-дослідна робота з професійної підготовки соціальних педагогів електронними засобами навчання.....80

2.1. Характеристика критеріїв та визначення рівнів підготовленості соціальних педагогів щодо застосування електронних засобів навчання.....80

2.2. Діагностика рівнів сформованості підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності.....89

2.3. Модель формування підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності із застосуванням електронних

засобів навчання та її реалізація.....	123
2.4. Результати формувального експерименту та їх аналіз.....	150
Висновки з другого розділу	164
ВИСНОВКИ.....	170
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	174
ДОДАТКИ.....	192

ВСТУП

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю опрацювання нових стратегій підготовки педагогічних кадрів, прагненням досягти ідеалу фахівця, що відповідає вимогам сьогодення, яке характеризується такими негативними явищами, як безпритульність дітей, збільшення людей похилого віку, яким необхідна допомога, вживання молоддю наркотиків, педагогічна неспроможність багатьох молодих сімей до виховання дітей. В умовах входження України у світовий освітній простір, гуманізації та модернізації освіти, відродження культури, мови, традицій українського народу досвід розвитку суспільства засвідчує, що саме спеціальність соціального педагога в найближчій перспективі стане все більш затребуваною, оскільки покликана комплексно вирішувати соціальні проблеми людини в різних галузях і сферах її життя, незалежно від віку, статі, соціального статусу. Залежно від контингенту, з яким пов'язана професія соціального педагога, його професійна діяльність розгалужується на багато спеціалізацій. Зокрема, - це сімейний соціальний педагог, шкільний соціальний педагог, реабілітолог, дефектолог, муніципальний соціальний педагог, соціальний гувернер і т. ін. Постійне зростання кількості спеціалізацій у сфері діяльності соціальних педагогів свідчить, з одного боку, про все більшу увагу суспільства до проблем, з якими зустрічається населення у своєму повсякденному житті, намаганні підтримати й надати їм соціальну допомогу. З іншого, – про усталене урізноманітнення ситуацій, в яких виникає потреба у втручанні й допомозі соціального педагога. У зв'язку з цим особливо гостро постає питання щодо підготовки соціальних педагогів до професійної діяльності і зокрема, збагачення її новими засобами й технологіями роботи.

Із поміж засобів професійної підготовки соціальних педагогів насамперед визначаються електронні засоби навчання (електронні підручники, електронний контроль для виявлення рівня теоретичних знань, електронні лекції, електронні фахові і нефахові видання, віртуально-тренінгова система навчання, віртуальні програми для осіб з обмеженими

функціональними можливостями тощо), які забезпечують підвищення якості підготовки фахівців до майбутньої професійної діяльності у будь-якій сфері.

Проблема підготовки соціальних педагогів до професійної діяльності знайшла своє відображення у роботах українських і зарубіжних учених (Н.В. Абашкіна, С.П. Архипова, О.В. Безпалько, В.Г. Бочарова, Т.А. Василькова, Ю.В. Василькова, Л.В. Віннікова, О.І. Гура, І.М. Закатова, А.Й. Капська, Н.В. Кічук, Г.Я. Майборода, Ю.Р. Мацкевич, Л.І. Міщик, Р.В. Овчарова, С.Ю. Пашенко, Л.Є. Пундик, С.Я. Харченко та ін.).

Натомість у контексті модернізації підготовки майбутніх фахівців існує протиріччя між тенденціями розвитку застосування електронних засобів навчання і нерозробленістю педагогічних умов підготовки соціальних педагогів із застосуванням означених засобів, що й зумовило вибір теми дисертаційної роботи **“Професійна підготовка соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів навчання.”**

Зв’язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконувалось у межах наукової теми кафедри педагогіки “Професійно-педагогічні засади підготовки фахівців” (державний реєстраційний номер 0105U000190), яка входить до тематичного плану науково-дослідних робіт Південноукраїнського державного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського. Автором досліджено проблему підготовки соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів навчання в дидактичному процесі ВНЗ. Тема дисертації була затверджена на засіданні Вченої ради Південноукраїнського державного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського (протокол №10 від 29 травня 2003 року) та заочно в координативній раді при АПН України (протокол №8 від 28 жовтня 2003 року).

Мета дослідження: визначити, науково обґрунтувати й експериментально апробувати ефективність структурно-функціональної моделі підготовки соціальних педагогів до професійної діяльності із застосуванням електронних засобів навчання.

Для досягнення мети були визначені такі **завдання дослідження**:

1. Визначити й науково обґрунтувати поняття „електронні засоби навчання у професійній підготовці соціальних педагогів”, „електронний підручник у професійній підготовці соціальних педагогів”; уточнити сутність і структуру понять “віртуальні засоби навчання”, “професійна підготовленість соціальних педагогів”.
2. Охарактеризувати електронні засоби навчання у професійній підготовці соціальних педагогів.
3. Визначити критерії, показники й охарактеризувати рівні підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності.
4. Виявити педагогічні умови підготовки соціальних педагогів до професійної діяльності із застосуванням електронних засобів навчання.
5. Розробити, науково обґрунтувати й експериментально апробувати структурно-функціональну модель підготовки соціальних педагогів до професійної діяльності із застосуванням електронних засобів навчання.

Об’єкт дослідження – професійна підготовка соціальних педагогів.

Предмет дослідження – процес професійної підготовки соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів навчання.

Гіпотеза дослідження: професійна підготовка соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів навчання відбуватиметься ефективніше за умови реалізації структурно-функціональній моделі, що передбачає:

- забезпечення професіональної та технологічної спрямованості занять із застосуванням електронних засобів навчання;
- доповнення змісту підготовки майбутніх соціальних педагогів теоретичними знаннями і практичними вміннями щодо застосування електронних засобів навчання у професійній діяльності;
- використання електронних засобів у навчально-методичному забезпеченні соціальних педагогів до професійної діяльності.

Методологічні засади дослідження склали філософські положення про соціальну природу особистості, детермінацію діяльності об'єктивними й суб'єктивними чинниками. Методологічними орієнтирами дослідження виступили концептуальні положення про взаємозв'язок, взаємообумовленість і взаємозалежність соціально-педагогічних явищ і процесів, необхідність їх урахування в конкретних умовах; системний підхід як різнобічний спосіб аналізу педагогічних проблем, принцип саморегуляції як механізм здійснення професійного становлення; необхідність ідеї гуманістичного особистісно орієнтованого навчання, що забезпечує різнобічний розвиток майбутнього спеціаліста.

Теоретичними джерелами дослідження стали наукові праці, в яких розкрито загальні питання професійної підготовки майбутніх учителів

(О.А. Абдуліна, І.Д. Бех, І.М. Богданова, А.М. Богуш, В.І. Бондар, О.А. Дубасенюк, І.А. Зязюн, Е.Е. Карпова, З.Н. Курлянд, О.М. Пехота, В.О. Сластьонін) і, зокрема професійної підготовки соціальних педагогів (О.В. Безпалько, О.І. Гура, Н.В. Заверико, А.Й. Капська, Н.В. Кічук, Т.М. Кондрашевська, А.В. Мудрик, Р.В. Овчарова, Ж.В. Петрочко, Л.Є. Пундик, С.Я. Харченко та ін.); сутність електронних засобів навчання та особливості їх використання у процесі професійної підготовки фахівців у вищій школі (О.О. Андрєєв, Л.Є. Гризун, М.І. Жалдак, М.І. Зільберберг, Т.І. Койчева, В.М. Кухаренко, В.Г. Лі, Н.О. Макоєд, І.І. Мархель, Є.І. Машбиць, Н.В. Морзе, Є.С. Полат, Е.І. Сарафанюк, В.Д. Стасюк, О.Є. Трофимов, М.В. Храмова, О.В. Хуторський, Д.В. Чернилевський та ін.).

Методи дослідження. Для розв'язання окреслених завдань і досягнення мети дослідження використано загальнонаукові методи теоретичного рівня: вивчення й аналіз філософської, соціально-педагогічної, психолого-педагогічної, навчально-методичної літератури вітчизняних і зарубіжних авторів щодо проблеми підготовки соціальних педагогів і проблеми застосування електронних засобів навчання, узагальнення науково-теоретичних даних для побудови структурно-функціональної моделі й

з'ясування умов ефективної підготовки соціальних педагогів до професійної діяльності із застосуванням електронних засобів навчання. Методи емпіричного рівня дослідження включали анкетування, що проводилося з метою визначення обізнаності щодо інформаційно-комунікаційних умінь; бесіди, опитування, спостереження, тестування студентів – соціальних педагогів, які використовувалися з метою виявлення рівня теоретичних знань із соціально-педагогічних дисциплін. З метою перевірки дієвості структурно-функціональної моделі підготовки соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів навчання було проведено педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний). Методи математичної статистики використовувались для обробки результатів експерименту.

Базою дослідження. Експериментально-дослідна робота проводилась на базі Південноукраїнського державного педагогічного університету імені

К.Д. Ушинського і Ізмаїльського державного гуманітарного університету, де здійснюється підготовка майбутніх соціальних педагогів. Дослідженням було охоплено 168 студентів II-IV курсів факультету початкового навчання спеціальності “Соціальна педагогіка і початкове навчання” і педагогічного факультету спеціальності „Соціальна педагогіка і правовий захист населення”.

Наукова новизна і теоретична значущість дослідження: вперше визначено сутність понять „електронні засоби навчання у професійній підготовці соціальних педагогів”, „електронний підручник у професійній підготовці соціальних педагогів”; уточнено сутність і структуру понять “віртуальні засоби навчання”, “професійна підготовленість соціальних педагогів”; визначено критерії, показники та рівні підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності із застосуванням електронних засобів навчання; розроблено й науково обґрунтовано структурно-функціональну модель підготовки соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів навчання; подальшого розвитку дістала методика професійної підготовки соціальних педагогів.

Практична значущість дослідження полягає в розробці методики підготовки соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів навчання та діагностики рівнів підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності. Матеріали дослідження знайшли практичне відображення в розробці й апробації електронного підручника “Інтегрований курс соціально-педагогічної теорії і практики”, електронного журналу „Соціально-педагогічний вісник Одещини”, електронних тестів для виявлення рівнів підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності з дисциплін “Менеджмент соціальної роботи” й “Технологія і методика роботи соціального гувернера”, курсу „Нові інформаційні технології” для спеціальності „Соціальна педагогіка і початкове навчання”.

Результати дослідження впроваджено в навчально-виховний процес факультету соціології Миколаївського державного гуманітарного університету імені Петра Могили (довідка №2/7 – 15/16 від 11 травня 2006 року), Інституту післядипломної та інноваційної освіти Одеського національного університету імені І.І. Мечникова (довідка № 9 від 5 травня 2006 року), факультету початкового навчання Південноукраїнського державного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського (акт №1069/1 від 2 червня 2006 року), педагогічного факультету Ізмаїльського державного гуманітарного університету (акт №1-7/1007 від 16 жовтня 2006 року).

Достовірність результатів дослідження забезпечується теоретико-методологічним обґрунтуванням його основних понять; застосуванням електронних засобів навчання, адекватних цілям і завданням роботи; експериментальною перевіркою гіпотези, результативністю підготовки соціальних педагогів до професійної діяльності; репрезентативністю і статистичною значущістю емпіричних даних.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертації доповідалися на обласному семінарі “Сучасні інформаційні технології в роботі з молодшими школярами” (м. Одеса, 2003); всеукраїнській науково-методичній конференції „Нові інформаційні технології навчання в

навчальних закладах України” (м. Одеса, 2002); міжнародних науково-практичних конференціях: „Психологія сучасності: наука і практика” (м. Одеса, 2003); „Підготовка соціальних педагогів у вищій школі до здійснення соціального супроводу кризових категорій населення” (м. Чернівці, 2004); „Розвиток наукових досліджень ‘2005” (м. Полтава, 2005); „Ідея опіки дітей і молоді в історико-педагогічній науці” (м. Івано-Франківськ, 2005); обговорювалися на засіданнях кафедри педагогіки Південноукраїнського державного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського впродовж 2003-2005 рр. Основні положення та результати дослідження відображено у 8 публікаціях, з них 4 - у фахових виданнях, затверджених ВАКом України.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації - 173 сторінки. У роботі вміщено 22 таблиці, 7 рисунків і 8 діаграм, що обіймають 12 самостійних сторінок основного тексту. Додатки викладено на 56 сторінках. У списку використаних джерел 187 найменувань.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ
ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ
ЕЛЕКТРОННИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ

1.1. Особливості підготовки соціальних педагогів до професійної діяльності

Проблема підготовки соціальних педагогів стала актуальною в Україні та почала активно вивчатися з 1991 року. Цьому сприяв збіг двох основних обставин. За часів СРСР, коли вважалося, що в країні немає безпритульності, всі незгоди людини допоможе подолати суспільство і все життя кожної людини проходило на очах і під впливом колективу, не було місця для широкої діяльності соціальних педагогів. Вона обмежувалася переважно сферою потенціарної системи.

Розбудова України як незалежної держави почалася з руйнації багатьох суспільних зв'язків і орієнтирів, інтенсивного пошуку нових шляхів і способів розвитку суспільства. На тлі економічних, політичних проблем загострювались і швидко накопичувались проблеми індивідуального буття кожної окремої людини, розв'язання яких вимагало допомоги і підтримки фахівців. У відповідь на це держава здійснює заходи щодо професійної підготовки психологів і соціальних педагогів. Отже, підготовка соціальних педагогів до професійної діяльності – це відгук освіти на гостру і надзвичайно важливу потребу суспільства, його сьогодення.

„Підтримати духовно, навчити звикнути з бідною, знайти вихід і прийняти рішення, вселити віру в особистість, переконати її, що все в житті можливо змінити на краще” – так визначають сферу діяльності соціального педагога Ю.В. та Т.А. Василькова [36].

В останнє десятиріччя з'явилося багато досліджень українських та російських учених, присвячених професійній підготовці фахівців з соціально-

педагогічної діяльності (Н.В. Абашкіна [2], С.П. Архипова, Г.Я. Майборода [10], О.В. Беспалько [14], В.Г. Бочарова [32], Т.А. Василькова, Ю.В. Василькова [36], І.М. Закатова [65], А.Й. Капська [76], Ю.Р. Мацкевич [101], Л.І. Міщик [109,110], Р.В. Овчарова [122], С.Ю. Пащенко [128], А.В. Первушина [132], Л.Є. Пундик [139] та ін.).

Увага науковців зосереджена на визначенні сфери професійної діяльності соціального педагога, її особливостях, оскільки все це має знайти своє відображення у змісті і технологіях підготовки до даної діяльності.

Так, О.В. Беспалько відзначає, що соціальний педагог – це спеціаліст, який організовує соціально-педагогічну діяльність з особами різних вікових груп в різних соціокультурних середовищах з метою створення для них сприятливих умов соціалізації [14].

На думку І.І. Мигович, соціальний педагог – це фахівець, який має розумітися у правових, моральних, психологічних регулятивах життєдіяльності людей, бути здатним і готовим прийти їм на допомогу, надавати їй кваліфіковано, доброзичливо і терпеливо [105].

Виходячи з такого розуміння сфери професійної діяльності соціального педагога, кожен з означених науковців розглядає його підготовку у певному напрямку, наприклад, у зв'язку з роботою з людьми різних вікових груп, формуванням професійно-етичної культури соціальних педагогів, роботою в оздоровчому таборі, формуванням професійних комунікативних та риторичних якостей, організацією освітньо-дозвілєвої діяльності тощо.

Необхідно підкреслити, що професійна діяльність соціальних педагогів різноманітна за своїм змістом і метою. Це і виховання, навчання, стимулювання, надання порад та супровідної допомоги, розв'язання конфліктів, управління, оцінювання, впровадження інновацій у таких сферах діяльності, як виховання і освіта дітей та підлітків; участь у професійній підготовці молоді, підлітків та дорослих; освіта батьків та членів їх сімей; виховання у дитячих будинках та робота в поза сімейних і позашкільних закладах; стимулювання і підтримка, соціалізація осіб усіх вікових категорій

з відхиленнями у розвитку; вдосконалення і розвиток власне самої соціально-педагогічної діяльності та організація суспільно-політичного розвитку громадян в різних соціальних сферах [1].

Аналізуючи досвід соціальних педагогів в Україні, Л.Є. Пундик зазначає, що вона відбувається на трьох рівнях: допрофесійний, професійний та післядипломної освіти. Основу цих рівнів складає реалізація двох основних принципів: співробітництво та співтворчість з вихованцями [139].

С.Ю. Пашенко у своєму дослідженні звертається до визначення складових і показників підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності: морально-педагогічний, інформаційно-змістовий, технологічний. На думку автора саме останній блок розкриває уміння соціальних педагогів здійснювати практичну діяльність, яку забезпечують дисципліни практичної, прикладної спрямованості, а також методики і технології організації соціально-виховної роботи [128].

С.П. Архипова обґрунтовує багатопланові професійні функції соціальних педагогів і на цій підставі досліджує ефективність їх відображення у змісті їхньої підготовки, зокрема вона наголошує на тому, що соціальний педагог повинен бути готовий до організації суспільної діяльності дітей та дорослих; установлення діагнозу соціального розвитку особистості, колективу, соціальної групи; соціально-педагогічного проектування розвитку особистості, груп дітей; забезпечення цілеспрямованого впливу на поведінку дітей та дорослих; сприяння педагогічній діяльності усіх соціальних інститутів мікрорайону; встановлення нормальних взаємовідносин особистості з її соціальним оточенням та міжособистісних відносин у рамках певних соціальних угруповань; здійснення зв'язків між сім'єю, освітніми закладами та найближчим оточенням з метою забезпечення оптимальних соціальних умов для розвитку дитини тощо [11].

Р.В. Овчарова розглядає і теоретично інтерпретує основні знання, вміння, права, якості і вимоги до соціальних педагогів. Вона віддає перевагу таким професійним знанням соціальних педагогів, що:

- складають нормативно-правову базу діяльності (закони, підзаконні акти, постанови та ін.);
- відображають теорію і історію соціальної педагогіки;
- психологічну базу і, зокрема вікову психологію, яка вивчає соціальний, фізичний, духовний розвиток особистості. До цього ж переліку автор відносить соціологію і методи соціального керування і планування професійної дослідницької діяльності [122].

Досліджуючи професійні вміння соціальних педагогів – комунікативні, риторичні, О.І. Гура, [52] і А.В. Первушина [132] звертають увагу на необхідність професійно-педагогічної спрямованості навчання, активність студентів у навчально-риторичній діяльності, диференціацію навчання й індивідуальний підхід, формування зазначених умінь у єдності мовленнєвого та комунікативного компонентів.

Л.Є. Нікітіна [116], розглядаючи принципи і форми навчання соціальних педагогів, наголошує на двох тенденціях, які сьогодні супроводжують цей процес: перша – студент одержує знання від викладача, який контролює процес їх засвоєння; друга – студент стає учасником організації і здійснення процесу навчання. В цьому випадку необхідно набути вміння самостійно аналізувати, творчо підходити до з'єднання теоретичних і практичних знань. Автор віддає перевагу другій тенденції, тому що саме вона орієнтована на активізацію пізнавальної і соціальної активності студентів, дозволяє оптимізувати взаємодію викладача і студентів, приблизити її до практики. Автор звернувся до аналізу методів, які застосовує соціальний педагог в своїй професійній діяльності і спрямовані на рішення проблем педагогічного характеру. До їхнього переліку він включає: загально логічні (аналіз, синтез, порівняння); загальнонаукові (спостереження, експертних оцінок, експеримент); історичні (порівняльний, генетичний, структурний);

соціологічні (моніторинг, анкетування, інтерв'ю); психологічні (тестування); математичної статистики (лінійний і факторний аналіз, процентний розподіл, ранжування); педагогічні методи виховання (порада, стимулювання активності, роз'яснення); методи організаційно-педагогічної діяльності (планування, коригування, проміжний та підсумковий контроль).

З урахуванням цього розглядається методика їх впровадження в процес підготовки соціальних педагогів у вищих навчальних закладах.

Ю.М. Швалб [177], зважаючи на особливості професійної діяльності, пропонує такі принципи професійної підготовки соціальних педагогів:

1) Принцип багатoproфільності фахової підготовки студентів, який відбиває необхідність одночасного оволодіння знаннями та вміннями, потрібними для роботи в різних сферах і напрямках соціальної роботи, та вміти при необхідності займати позицію психолога, педагога, наставника, дослідника тощо.

2) Принцип багаторівневої підготовки студентів, який полягає у необхідності проходження за час навчання усіх рівнів соціальної роботи: від волонтерського до менеджерсько-управлінського.

3) Принцип технологічності навчання, який показує, що соціальні технології мають стати основним предметом засвоєння, а здатність до самостійної розробки новітніх соціальних технологій має стати основним результатом навчання.

4) Принцип особистісного зростання, який підтверджує, що тільки особистість спроможна до самореалізації та саморозвитку, здатна професійно допомагати іншим людям.

С.Я. Харченко [170] розглядає принципи підготовки соціальних педагогів відповідно до педагогічних цілей їхньої професійної діяльності і виділяє:

- принцип соціальної обумовленості цілей професійно-педагогічної освіти (передбачає розуміння змін у житті суспільства);

- принцип діагностичної цілеспрямованості (передбачає точне формулювання і описування мети, яка повинна відображати кінцевий результат, що допомагає спостерігати за інтенсивністю діагностуючих показників протягом навчального процесу й робити відповідні висновки);

- принцип прогностичності мети (означає формулювання мети з необхідністю розрахунку на можливі соціальні зміни).

Приймаючи до уваги, що зазначені принципи не суперечать, а доповнюють одне одного, ми припустили можливість їх об'єднання. В упорядкованому вигляді це представлено на рис. 1.1.

Рис. 1.1. Система принципів процесу підготовки соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів навчання

В нашому розумінні принцип соціальної обумовленості цілей професійно-педагогічної освіти передбачає розуміння змін у житті суспільства.

Принцип технологічності навчання - наявність технологічної бази, без якої процес підготовки із застосуванням електронних засобів навчання не може відбуватися.

Принцип діагностичної цілеспрямованості - прояснення всіх обставин проходження дидактичного процесу, визначення результатів успішності навчання в педагогічному процесі.

Принцип професійної спрямованості - створення умов для становлення професіоналізму соціальних педагогів, які виявляються в підготовленості студентів до оволодіння професійною діяльністю.

Принцип інтегративності - забезпечення об'єднання функцій підготовки: навчальної, виховної і т. д., що забезпечує розвиток ядра, навколо якого концентруються знання, уміння, навички, що стають константами діяльності.

Принцип інноваційності - впровадження нових технологій – електронного навчання, яке забезпечує набуття власного досвіду в професійній діяльності, при цьому застосовуючи пошуково-творчий підхід.

Принцип – безперервності - оновлення навчального процесу згідно з навчальними програмами, єдність навчальної, виховної, пізнавальної і освітньої діяльності.

Важливою ознакою сьогодення є постійна та цілеспрямована увага науковців щодо розгляду шляхів підвищення ефективності навчання в системі освіти. Одним із таких шляхів є створення і впровадження державних стандартів вищої освіти, які відображають соціальні замовлення на підготовку фахівця.

Освітньо-кваліфікаційна характеристика фахівця зі спеціальності „Соціальна педагогіка” складається з системи умінь вирішувати типові задачі діяльності і розподіляється на:

- уміння інтегрувати взаємозв'язки та взаємодію державногромадських структур з сім'єю, особистістю;
- уміння проводити різного роду консультації;
- уміння користуватись інструментарієм індивідуальної та групової комунікації;
- уміння передбачати результат системи педагогічних впливів, виявляти труднощі особистості;
- уміння організовувати виховну роботу, добирати організаційні способи і форми виховного процесу;
- уміння аналізувати умови соціально-педагогічної діяльності та проектувати і планувати її успішне здійснення;
- уміння проводити корекцію діагностованих відхилень в поведінці дітей та підлітків;
- уміння застосовувати арсенал правових норм для захисту інтересів клієнта;
- уміння проводити діагностику індивідуально-психологічних особливостей особистості в різних навчально-виховних структурах;
- уміння здійснювати пошук варіантів виходу з складних життєвих ситуацій, аналізувати її причини;
- уміння аналізувати і оцінювати стан реально існуючих соціально-педагогічних явищ, прогнозувати їх подальший розвиток, знаходити засоби педагогічного впливу;
- уміння здійснювати підготовку колективних заходів, підбирати контингент виконавців, коректувати спільні дії учасників;
- уміння здійснювати проєктивну діяльність на основі системного підходу;
- уміння здійснювати психокорекційний вплив на осіб, які знаходяться в кризовому стані та конфліктних ситуаціях та ін. [148].

Згідно освітньо-професійної програми фахівця зі спеціальності „Соціальна педагогіка” [149] відповідно державного стандарту, то

соціальний педагог повинен оволодіти знаннями основних педагогічних та психологічних дисциплін, зокрема загальної педагогіки та психології, знаннями окремих галузей сучасної педагогічної науки, вільно оперувати категоріально-понятійним апаратом соціальної педагогіки та методами соціально-педагогічних досліджень, володіти математичними способами аналізу та обробки експериментального матеріалу, використовувати комп'ютерну техніку; оволодіти навичками спілкування з різними категоріями населення, практичними вміннями здійснення соціально-педагогічної діяльності; опанувати навичками викладацької та виховної роботи.

Структура освітньо-професійної програми підготовки спеціаліста в галузі соціальної педагогіки складається з декількох блоків і містить:

1. Цикл професійно-орієнтованої гуманітарної і соціально-економічної підготовки.
2. Цикл природничо-наукової, професійної і практичної підготовки [149].

Сучасна програма свідчить, що вимоги до соціальних педагогів постійно зростають, що пов'язано з розвитком означеної спеціальності та її широким попитом.

Отже, підготовка майбутнього соціального педагога – складний і відповідальний процес, що супроводжується багатьма змінами. Навчальна самостійна дослідна діяльність стають провідними, обов'язковими, значущими, такими, що розширює рівень професійних знань, умінь і навичок майбутнього фахівця.

Під професійною підготовкою соціальних педагогів будемо розуміти процес формування професійної спрямованості соціальних педагогів і системи її професійних знань, умінь і навичок, набуття досвіду теоретичного і практичного розв'язання соціально-педагогічних проблем і завдань.

І саме в цьому визначенні знайшла прояв логіка розвитку соціальної педагогіки як науки. Для реалізації проблеми професійної підготовки соціальних педагогів задіяні різні освітні заклади, які включають всі

освітньо-кваліфікаційні рівні підготовки, а саме: „бакалавр”, „спеціаліст”, „магістр”.

Доцільно виділити міжпредметні зв'язки соціальної педагогіки з іншими науками: педагогіка, психологія, соціологія, філософія, економіка, політика, право, історія і т. д. Означені дисципліни є гуманітарними, які відображають, досліджують змінні, тісно переплетені один з одним соціальні явища (наприклад, взаємодії „людина - людина”, „людина – середовище”; суспільний розвиток тощо). Соціальна педагогіка гуманітарна – за групою предметної області; за способом відображення сутності знання – феноменалістична; за формами мислення – емпірична. В сукупності з іншими науками становить методологічний пласт професійного навчання, цілі якого визначаються структурними компонентами наукових знань і професійних умінь, необхідних соціальним педагогам.

Узагальнюючи досвід роботи соціальних педагогів, можна констатувати, що означена професія - синтетична, комплексна, життєнеобхідна, пов'язана з людськими стосунками, соціальним лідерством, володінням різними навичками комунікативної культури. Її високий суспільний статус, вихід на професійний рівень передбачає дотримання чітко сформульованих етичних норм. Соціальний педагог є носієм, творцем і розповсюджувачем гуманістичних цінностей, чим робить свій внесок у розвиток культури суспільства.

Тому, актуальним і центральним напрямком багатьох досліджень з підготовки соціальних педагогів в системі вищої професійної освіти є розробка компонентного складу, змістового наповнення, виокремлення професійних багатопланових функцій та принципів, а також специфіки діяльності та особливості становлення як професіонала в своїй галузі.

1.2. Віртуальні засоби навчання як передумова вдосконалення професійної підготовки соціальних педагогів

Особливістю професійної діяльності соціальних педагогів є те, що в процесі роботи у них постійно виникають ситуації, які потребують нетрадиційного підходу. Тому одне з найважливіших завдань професійної освіти – підготувати соціальних педагогів до подолання труднощів, пов'язаних з діями в нетипових ситуаціях, навчити їх критичному аналізу наслідків своїх дій, що загалом вимагає нестандартного творчого застосування теоретичних знань і практичних вмінь. Тільки вміння реорганізувати наявні знання і вміння відповідно до конкретних обставин дозволяє фахівцю знайти правильне професійне рішення.

Важливо, щоб майбутні соціальні педагоги бачили не тільки свою предметну область в педагогічній діяльності, а також находили нові підходи до інтеграції соціально-педагогічних знань в процесі навчання.

Сучасну професійну підготовку фахівців різних спеціальностей неможливо уявити без використання у навчальному процесі засобів навчання. Вони відіграють в підготовці фахівців ту ж саму роль, що й знаряддя праці в будь-якому виробничому процесі. Від раціональної організації їх застосування в значній мірі залежить ефективність та кінцевий результат навчання.

Проблема засобів навчання була предметом дослідження А.М. Гужій [50], Л.П. Данилевич, О.М. Лиходіл [55], А.Є. Денисова, В.М. Казанського [57], І.І. Дриги, Г.І. Раха [60], О.М. Вендрова [40], Н.Є. Мойсеюк [112], П.І. Підкасистого [130], О.К. Тащева [43], І.В. Трайнева [158], О.Є. Трофимова [159], М.М. Фіцули [168] та ін.

Інтерпретацію поняття „засоби навчання” можна знайти в науковій психолого-педагогічній та технічній літературі. Так, М.М. Фіцула вважає, що засоби навчання – це допоміжні матеріальні засоби з їх специфічними дидактичними функціями [168].

Н.Є. Мойсеюк розглядає засоби навчання як різноманітні матеріали і знаряддя навчального процесу, завдяки яким більш успішно і за короткий час досягаються визначені цілі навчання [112].

Слід зазначити, що при класифікації засобів навчання використовуються різні підходи: технічні, програмні, ергономічні, психолого-педагогічні тощо. В межах кожного підходу класифікація характеризує засоби навчання з тієї чи іншої позиції, яка визначає деякі їх властивості, але не характеризує педагогічних можливостей засобів навчання загалом.

Одну з таких класифікацій пропонує П.І. Підкасистий [130]. Він розрізняє їх:

- за складом об'єктів:

- 1) матеріальні (таблиці, моделі, підручники, засоби наочності і т. д.);
- 2) ідеальні (мова, письмо, мнемотехнічні засоби для запам'ятовування і т. д.).

- за суб'єктом діяльності:

- 1) засоби викладання (викладач, прилади демонстраційного експерименту і т. д.);
- 2) засоби навчання (прилади лабораторного практикуму і т. д.).

- технічні засоби навчання (діапроектори, епіпроектори, відеомагнітофони, інформаційні засоби, програмованого навчання, комп'ютери і т. д.).

Перелік засобів навчання, що застосовуються для підготовки фахівців педагогічних спеціальностей, значно поширюється в зв'язку з розвитком комп'ютерних технологій. Відмітимо, що досить часто мають місце спроби вирішувати саме педагогічні проблеми застосування комп'ютерних засобів навчання.

В.Д. Ширшов в своєму дослідженні відзначає [180], що в теперішній час створюються комп'ютерні системи педагогічного призначення, що являють собою набір програмних засобів, які використовуються непрофесійними

користувачами: учителями, викладачами, методистами та ін. Такі комп'ютерні засоби забезпечують:

- комп'ютерну підтримку універсальних видів діяльності учнів (письмо, малювання, обчислювання, пошук інформації, налагодження комунікацій і т. д.);
- навчальне використання комп'ютера як засобу навчання конкретному навчальному предмету за допомогою спеціальних педагогічних засобів;
- комп'ютерні підручники і посібники, побудовані на інтерактивній (діалоговій) основі;
- провідники різного призначення (екскурсійні, наукові і т. д.);
- комп'ютерні тренажери;
- ситуаційно-рольові ігри;
- генерація і перевірка індивідуальних знань;
- комп'ютерний контроль і оцінка знань, навичок та вмінь учнів.

Використання нових підходів в професійній підготовці, а саме комп'ютерних технологій, допомагає професійному становленню майбутнього спеціаліста, його самоактуалізації та самоствердженню в педагогічній діяльності.

Одним із можливих шляхів в застосуванні сучасних комп'ютерних технологій може стати використання віртуальних засобів навчання. Віртуальні засоби навчального призначення допомагають:

- індивідуалізувати і диференціювати процес навчання;
- контролювати студента з діагностикою помилок і зворотнім зв'язком;
- забезпечувати самоконтроль і самокорекцію навчально-пізнавальної діяльності з боку того, хто навчається;
- моделювати і імітувати процеси та явища;
- проводити лабораторні роботи, експерименти та дослідження в умовах віртуальної реальності;
- підвищувати інтерес до процесу навчання та ін.

Слід зазначити, що сьогодні чимало досліджень присвячено проблемам застосування віртуальних засобів навчання під час викладання педагогічних дисциплін. Деякі вчені досліджують віртуальне навчання, розглядаючи його теоретичну і практичну частину в психолого-педагогічному, історичному аспектах (І.М. Богданова [17], О.В. Говорунов [46], Т.М. Каменєва [182], В.Д. Стасюк [150], О.В. Хуторський [174], Д.В. Чернилевський [175]); філософському аспекті (І.А. Акчурін [6], М.О. Носов [120, 121], Л.А. Мікешина, М.Ю. Опенков [107], О.М. Орлов [125]); технологічному (М. Ю. Бухаркіна [33], В.М. Кухаренко [91], В.Г. Лі [95], О.О. Сідак [143], Д.Ю. Усенков [164], Шменк [179] та ін.).

Натомість для того, щоб чітко визначитися у розумінні віртуальних засобів навчання необхідно розглянути більш широке, базове поняття – віртуальна реальність, так як саме вона допомагає набути тих знань, вмінь та навичок в навчально-пізнавальній діяльності, які будуть одержувати майбутні спеціалісти при виконанні певних умов.

В науковій літературі цей термін використовується в основному завдяки комп'ютеру з його можливостями та інформаційним технологіям. Але розвиток інформаційних технологій тільки спонукає до вивчення такого способу представлення реальності людиною як віртуальний.

Використовуючи віртуальну реальність, вчені намагалися змоделювати для себе будову світу ще в часи Галілея та задовго до нього.

Слово „віртуальний” бере свої джерела від лат. *vir* – чоловік. Римляни створили від нього інше слово – *virtus*, яке служило для позначення сукупності всіх благородних якостей, властивих чоловікам. В тлумачному словнику віртуалізація визначається як перехід на найвищий рівень абстракції в управлінні конкретними конфігураціями обчислювальної системи [39, С. 147].

Було б помилково вважати, що віртуальна реальність належить тільки комп'ютерному світу. Комп'ютер лише допомагає об'єднати її з дійсністю. На відміну від машини людина має здібність до самопізнання. Тому кожна

людина, плануючи завтрашній або згадуючи вчорашній день, віртуально переживає ту чи іншу реальність.

До винайдення комп'ютера люди намагалися моделювати і відтворювати різні ситуації за допомогою підручних засобів, наприклад, палка - при навчанні солдатів битві на мечах, авіатренажери при навчанні пілотів і т.д. Якщо розглянути і проаналізувати всі випадки застосування віртуальної реальності до появи комп'ютера, то виявляється, що вона застосовувалась взагалі як засіб навчання вмінням і навичкам, необхідним в тій чи іншій ситуації.

З появою комп'ютера стало зрозумілим, що віртуальну реальність можна використовувати не тільки як засіб навчання, але і як метод вивчення оточуючого нас світу. Наприклад, можливо змоделювати фізичне явище і експериментувати з ним, не боячись нашкодити собі та оточуючим. Змоделювавши ядерний вибух, можна розглядати його дію, змінювати його властивості і характеристики, спостерігаючи за результатом, при цьому не хвилюючись про пошкодження оточуючої природи.

Але в силу того, що перші комп'ютери були більше схожі на калькулятор, ніж на потужну обчислювальну машину, модель створювалась на папері і комп'ютер відігравав допоміжну роль, а саме служив для математичних розрахунків. Такий спосіб моделювання назвали математичним.

Таке положення зберігалось до 80-х років XX століття, поки не з'явився перший персональний комп'ютер фірми IBM. Його зручність і можливість установки дали поштовх бурхливому розвитку комп'ютерних технологій. Внаслідок цього з'явилися програми (операційні системи), які полегшували роботу людини з комп'ютером. Одна із таких систем була DOS. Саме в цей час з'явилися різні комп'ютерні ігри, симулятори, які відтворювали різноманітні ситуації і були створені за допомогою математичного моделювання, але мали іншу

характеристику і естетичний інтерфейс. Точні математичні розрахунки доповнювалися графічним відображенням змодельованого, що значно підвищувало ефективність і зручність сприйняття інформації.

Таким чином, віртуальна реальність являла собою не тільки математичне моделювання за допомогою комп'ютера, а також графічне відображення з можливістю зміни середовища інтерактивним способом.

З великою швидкістю почали з'являтися різні ігри, які моделювали різного типу ситуації починаючи шахматними і закінчуючи військовими, навіть підсудними (вбивство, пограбування та ін.). Гравець, граючи в такі ігри, міг бути спокійним в тому, що його не засудять. Через деякий проміжок часу графічне зображення стало кращим, а математична частина програми невидимою для користувача.

Але все ж таки не комп'ютерні ігри викликали реальний „бум” віртуальної реальності, а саме поява технології мереж, міжнародної павутини. Це дозволило передавати інформацію на великі відстані. Але через безпосередність технології дані можливо було передавати тільки в текстовому варіанті. Ця особливість дозволяла передавати і показувати тільки математичну частину моделі. Через деякий час з появою мов програмування HTML і JAVA з'явилася можливість створювати моделі, які б працювали зразу після звернення до них по мережі, тобто стало можливим, наприклад, пройти вступний іспит до освітнього закладу.

Виникнення великої кількості різноманітної інформації поставило питання про її сприйняття. Для цього необхідно було вирішити питання візуального відображення інформації. Англійські вчені Ед Тіттел, Клер Сандерс, Чарлі Скотт, Поль Вольф [156] визначають один із напрямів Web - технології як Virtual Reality Modeling Language (VRML), що представляє собою мову моделювання віртуальної реальності. Після її появи термін віртуальність став набувати сучасного тлумачення.

Завдяки віртуальній реальності людина одержує можливість перевтілення в інших людей, в різні предмети і навіть в місце дії. Вона

може існувати в іншому образі і відчувати реальність з точки зору свого нового Я. За допомогою VRML можливе створення віртуального двійника, задати його характеристики, говорити його голосом, спілкуватися, сприймаючи світ очима свого Я. Але між мовою моделювання VRML і більш відомою для нас мовою програмування HTML існують відмінності.

VRML була створена для перегляду графічної інформації, в той час як HTML працює головним чином з текстовою інформацією.

На HTML програміст має можливість самостійно розробити програму, тоді як на VRML без інструментальних засобів це можливо, але непросто. Причина в тому, що на VRML графічні об'єкти створюються за допомогою цифр і текста, а в HTML текст використовується тільки для створення текстових документів.

HTML відображує текст і двомірну графіку, в той час як у VRML – файли відображуються в трьохмірному просторі [156].

Для ілюстрації наведемо декілька прикладів використання VRML.

Архітектура. За допомогою VRML можна планувати і аналізувати архітектуру окремих будинків і міст. Будівельники можуть бачити втілення своїх ідей в трьохмірному просторі, при чому не потрібно рити землю і шкодити природі.

Інструкція. Процес збирання складного приладу значно спрощується в трьохмірному просторі. Можна прослідкувати як його компоненти складаються в єдине ціле і які наслідки це має.

Прогулянки. VRML дозволяє подорожувати, наприклад, по національному парку.

Освіта. Хоча віртуальні класи знаходяться в стадії проектування, VRML вже зараз може використовуватися для проведення занять, наприклад для студентів, які тремтять при думці про розріз жаби або кішки. VRML дозволяє проводити такі заняття без кровопролиття [156].

Вже існують так звані віртуальні школи. Можна вивчити той чи інший предмет, не покидаючи домівку та не зустрічаючись з учителем. В Росії існує Віртуальна Школа Кирила і Мефодія, яка включає в себе два блоки: навчальний (мультимедійні уроки та навчальні посібники з різних предметів, інтерактивні словники, енциклопедії і т. д.), адміністративний (забезпечує інформаційну підтримку роботи адміністратора) тощо [33].

Така школа вирішує наступні задачі:

- *формує вміння і навички критичного мислення в умовах роботи з великою кількістю інформації;*
- *формує навички самостійної роботи з навчальним матеріалом з використанням нових інформаційних технологій;*
- *формує навички самоосвіти, розвиток здібності до академічної мобільності майбутніх фахівців;*
- *формує навички самоконтролю;*
- *розвиває вміння сформулювати задачу та кооперативно її вирішувати та ін. [33].*

Як зазначив М.О. Носов, віртуальна реальність – це реальність незалежна від самої природи явища (фізична, гносеологічна, психологічна, соціальна, технічна), яка має такі властивості: актуальність, автономність, інтерактивність [120,121]. Він також описує віртуальну психологію та віртуальну філософію, називаючи їх науками „нового часу” і дає їм визначення.

Перші філософські роботи, присвячені віртуальній реальності, виділяють такі її особливості як от:

- актуальність існування, тобто для людини в віртуальній реальності немає минулого і майбутнього;
- включеність в події, тобто людина безпосередньо в них бере участь або отримує повну ілюзію дії;

- орієнтованість візуальної перспективи віртуальності на людину, яка сприймає все зі своєї точки зору;
- продукування віртуальних об'єктів актуальною взаємодією людини з іншими людьми, з комп'ютером;
- описування віртуальної реальності метафорою сновидіння [107].

Отже, віртуальна реальність перетворилася одночасно в нереальну і реальну реальність. Розвиток технічних і програмних засобів призводить до того, що людина, знаходячись в віртуальній реальності, може творити в реальному світі. Наприклад, системний адміністратор може керувати мережею, знаходячись всередині неї; банківський клерк, не встаючи з крісла, може перевести кошти з одного банку в інший, не боячись бути пограбованим.

Психологічні якості особистості, що розвиваються в процесі застосування віртуальних засобів навчання, пов'язані з уявою, логікою мислення, пам'яттю, пізнанням, уважністю, інтересом до навчання, самостійністю, вмінням слухати і аналізувати, організаційними здібностями та ін.

Узагальнивши та визначивши розуміння терміну „віртуальна реальність”, розглянемо поняття „віртуальне навчання”. На думку Д.Ю. Усенкова, віртуальне навчання – це технологія, що відображає ілюзію безпосереднього контакту користувача зі штучним світом, який створений в пам'яті комп'ютера [164].

О.В. Хуторський визначає: “ віртуальне навчання – це передусім процес руху людини до нового, непізнаного, невідомого, який відбувається в результаті її взаємодії з реальним світом” [174].

Процес віртуального навчання не може відбуватися без використання віртуальних засобів навчання, що дозволяє конкретизувати це поняття. Віртуальні засоби навчання – це засоби навчання, які забезпечують підготовку особистості в умовах віртуальної

реальності й відкривають для неї нові можливості у навчально-пізнавальній діяльності.

Слід зазначити про використання поняття віртуальних мереж (О.О. Сідак [143]). За своєю сутністю віртуальна мережа – це організаційна мережа, яка організовує загальну передачу даних для забезпечення прямого доступу користувача з однієї локальної мережі до ресурсів користувача інших локальних мереж [143].

Віртуальні мережі можуть бути реалізовані на основі як провідного, так і безпроводного зв'язку. Провідний зв'язок передбачає використання різноманітних мереж зв'язку (наприклад, телефонних, телевізійних і т. д.). Безпроводний зв'язок передбачає використання безпроводних засобів зв'язку (наприклад, супутниковий зв'язок) Використання цих мереж є відносно новим при підготовці фахівців педагогічних спеціальностей, але з розвитком комп'ютерних технологій ці засоби стають все більш доступними і необхідними.

М.П. Карпенко досліджував застосування віртуальних засобів навчання в віртуально-тренінговій системі навчання, яка має на меті індивідуальний вибір студентом оптимальний для нього режим роботи з навчальним продуктом [77]. Доведено, що у віртуально-тренінговій системі навчання провідну роль відіграє комп'ютер, так як саме завдяки йому реалізуються ідеї та задуми щодо підготовки майбутнього фахівця. Важливою функцією в такому процесі виступає функція інтерактивності, яка відображується у взаємодії між викладачем і майбутнім соціальним педагогом. В традиційній формі навчання інтерактивність також присутня, але при використанні комп'ютера вона збільшується в декілька раз.

Існують віртуально-тренінгові системи навчання як для одного комп'ютера, так і для локальної і глобальної мереж. Можна виділити також комбіновані віртуально-тренінгові системи навчання, які засновані на технологіях локальних і глобальних мереж.

Розглянемо більш детально особливості віртуально-тренінгової системи навчання в локальній мережі. Тут викладач може бути, але не обов'язково є віртуальним, саме він як фізична особа слідкує за процесом навчання. Взаємодія зі студентом відбувається через комп'ютер. Викладач як об'єкт процесу навчання може знаходитися в будь-якому місці в межах досяжності локальної мережі і за допомогою зв'язку між комп'ютерами контролювати виконання завдань, що були ним надіслані суб'єктам навчання – студентам. Оцінювання знань викладач може здійснювати сам, виставляючи оцінки за результатами виконання, або за допомогою комп'ютера, запустивши програму, яка оцінює знання студентів за визначеними критеріями. Втім викладач не завжди може контролювати дотримання технології виконання завдання студентами, що є негативним показником використання віртуально-тренінгової системи навчання.

Віртуально-тренінгова система навчання в глобальній мережі Internet, виконує ті ж самі функції, що й в локальній, але з урахуванням встановлених вимог та стандартів. Викладач в такій мережі розміщує на сайті свої завдання, які знаходяться на одному постійно доступному ресурсі. Студенти в будь-який час можуть використати цей ресурс для ознайомлення з завданням та виконанням його на відміну від локальної мережі, де час навчання був строго регламентований.

Як бачимо, такий спосіб навчання є дуже зручним як для викладача, так і для студента.

Отже, віртуально-тренінгова система навчання та віртуальні мережі відносяться до віртуальних засобів, що представляють собою технологічну базу, яка забезпечує процес підготовки майбутніх спеціалістів.

В загальному вигляді до віртуальних засобів навчання належать: віртуальні заняття, віртуальні мережі, Інтернет-форуми, віртуально-тренінгова система навчання, віртуальні лабораторні роботи, віртуальні програми (наприклад, для навчання осіб з обмеженими функціональними можливостями) та ін.

Можна також виділити типи віртуальних засобів навчання в залежності від їх форми: традиційні, дистанційні і спеціалізовані.

Традиційними називаються віртуальні засоби навчання, які не передбачають використання нових інформаційних технологій, основою яких є уява тієї чи іншої педагогічної ситуації та пошук шляхів її реалізації.

Дистанційне навчання – це універсальна гуманістична форма навчання, що базується на використанні можливостей широкого спектру традиційних, нових інформаційних, телекомунікаційних технологій і технічних засобів, які

створюють для користувача умови для вільного вибору дисциплін, діалогового обміну з викладачем без урахування відстані та часу [129].

Дистанційні засоби навчання поділяються на: віртуальні університети, школи, курси; електронні видання; комп'ютерне моделювання; телеконференції; комп'ютерні ігри; мережа Internet; комп'ютерні системи навчального призначення.

Т.І. Койчева [85] головне місце в своїх роботах відводить електронному дистанційному навчанню. Вона вважає, що до засобів дистанційної освіти відносяться: електронна пошта, телеконференція, чат та ін. Дистанційна освіта, на її погляд, вимагає необхідності технічного і програмного забезпечення. Якою б доступною вона не здавалася, необхідна наявність комп'ютера і доступу до Інтернет. Також автор наголошує на знеособленому спілкуванні у дистанційній освіті. Будь-яке, навіть найжвавіше спілкування через Інтернет, це лише опосередковане спілкування. Особистісне, живе спілкування залишається за кадром. А орієнтованість на технічні засоби, на віртуальне середовище, постійна концентрація на екрані монітора, тривале включення у віртуальний світ не може відбитися на внутрішньому стані того, хто навчається [85].

Спеціалізовані віртуальні засоби навчання складаються з програм (емуляторів, тренажерів), які допомагають опрацюванню в професійній підготовці майбутніх фахівців необхідних вмінь та навичок в даній професії в різних ситуаціях. Наприклад: при підготовці соціальних педагогів використовуються комп'ютерні моделі педагогічних ситуацій; при навчанні пілотів управляти літаком використовується програма – емулятор, яка допомагає йому набутти необхідних вмінь та навичок і т. д.

Характерними рисами віртуальних засобів навчання є гнучкість, широта інформаційного доступу, економічність, технологічність, інтернаціональність, соціальна рівноправність, гуманність, модульність, пізнавальна спрямованість, діагностичність [17].

Отже, коли постає питання удосконалення підготовки соціальних педагогів, яка забезпечувала б виявлення, усвідомлення та розвиток сформованості знань, умінь, навичок, здатностей майбутнього фахівця, зрозуміло, що застосування віртуальних засобів навчання, які значно ширші від традиційних, набуває стратегічної значущості та пріоритетності.

Соціальні педагоги повинні працювати з особами різного віку і різними фізичними та психічними вадами у здоров'ї, а тому навчальний процес будується з урахуванням того, щоб освіта для них мала не лише професійне, а й особисте значення, виступала засобом подолання соціальних і психологічних потреб. Особлива увага приділяється особам з обмеженими функціональними можливостями, що утворюють соціально незахищений тип населення, якому необхідна допомога, підтримка та індивідуальний, раціональний, сучасний і практичний підхід.

В засобах масової інформації зазвичай вживаються поняття: інвалід; особи з обмеженими функціональними можливостями; люди з обмеженою дієдатністю; люди з особливими потребами; особи з вадами розвитку. Згідно класифікації за британською трьохзірковою шкалою обмежених можливостей обмежена можливість – втрата здатності (внаслідок наявності дефекту) виконувати певну діяльність у межах того, що вважається нормою для людини [5].

О.І. Молчан [113] звертається до питання соціально-культурного становлення осіб юнацького віку з обмеженими функціональними можливостями. Автор підкреслює, що саме в цьому віці відбувається період концептуальної стадії соціалізації, формуються стійкі світоглядні позиції, виявляється прагнення до творчої самореалізації, нові потреби соціально-культурного становлення вступають в протиріччя із традиційними підходами, і насамперед в навчально-пізнавальній діяльності.

У зв'язку з цим постає необхідність вирішення двох завдань: по-перше, уточнення мети, сутності, змісту та предмету соціально-культурної реабілітації; по-друге, пошуку нових ефективних засобів соціально-культурної реабілітації осіб з обмеженими функціональними особливостями в навчальному процесі [113].

Одним із таких засобів є використання комп'ютерних технологій, які можуть значно полегшити процес навчання. Важливо звернути увагу на вже існуючі програми, що полегшують роботу з комп'ютером для дітей – інвалідів, лівшів, розумово відсталих та ін. Наприклад, для лівшів використовується інвертація миші та клавіатури, для погано бачучих використовується луна, для сліпих – озвучення дій. Такі програми входять до операційної системи і лише полегшують роботу з комп'ютером, але не є навчальними. Означений підхід не усуває повністю проблему адаптації до соціальної сфери. Виникає питання: яким чином буде проходити керування комп'ютерними та периферійними пристроями? Відповідаючи на нього, можна йти різними шляхами, вибір яких залежить від можливостей конкретної дитини. Наприклад, для сліпої дитини роль монітора будуть грати активні колонки (наушники), тому для неї найважливішим фактором при виборі комп'ютера будуть виступати його мультимедійні можливості, а при виборі програмного забезпечення – його ступінь озвученості, в той час як для зрячого важливим фактором буде яскравість програм та їх естетичний вигляд. Для однорукої дитини бажано було б, щоб управління програмою було максимально спрощено так, щоб була можливість керувати однією мишкою.

Виникає потреба в створенні програмного забезпечення (спеціальних віртуальних програм), яке полегшувало б роботу з комп'ютером для осіб з обмеженими функціональними можливостями (як користувачів) та виконувало функцію засобу навчання у професійній підготовці соціальних педагогів (як викладачів).

Наприклад, неодноразові спроби позбавитися заїкання традиційними методами часто безуспішні. Завдяки новій комп'ютерній програмі «Breach Maker» проблема вирішується з 1997 року. З 2000 року працює представництво в м. Києві. Особливість програми полягає в тому, що людина говорить в мікрофон, підключений до комп'ютера, і чує свою мову виправленою (після обробки програмою). Результат досягається через місяць – повна і стійка нормалізація мови. Окрім заїкання, дана програма застосовується для корекції мови при ДЦП, покращення дикторських здібностей професіоналів [41].

Згідно з проектом „Непрацездатні діти-інваліди” досягається: підвищення якості освіти для дітей з різними аномаліями слуху; покращення їх мовного розвитку. Для цього передбачається широке впровадження нових інформаційних технологій, методів і методик навчання, навчання комп'ютерної грамотності, ефективного використання нових інформаційних технологій при вивченні різних предметів, профорієнтаційне тестування з метою виявлення здібностей дитини і їх реалізації в майбутній професії, психологічне тестування для створення умов підвищення інтелектуального, духовного і морального рівня розвитку учнів [12, 90].

Л.А. Дітковська [59] вважає, що у процесі освіти людей з обмеженими функціональними можливостями найбільш ефективною є дистанційна форма навчання. Саме вона забезпечує винятково сильну мотиваційну основу навчання.

Серед останніх досягнень у сфері нових інформаційних технологій важливе місце соціальної спрямованості належить Інтернету. Він дозволяє вирішувати ряд серйозних соціальних проблем: підтримати права людини в обміні інформацією, дати можливість висловити свою думку і вислухати думки інших. Особливе значення має Інтернет для осіб з обмеженими функціональними можливостями. Незважаючи на те, що комп'ютер здатний досить сильно прив'язати до себе людину

психологічно, за умови правильної роботи ця властивість можна зробити цілющою, перетворивши його на вікно у світовий віртуальний простір, надавши людині з особливими потребами унікальну можливість спілкування, що має реабілітаційний характер.

Велика кількість сайтів присвячена саме для таких осіб. Інваліди знаходять собі однодумців, беруть участь у дискусіях, отримують необхідну інформацію. Нові інформаційні технології дозволяють вирішувати питання створення світу віртуального спілкування, навчання та підвищення кваліфікації, працевлаштування тощо.

Необхідним фактором в даному випадку є ознайомлення означених осіб з віртуальними засобами навчання, інакше така особа не може повноцінно бути адаптована до соціальних умов. Тому підвищення якості підготовки соціальних педагогів вимагає навичок застосування можливостей віртуальних засобів навчання, що сприяє ефективності їх професійної діяльності. Їх використання у процесі педагогічного спілкування та діяльності дозволяє поза часом та простором здійснювати роботу різного соціального призначення.

Підсумовуючи вищесказане наведемо схему засобів навчання та їх складових, що створені завдяки можливостям комп'ютерних технологій і можуть бути використаними в процесі професійної підготовки соціальних педагогів (див. рис. 1.2.)

Рис 1.2. Схема засобів навчання та їх складових для професійної підготовки соціальних педагогів

Як видно зі схеми, між електронними і віртуальними засобами навчання існує зв'язок, так як використання других залежне від перших. Межа між цими групами існує, але вона досить умовна, що інколи одну групу застосовують як іншу. Слід відмітити, що спільне для них - це одна педагогічна мета і технологічна база використання, але відмінний спосіб досягнення кінцевого результату. У своєму розумінні даних понять ми вважаємо, що ширший діапазон використання має поняття віртуальних засобів навчання в порівнянні з електронними засобами навчання, а саме їх застосування в підготовці соціальних педагогів. В загальному тлумаченні, також віртуальні засоби навчання ширші за електронні, тому що охоплюють різні галузі – психологія, філософія, фізика і т. д. Електронні засоби навчання застосовуються для індивідуального навчання. Тому для їх застосування в підготовці групи студентів необхідно і достатньо мати комп'ютери та локальну мережу. Віртуальні засоби навчання застосовуються для інтерактивного навчання і для їх застосування необхідно підключення до мережі Інтернет і локальна мережа.

Метою використання віртуальних засобів навчання у процесі професійної підготовки соціальних педагогів ми бачимо в формуванні аналітичних, інформаційних, гностичних і проєктивних умінь та навичок, що визначають їх теоретичну і практичну підготовку.

Опишемо складові віртуальних засобів навчання означеної схеми:

Віртуальні заняття є однією з форм навчання, яка спрямована на набуття знань, вмінь та навичок, де необхідною і достатньою умовою є присутність двох об'єктів навчання (викладача і студента), але

присутність однієї із сторін здійснюється за допомогою електронних засобів навчання та зв'язку.

Інтернет-форуми як віртуальні засоби навчання дають змогу обмінюватися знаннями, здобутими в окремій області. Вони є гарними помічниками під час навчання проблемним методом.

Віртуально-тренінгова система навчання являє собою форму навчання, при якій практикується відсутність одного із учасників процесу навчання. Ця відсутність спрямована на самостійну обробку навчальної інформації і компенсується засобами зв'язку.

Віртуальні програми для осіб з обмеженими функціональними можливостями дозволяють моделювати явища, процеси для вдосконалення і зручності виконання визначеного типу робіт.

Електронні лекції повинні стимулювати активну пізнавальну діяльність, сприяти формуванню творчого мислення. У методичному відношенні електронна лекція є систематичним проблемним викладом навчального матеріалу, конкретного питання, теми, розділу, предмету. На думку, О.О. Андрєєва [9], у інформаційно-освітніх середовищах електронні лекції можуть бути текстовими, звуковими і візуальними. Вони можуть проводитися в реальному і нереальному часі, фронтально і індивідуально. Наприклад, для фронтального проведення електронної лекції можна застосовувати відеосюжети.

Отже, проведений аналіз наукової літератури показав, що існуючі підходи до розгляду питання підготовки соціальних педагогів в тій чи іншій мірі розкривають різні теоретичні основи. Визначення цілей і функцій професійної діяльності соціальних педагогів, засобів їх реалізації спонукає розширення об'єму професійної інформації, доступу до неї, швидкості обробки і оновлення. Це потребує застосування сучасних засобів навчання. Можливість створення віртуального простору дозволяє моделювати ситуації професійної діяльності соціального педагога, надавати йому можливість діяти в даних ситуаціях, будувати їх різні

варіанти і вибирати на основі прогнозування найкращого. Водночас аналіз засвідчив недостатню розробленість питання електронних засобів навчання як атрибуту процесу підготовки соціальних педагогів. Більш того жоден з авторів не згадує про необхідність підготовки соціальних педагогів саме із застосуванням електронних засобів навчання.

1.3. Електронні засоби навчання в процесі підготовки соціальних педагогів до професійної діяльності

Відомо, що підготовка – це процес формування, удосконалювання знань, умінь, навичок, якостей особистості, необхідних для виконання певної діяльності, здійснюваної під час навчання, самоосвіти чи професійної діяльності [35]. У цьому контексті професійна підготовка – формування професійної спрямованості особистості і системи її професійних знань, уміння та навиків, набуття досвіду теоретичного і практичного розв’язання професійних проблем і завдань [109].

Як зазначає О.Є. Трофимов, новий дидактичний процес потребує змін функцій як технічних, так і комп’ютерних засобів, а також нового відношення викладачів до навчальної техніки та технологій. Проблема взаємодії дидактики і техніки має багато аспектів. Серед них можна виділити наступні:

- безпосередній вплив процесу навчання на розвиток дидактики через комп’ютерні технології;
- специфіка розвитку та формування аудіовізуальної та машинної мови дидактичного матеріалу, його образного складу;
- комп’ютерна техніка як засіб комунікаційних форм і методів навчальної роботи [159].

І.В. Трайнев [158], розглядаючи технічні засоби навчання, класифікує їх наступним чином: інформаційні, контролюючі, навчальні. Зокрема автор виділяє такі групи засобів:

- 1) носії навчальної інформації (ті, що самостійно не використовуються в ході навчального процесу);
- 2) ті, що передають навчальну інформацію, але не являються її носіями;
- 3) ті, що поєднують в собі обидві функції;
- 4) допоміжні.

Для покращення ефективності навчально-виховного процесу існують багато підходів, форм та методів, засобів, що використовуються для підготовки соціальних педагогів. Одним із напрямів такої підготовки є застосування нових дидактичних засобів навчання - електронних засобів навчання, які доцільно вивести з вказаних класифікацій окремою групою тому, що її застосування при підготовці майбутніх фахівців стало необхідністю.

Як і будь-який педагогічний процес - підготовка соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів навчання має власні цільові функції, характер та сферу діяльності, конкретне втілення і результат. Як правило, така підготовка не може бути здійснена без урахування особливостей (вікових і індивідуальних) як об'єктів, так і суб'єктів діяльності, їх стану, ресурсів і мотивів, забезпечення доброзичливої і тактичної форми звернення до студента, можливості повторних звернень до програми у випадку неуспішної спроби.

При застосуванні електронних засобів навчання в освітньому процесі з'являється можливість розробки і впровадження в навчальний процес професійно орієнтованих програм та курсів, спрямованих на оволодіння студентами необхідних знань в області використання інформаційно – комунікаційних технологій і накопичення особистісного досвіду їх застосування в професійній діяльності.

Слід зазначити, що в руслі проблеми застосування соціальними педагогами електронних засобів навчання аспекти професійної підготовки соціальних педагогів та застосування електронних засобів навчання розглядалися дослідниками окремо. Але зміна пріоритетів в підготовці майбутніх фахівців потребує цілісного підходу у розгляді і вирішенні цього питання.

Неможливо обійти розгляд електронних засобів навчання, не визначивши сутність поняття професійна підготовка соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів навчання. Ми розуміємо це як багатогранний навчально-пізнавальний процес, спрямований на оволодіння і набуття соціальними педагогами професійних знань, вмінь, навичок і особистісних якостей на основі застосування електронних підручників, електронних тестів з соціально-педагогічних дисциплін, електронних видань, віртуальних засобів навчання тощо.

Резюмуючи сказане, відзначимо, що необхідно підготувати соціального педагога так, щоб він був готовий до рішення проблеми застосування електронних засобів навчання.

Найбільш ґрунтовно і повно поняття електронних засобів навчання розглянуто і конкретизовано у роботах І.М. Богданової [17], Д.В. Чернилевського [175] і І.В. Роберт [141] та ін.

З точки зору І.М. Богданової [17], поняття комп'ютерне та електронне навчання є одними з головних компонентів нових інформаційних технологій – системи засобів і методів обробки даних, що мають на увазі цілеспрямоване створення, передачу, збереження, відображення інформаційного продукту з найменшими витратами та в залежності від закономірностей середовища, де вони розвиваються. До систем таких засобів навчання входять комп'ютерні засоби навчання, де головну роль відіграє комп'ютер, і які включають в себе електронні засоби навчання, тобто – засоби навчання, які створюються і використовуються за допомогою різних устроїв сучасної електроніки, оптоелектроніки, інформатики. Електронне навчання може бути

рецептивним (відчуття і засвоєння знань, що передаються за допомогою аудіовізуальних засобів) та інтерактивним (навчання в процесі взаємодії людини і комп'ютера в діалоговому режимі).

Процес підготовки соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів навчання відбувається в системі чотирьох взаємодій: “викладач - студент”, “студент - студент”, “викладач – комп'ютер”, “студент – комп'ютер”.

Схематично систему цих взаємозв'язків електронних засобів навчання з об'єктами і суб'єктами навчання наведено на рис. 1.3.

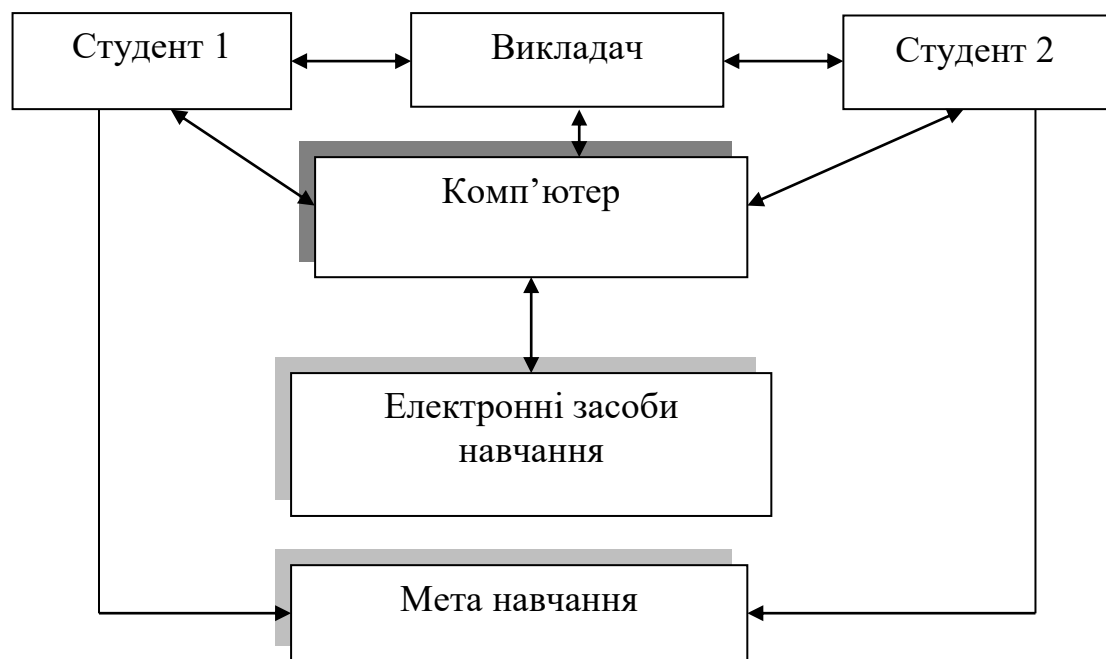

Рис. 1.3. Система взаємодії викладача і студентів за допомогою електронних засобів навчання

Як бачимо взаємодія “студент - викладач”, “студент – комп'ютер”, “викладач – комп'ютер” є двосторонньою. При підготовці студентів до професійної діяльності викладач із застосуванням електронних засобів навчання комп'ютера спонукає студентів на досягнення кінцевого результату процесу навчання.

На взаємодію “викладач - студент” необхідно найменше часу, тоді як він збільшується у взаємодії “студент – комп'ютер”. Саме така взаємодія започатковує напрями педагогічної діяльності, які допомагають становленню

особистості студента як об'єкта соціокультури, що передбачає процес саморозвитку, самоорганізації, самореалізації себе в професійній діяльності. Принципи взаємодії майбутнього соціального педагога з електронними засобами навчання передбачають:

- наочність;
- комунікативність;
- суб'єктивний контроль.

Зауважимо, що реалізація останнього принципу залежить від виконання попередніх принципів. Взагалі, поняття „суб'єктивний контроль” використовується в психології особистості для визначення здібності суб'єкта усвідомлювати міру своєї участі в тому, що з ним відбувається. Рівні суб'єктивного контролю:

- інтернальний (внутрішній), залежить від зусиль самого студента;
- екстернальний (зовнішній), залежить від зовнішніх обставин [30]. Для успішної підготовки соціальних педагогів найбільше значимим є розвиненість інтернального рівня суб'єктивного контролю. Принцип суб'єктивного контролю зорієнтований на те, щоб викладач добре розумів наскільки рішення, що приймають студенти - самостійні, здатні чи нездатні вони оволодіти знаннями, вміннями і навичками, наскільки усвідомлені їх дії мотивації.

На думку Д.В. Чернилевського [175], електронні засоби навчання – програмні засоби навчального призначення, в яких відображується деяка предметна область, в тій чи іншій мірі реалізується технологія її вивчення, забезпечуються умови для реалізації різних видів навчальної діяльності.

Базуючись на ідею розробки електронних засобів навчання, автор пропонує їх типологію в залежності від методичного призначення електронних засобів навчання:

- навчальні програмні засоби, методичне призначення яких – забезпечення необхідного рівня засвоєння, який встановлюється зворотнім зв'язком;

- програмні засоби – тренажери, призначені для відпрацювання спеціальних вмінь та навичок;
- програми, призначені для контролю рівня володіння навчальним матеріалом;
- інформаційно-пошукові програмні системи, інформаційно-довідкові програмні засоби, призначені для формування вмінь і навичок з систематизації інформації;
- імітаційні програмні засоби, що представляють аспект реальності для вивчення структурних чи функціональних характеристик за допомогою деякого обмеженого числа параметрів;
- моделюючі програмні засоби, призначені для створення моделі явища, процесу або ситуації з метою їх дослідження;
- демонстраційні програмні засоби, які забезпечують наочне представлення навчального матеріалу;
- навчально-ігрові програмні засоби, призначені для представлення навчальних ситуацій;
- програмні засоби, які використовуються для організації діяльності студентів при позааудиторній роботі.

З огляду на зазначене ми пропонуємо визначення електронних засобів навчання саме для спеціальності “соціальний педагог”: електронні засоби навчання у професійній підготовці соціальних педагогів - це спеціальні програмні продукти, створені з метою одержання студентами соціально-педагогічних знань, вмінь, навичок та формування особистісних якостей, що сприяють підвищенню ефективності їх майбутньої професійної діяльності.

Відзначимо, що створення електронних засобів навчання вимагає довготривалої і копіткої роботи, послідовного вивчення засобів програмування і тематики програмованого. Застосування електронних засобів навчання у професійній підготовці соціальних педагогів сприяє:

- підвищенню ефективності навчання завдяки широким можливостям;

- збагаченню предметного змісту завдань процесу навчання шляхом вивчення соціальних ситуацій;
- виявленню рівня засвоєння соціально-педагогічних знань в навчальному процесі;
- здобуванню наукових теоретичних і практичних знань соціально-педагогічного спрямування;
- вмінню оперувати знаннями для вирішення практичних завдань.

Використання таких засобів свідчить, що вони повною мірою зумовлюють здійснення підготовки соціальних педагогів з урахуванням принципів: наочності навчання та виховання; взаємозв'язку конкретного та абстрактного; розвитку образного мислення та творчої уяви; активізації навчально-виховного процесу в цілому. Все це сприятиме якісній підготовці соціальних педагогів до їх майбутньої професійної діяльності. Але успішність застосування електронних засобів навчання залежить від мистецтва викладача, його вміння використовувати ті чи інші методичні прийоми і т. д.

1.3.1. Сутність і функції електронного підручника в процесі професійної підготовки соціальних педагогів.

Для покращення ефективності навчально-виховного процесу на сучасному етапі розвитку освіти існують багато підходів, форм та методів, що використовуються для підготовки фахівців зокрема педагогічних спеціальностей. Отже, постає питання, яким чином реалізувати нові досягнення в освіті, а саме в системі підготовки соціальних педагогів. Для розв'язання цього питання на допомогу прийшли сучасні нові педагогічні та нові інформаційні технології (НІТ). НІТ – це сукупність форм, методів, засобів, прийомів, підходів, що використовуються для роботи з інформацією. НІТ включають в себе всю обчислювальну техніку (комп'ютерні технології) і техніку зв'язку, а також аудіо – , відео - техніку. НІТ також можна вважати технології, що базуються на вже добре відомих педагогічних технологіях, але

стрімкий розвиток науково-технічного прогресу в галузі інформаційних технологій призвів до їх модернізації та видозмінення.

Метою НІТ є в першу чергу інформатизація суспільства, яка являє собою складний соціальний процес, пов'язаний із значними змінами та потребує зусиль користувачів у багатьох напрямках, включаючи ліквідацію комп'ютерної неграмотності, формування необхідних вмінь, навичок та знань.

Методична підготовка студента до використання НІТ передбачає не тільки уміння розробляти дидактичні матеріали, але й правильно користуватися уже готовим методичним забезпеченням, за допомогою якого процес навчання стає більш ефективним. Таким чином, НІТ стають невід'ємною частиною професійної підготовки соціальних педагогів.

У традиційній моделі педагогічної освіти, де центральне місце відіграють суто аудиторні методи навчання із застосуванням простих традиційних засобів навчання, інформаційний потік суворо контролюється, що значно стримує студентську самостійність, регламентує навчання. Тому необхідно культивувати не тільки кращі шляхи викладання навчального матеріалу, а й шляхи, за яких ведеться пошук найбільш сприятливих умов навчання та різновидів засобів навчання і моделювання професійності соціальних педагогів, що й передбачає самостійне навчання. Під час підготовки майбутнього спеціаліста з урахуванням динамічних змін, необхідно насамперед, щоб фахівець міг правильно орієнтуватися в ситуації й займатися своєю освітою безперервно, саморозвиватися і самовдосконалюватися.

У традиційній системі навчання основним джерелом інформації є викладач і книга. „Слово друковане – невичерпне джерело духовного багатства, ім'я якому – книга. Школа тільки тоді школа, коли вона стверджує культ книги, виховує в учнів спрагу до читання художньої, політичної, науково-популярної літератури, пристрась закоханості в книгу, благоговіння перед нею...” – відзначав В. О. Сухомлинський [152, С.28].

Створення шкільного або вузівського підручника – процес надзвичайно складний і багатогранний. Сьогодні підручник – це не обов'язково книга. Виникають нові форми, покликані до життя сучасними технічними можливостями та вимогами часу. Проте традиційно підручник, за самим визначенням, є навчальною книгою. В ньому обов'язково присутні і інформативний, і комунікаційний, і соціально-педагогічний, і психологічний, і художньо-естетичний, і філософсько-аксіологічний, і книгознавчий аспекти. Відповідно кожний з таких аспектів вимагає свого наукового підходу, свого категоріального апарату й власної методики дослідження [176]. Наприклад, книгознавчий аспект вивчення підручника, зокрема, полягає у встановленні таких ознак навчальної книги, як: тип видання (за віковою ознакою, за мовною ознакою, за соціальним призначенням); жанр; історія створення та функціонування конкретної книги; матеріальні характеристики (обсяг, матеріал, структура, характер художнього та технічного оформлення тощо); наявність і характер супровідних матеріалів та ін. Книгознавчий аспект дослідження підручника відрізняється саме увагою до матеріальної форми, взятої в її єдності зі змістом. Відповідно такий підхід дає можливість з'ясувати певні закономірності, що пов'язують функціонування навчальної книги в підготовці фахівців педагогічних спеціальностей.

Але впровадження комп'ютерних технологій в освіту вплинуло на створення, використання і застосування засобів навчання в професійній діяльності майбутніх фахівців, зокрема соціальних педагогів. Трансформація традиційної книги або підручника і реалізація за допомогою електронної основи набуває нових дидактичних можливостей. Електронний підручник за допомогою можливостей комп'ютера перетворився в новий засіб навчання, який створює навчально-пізнавальне середовище.

Розробка електронних підручників стала обов'язковим елементом діяльності вчителів та викладачів шкіл, коледжів, училищ, вищих навчальних закладів. Підготовка педагогічних кадрів із застосуванням такого засобу навчання заслуговує особливої уваги. Характеристиці електронних

підручників, його змісту і завданням присвячено праці багатьох зарубіжних і вітчизняних учених. Серед фундаментальних досліджень найбільш цікавими представляються роботи В.М. Агеєва [4], Є. Аленічевої, М. Монастирєва [7], Н.П. Вашкевич [38], Л.Є. Гризун [48], М.І. Зільберберга [67], В.Л. Іванова [71, 72], І.І. Мархеля [100], Є.І. Мещерякової [105], Е.І. Сарафанюка [142], О.Є Трофимова [159, 160], С.В. Тевелєвої [154] та ін.

Історичний підхід до вивчення сутності поняття електронний підручник і застосування його в професійній діяльності поширює простір для комплексної розробки проблеми, що відповідає сучасності.

На архітектуру електронних підручників впливають інформаційні технології. Навіть зараз зустрічаються електронні копії поліграфічних видань, записаних на CD-ROM або в Інтернет. По мірі того, як в комп'ютерах засвоювалися більш нові форми представлення інформації, що знаходило відображення в змісті електронного підручника, окрім тексту, вони почали включати в себе ілюстрації і фрагменти телевізійних передач чи кінофільмів. Застосування мультимедійних можливостей спонукало до створення дизайну екрана, з яким працює студент або викладач. Різноманітність форм представлення інформації давало нові можливості для освітнього ресурсу. Одночасно така різноманітність породжувала проблеми, пов'язані, наприклад, з людським сприйняттям і з необхідністю одержання спеціальних навичок маніпулювання мультимедійними ресурсами. Саме рішення таких проблем обумовлює неповторний вигляд кращих сучасних електронних підручників.

Стратегія розвитку інформаційних технологій визначається переходом від інформації до знань. Комп'ютерні програми являються носіями знань, так як вони містять у собі не тільки інформацію в тій чи іншій формі, але й алгоритми перетворення інформації, що забезпечують досягнення мети. Вже в перших електронних підручниках були реалізовані алгоритми, які забезпечують досягнення сформульованих автором цілей навчання. Цей напрямок еволюції електронного підручника не так відсутній, як розвиток мультимедіа. Однак, саме він визначає майбутнє освітніх інформаційних

ресурсів. Електронні підручники повинні мати глибоку продуманість включеної інформації, а також методичну і дидактичну обґрунтовану стратегію і алгоритми навчання.

Історичний огляд електронного підручника виявляє значну кількість ідей, які чекають своєї реалізації в умовах освітніх закладів.

Так, російські вчені О.В. Зиміна, О.І. Кірілов розглядають електронний підручник як основне електронне видання, створене на високому науковому і методичному рівні, яке повністю відповідає Державному освітньому стандарту певних спеціальностей [69]. Вони віддають перевагу принципам створення електронного підручника таким, як от:

- принцип квантування (поділ навчального матеріалу на модулі);
- принцип повноти (кожен із модулів повинен мати: теоретичне ядро, контрольні питання з теорії, приклади, задачі та вправи для самостійного вирішення, контрольні питання з відповідями в кінці кожного модуля, контрольну роботу, контекстний довідник, історичний коментарій);
- принцип наочності (візуальне представлення матеріалу);
- принцип відгалуження (гіперпосилання для переходу до будь-якої частини модуля);
- принцип регулювання (вирішення задач різного типу складності, виконання контрольної роботи, тобто перевірка самого себе);
- принцип адаптації (передбачає можливість змінювати широту, складність навчального матеріалу і його прикладну направленість, генерувати додатковий ілюстративний матеріал та надавати графічні і геометричні інтерпретації вивчаючих понять);
- принцип комп'ютерної підтримки (одержання даної підтримки передбачає зосередження на сутності вивчаючого матеріалу в даний момент часу, розгляд прикладів та вирішення задач);
- принцип збирання (можливість компонування і розширення розділів та тем електронного підручника).

Цікавою є позиція О.Є. Трофимова, який звертає увагу на залежність навчального ефекту застосування засобів навчання від того, наскільки електронний підручник допоможе досягти мети, дати вірне уявлення про матеріал, додасть нового ефекту до тексту лекції, до існуючих знань студентів або зосередить їх увагу на основній думці, концепції і ін. [160].

Отже, як можна визначити сутність поняття електронний підручник та розглянути принципи його роботи?

Електронний підручник як навчальний засіб нового типу не просто не повинен замінити традиційний підручник, але й завдяки своїм функціям відкривати можливість оцінювання результатів рівня теоретичних знань.

Якщо розглянути його функції, то можна відзначити, що вони ідентичні із звичайним підручником. Але, на нашу думку, електронний підручник для соціальних педагогів повинен виконувати багато інших функцій, яких немає у звичайному підручнику завдяки своїй інтерактивності. А саме: соціально-педагогічну (характеризує соціально-педагогічну діяльність), інформаційно-пізнавальну (електронний підручник – інформаційне середовище, яке допомагає об'єкту в пізнанні нового), навчально-методичну (матеріал представлений таким чином, щоб допомогти студенту якісно його засвоїти), раціонально-стимулюючу (при вивченні однієї з тем електронного підручника виникає бажання розгляду його інших тем та предмету взагалі при раціональному використанні часу), організаційно-практичну (організація створення електронного підручника здійснюється так, щоб зменшити відстань між практикою і теорією), пізнавальну з “Соціальної педагогіки” (електронний підручник містить в собі стаціонарну довідку, яка допомагає знайти важливу інформацію в даний момент часу), контролюючу (діагностування з виявлення рівня теоретичних знань являється необхідним компонентом підготовки соціальних педагогів).

Розглянемо більш детально, чим відрізняється традиційний підручник від електронного і як змінюється інформаційна функція викладача при його застосуванні. Електронний підручник представляє собою спеціалізований

програмний продукт навчального призначення, який відіграє немаловажне значення в професійній підготовці фахівців різних спеціальностей. Необхідно підкреслити ту низку особливостей, яку мають електронні підручники, і які непритаманні традиційним підручникам: низька собівартість, компактність збереження, наочність, сучасність і структурованість, тиражність, мобільність, можливість контролю, гіпертекстові та мультимедійні можливості, можливість внесення змін і доповнень та ін.

За даними ООН людина запам'ятовує лише 10% прочитаного, 20% - почутого, 30% - побаченого. Якщо людина чує та бачить, а потім обговорює, то обсяг запам'ятовування матеріалу збільшується до 70%. Застосування електронного підручника до того ж скорочує необхідний для навчання час на 40% і на 20% збільшує обсяг засвоєння інформації [97].

При застосуванні електронного підручника в навчальному процесі необхідно враховувати види сприйняття, що будуть його доповнювати: зоровий, слуховий, зорово-слуховий, чуттєво-емоційний.

При використанні традиційного підручника основне навантаження припадає на органи зору. Психологами вже давно доведено, що переважну частину інформації людина сприймає зором і сам організм мозкової інформації настроєний на „зорову модальність”. Отже, за різними оцінками, тільки 10-20 % людей можуть швидко і ефективно розуміти текстову інформацію, а для інших цей процес представляє значні труднощі. Щоб подолати їх необхідно використовувати різні засоби наочності, включаючи всі види сприйняття [173].

Так, як перегляд відео зображень, фільмів, наочних схем, таблиць не може замінити читання книги, з якою пов'язаний перегляд, так і наявність електронного підручника не тільки не повинно замінити читання і вивчення звичайних традиційних засобів навчання, а навпаки, сприяти бажанню учня взятися за книгу.

При створенні електронних підручників з будь-якої спеціальності необхідно враховувати: інтереси студентів, їх психологічні особливості,

відношення до предмета і педагога, можливості студентів виконувати творчі завдання, ускладнення студентів при вивченні того чи іншого предмету і види допомоги, яким вони віддають перевагу, компетенції, які повинні бути сформовані в результаті навчання та ін.

Цікавою, на наш погляд, є позиція педагогічних і психофізичних вимог до електронного підручника М.В. Храмової, яка віддає основну перевагу такому критерію як індивідуальний темп навчання, що включає в себе: індивідуалізацію за часом, так як навчання за класно-урочною системою проходить за часовими рамками; варіативність розгорнутості навчального матеріалу; врахування типу пам'яті, темпераменту, мислення того, хто навчається. До психофізичних відноситься конкретність провідної сенсорної системи (зорова, слухова, кінестична). У кожної людини присутні три види пам'яті, але одна з трьох систем представлення інформації розвинена більше стосовно інших. Для врахування індивідуальних особливостей пам'яті в електронному підручнику бажана можливість різної послідовності викладання одного й того ж матеріалу в залежності від типу провідної системи пам'яті [173].

Фундаментальною є робота Н.П. Вашкевич в області створення електронних підручників. Автор виділяє багаторівневу структуру електронного підручника [38]. На думку автора вона має багаторівневу структуру.

Нульовий рівень. Відносяться електронні копії звичайних підручників в текстовому редакторі Word.

Перший рівень. Відповідає застосуванню простих прийомів для забезпечення перегляду документа, а також представленню його в стандарті мережі Інтернет. Також на такому рівні можна використовувати формат представлення електронного підручника – PDF.

Другий рівень. Можлива організація пошукової програми і реалізація простих тестуючих програм. Виконується розташування гіперпосилань та застосовуються мультимедійні засоби.

Третій рівень. Електронний підручник даного рівня є самим вдосконаленим, завдяки мультимедійним можливостям, реалізації різних методів контролю з оцінкою знань та можливості розміщення в мережі Інтернет.

Виходячи з ознак третього рівня, нами було побудовано структурну схему електронного підручника, що відповідає шляхам його реалізації визначено їх шляхи реалізації та призначенню в навчальному процесі (див. рис. 1.4).

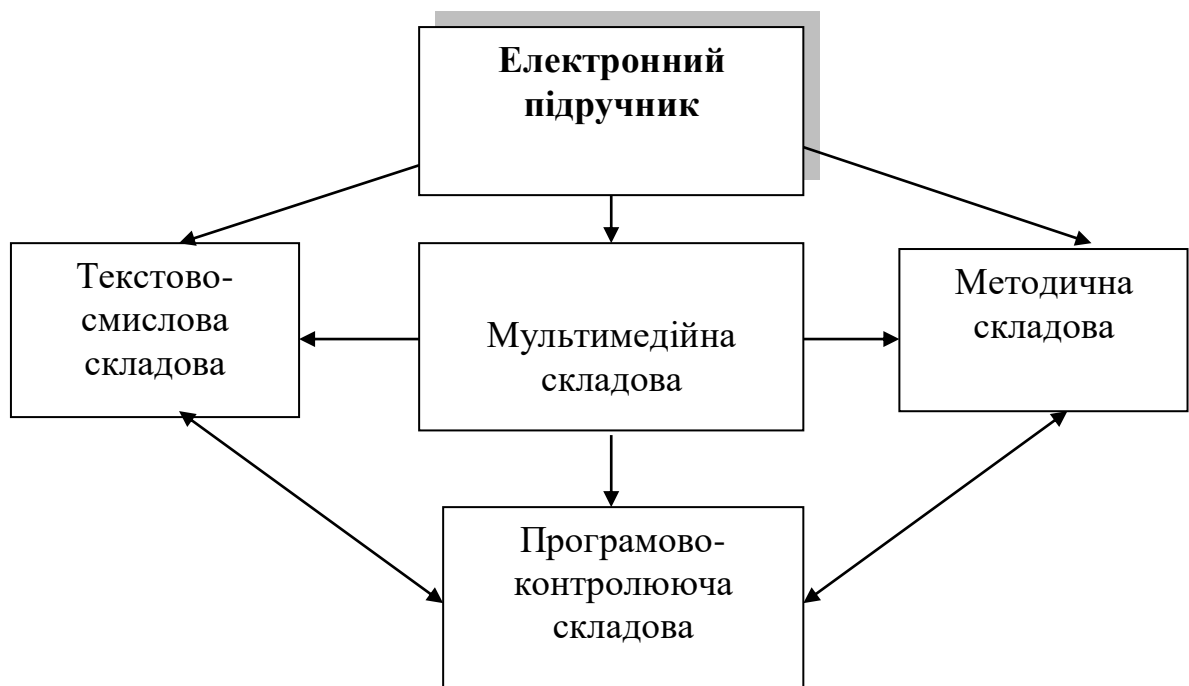

Рис. 1.4. Структурна схема електронного підручника

- Текстово-смілова складова забезпечує електронний підручник матеріалом та його смисловим наповненням з необхідної спеціалізації.
- Мультимедійна складова полягає в аудіо-візуальному супроводі текстово-смілової частини електронного підручника.
- Програмно-контролююча складова оцінює інтерактивну взаємодію між комп'ютером та користувачем електронного підручника. Така діалогова взаємодія є необхідною умовою ефективного застосування електронного підручника в навчальному процесі. Забезпечення такої можливості є

принципово важливим з психолого-педагогічної точки зору, оскільки процеси навчання за будь-яких умов мають діалогічний характер, і практично реалізувати їх може в нашому випадку лише електронний засіб навчання – електронний підручник.

- Методична складова komponує всі вищевказані частини в необхідному порядку. Також забезпечує послідовність подання та контролю тексто-сміслової складової.

Необхідно зазначити одну з головних проблем взаємодії комп'ютера з людиною через електронний підручник – проблема розуміння тексто-сміслової складової. Це стосується не тільки тексту самої програмно-контролюючої складової, але й модульного матеріалу, що вивчається. Такий підхід до структурування навчальних дисциплін, який передбачає можливість виокремити групи фундаментальних питань, логічно і компактно їх поєднати з метою запобігання дублювання в єдину адаптовану і відкриту систему знань, норм і цінностей, що в історії освіти і отримав назву „модульного”.

Модуль розглядається як основна одиниця змісту навчання, виокремлена і дидактично опрацьована для досягнення певного рівня знань, норм і цінностей з визначеною системою контролю [20]. Навчальний модуль як відносно самостійна і цілісна частина реального навчально-виховного процесу поєднує: змістовий модуль, що забезпечує теоретичний виклад навчального матеріалу, і технологічний, що забезпечує його реалізацію через систему практичних (семінарських) занять з відповідною системою контролю. Змістові модулі містять науково обґрунтований навчальний матеріал з теорії фундаментального питання, тестовий контроль щодо виявлення рівня його засвоєння і список використаної і рекомендованої літератури. Технологічні модулі містять добір завдань для самостійної роботи до практичних (семінарських) занять, інструкції щодо їх виконання, критерії та показники оцінок виконаних завдань [20].

Модульний підхід до побудови навчальних курсів стимулює самостійну форму навчання студентів як з друкованими, так і з електронними джерелами інформації, що значно розширює та поглиблює їх кругозір.

Модульне структурування навчальних дисциплін передбачає також більш прогресивну систему обліку успішності студентів. Сумарна модульно-рейтингова оцінка складається із результатів тестового опитування з теорії та завдань до кожної теми. Але необхідно враховувати рівень складності представлення в темі навчального матеріалу. Модуль вважається зарахованим, якщо кількість балів перевищує 70% верхньої можливої межі [20].

Означена система навчання включає в себе автоматизований тестовий контроль з модульно-рейтинговою оцінкою знань студентів в рішенні професійних задач. Розробка та створення такого контролю може здійснюватися при співробітництві конструктивно-технологічному і творчому: професіонала – педагога, психолога, програміста. Відмінність такої системи від вже існуючої полягає в наступному:

- система починається з вхідного тестування з наступною диференціацією студентів за їх рівнем підготовленості;

- вибір завдань для самонавчання і самоконтроля відповідає по складності зоні розвитку, чим індивідуалізує темп навчання;

- тестові завдання після емпіричної перевірки представлені в зв'язку із збільшенням значень параметра, який визначає їх складність методами теорії латентно-структурного аналізу;

- тестові завдання на “відповідність” і “правильну послідовність” знаходяться на рівні творчої конструктивної діяльності і орієнтовані на кінцеві цілі професійної підготовки [173].

Переваги модульно-рейтингової системи контролю виявляється в можливості:

- врахування рівнів початкової підготовки студентів з інформаційних технологій, швидкості сприйняття та засвоєння матеріалу;
- підвищення активності та мотивації навчання;
- створення умов для свободи вибору темпу навчання, випереджальної самостійної роботи, самоаналізу навчальної та майбутньої професійної діяльності, виявлення власних труднощів та помилок, ефективного формування професійних умінь і навичок;
- вирішення проблеми формування та розвитку активної особистості, здатної самостійно робити вибір, ставити й реалізовувати мету, яка виходить за межі, визначені стандартними вимогами;
- забезпечення можливості усвідомлено оцінювати свою діяльність на основі аналізу особистісної діяльності [80].

Таким чином, модульний підхід в навчанні і система контролю, що входить до його складу, стимулює повсякденну систематичну роботу студентів.

Електронний підручник може відноситися як до фахових, так і нефахових видань. Згідно з наказом про затвердження Положення „Про електронні наукові фахові видання”, електронне наукове фахове видання – документ, інформація в якому представлена в формі електронних даних, що пройшов редакційно-видавниче опрацювання, призначений для поширення в незмінному вигляді, має вихідні відомості та включений до затверджених ВАК України переліків наукових фахових видань, у яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора та кандидата наук і на які можна посилатися у наукових статтях та дисертаціях [108].

Відповідно до положення електронне фахове видання повинно містити:

- титульний файл у форматі HTML;

- індексний файл у форматі HTML;
- структурований текстовий файл з бібліографічними описами статей українською, російською та англійською мовами для автоматизованого формування зведеного електронного каталогу статей видань;
- файли з текстами статей у форматі HTML або PDF. У разі використання формату HTML для текстової частини статті графічні матеріали мають бути представлені у форматах GIF або JPG. Тексту статті мають передувати її назва, автор(и) та реферат (анотація, резюме);
- упаковку (коробку, конверт, папку) з етикеткою, на якій наведено вихідні дані [108].

Хотілось би підкреслити особливу проблему – захист авторського права на електронні підручники. На думку В.М. Агеєва, згідно з концепцією захисту інформації суб'єкти інформаційних відношень повинні бути захищені від нанесення матеріального, морального або інших впливів шляхом дії на електронні засоби її обробки і передачі. Для цього повинен бути доступ до інформаційного ресурсу, але згідно з встановленими правилами. Доступ і порушення цих правил називається несанкціонованим доступом, а особу, яка користується ним – порушником. Для боротьби з несанкціонованим доступом постійно створюються комплексні міри захисту інформації, в склад яких входять правові, морально-етичні, організаційні (адміністративні), фізичні та технічні (апаратно-програмні) засоби [4].

В дисертаційному дослідженні ми створювали і впроваджували в навчальний процес електронний підручник для підготовки соціальних педагогів „Інтегрований курс соціально-педагогічної теорії і практики”, який побудований саме за модульним принципом навчання.

Спираючись на дослідження М.І. Жалдака та Н.В. Морзе, ми дійшли висновку, що електронний підручник можна віднести до навчально-методичних засобів навчання, які є відмінними від апаратних засобів навчання [61, 63].

Виходячи з цього, електронний підручник для соціальних педагогів — навчально-методичний засіб, що дає можливість самостійно вивчати теми змістовного модуля за допомогою комп'ютера, який повинен забезпечити ефективність навчального процесу підготовки соціальних педагогів завдяки режиму самоосвіти.

Електронний підручник для підготовки соціальних педагогів відрізняється від електронного підручника для підготовки інших фахівців насамперед змістовим наповненням, що створювалось з метою врахування специфіки даного напрямку.

Структурно зовнішні компоненти електронного підручника для підготовки соціальних педагогів представлені на рис. 1.5.

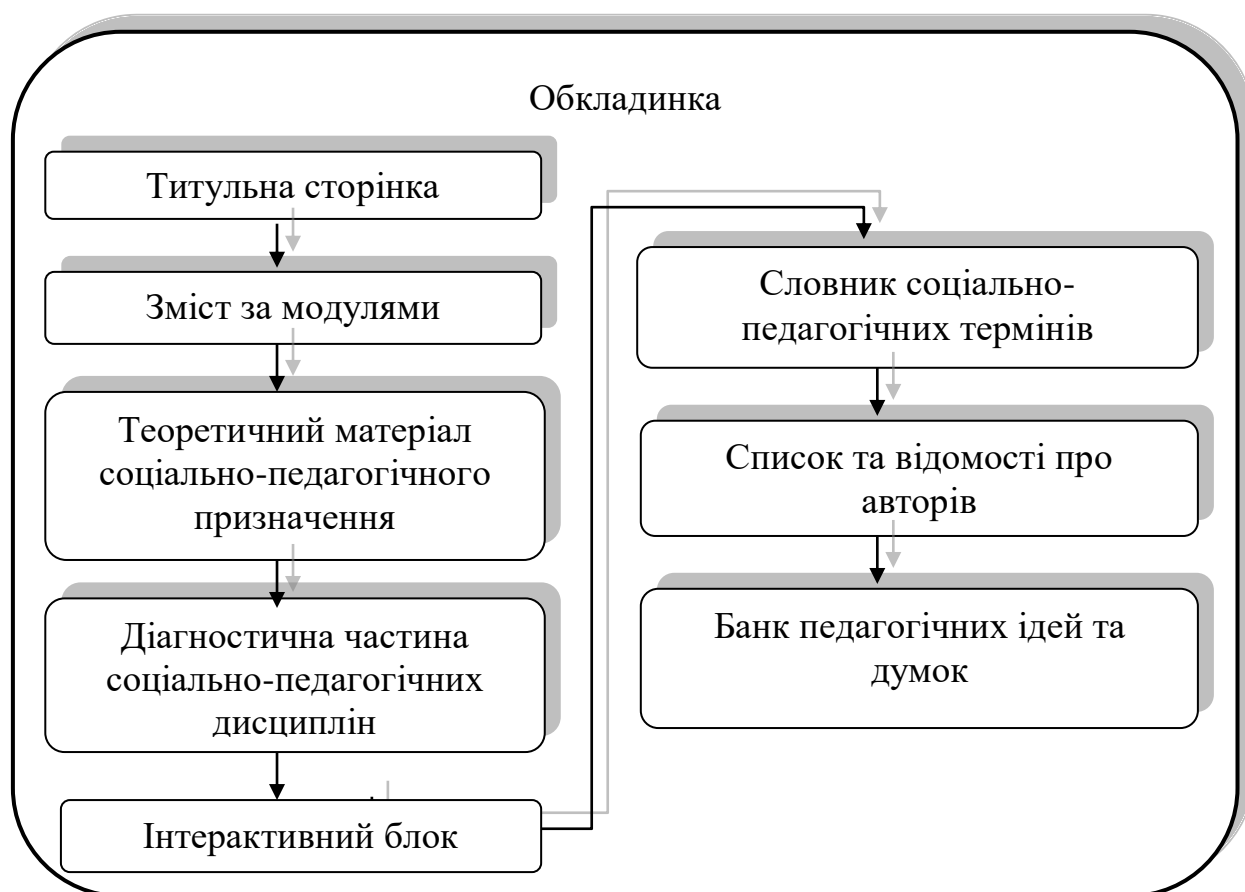

Рис. 1.5. Структурні компоненти електронного підручника для підготовки соціальних педагогів

Розглянемо більш детально кожний компонент окремо:

- Обкладинка. Повинна бути яскравою і красивою. Щоб це досягнути можна користуватися графікою та анімацією.
- Титульна сторінка. Складається з назви підручника, авторських прав та інших загальних даних.
- Зміст за модулями. Один із важливих компонентів електронного підручника, який повинен забезпечувати доступ до будь якого розділу чи підрозділу модуля або модулів, якщо їх більше одного. Також необхідність доступу наприклад, до будь-якої частини електронного підручника, повинна забезпечуватися за допомогою такого елемента.
- Теоретичний матеріал соціально-педагогічного призначення. Застосовується для підготовки соціальних педагогів і входить до навчальних модулів (включаючи схеми, графіки, таблиці, ілюстрації).
- Діагностична частина. Виявлення рівня теоретичних знань соціальних педагогів з профільюючих дисциплін.
- Інтерактивний блок. Організація і розвиток діалогового спілкування, яке призводить до взаєморозуміння, взаємодії, сумісному вирішенню задач і проблем.
- Словник термінів. Наявність такого елемента не важливо, але бажано. За допомогою гіперпосилань можна дати визначення тому чи іншому поняттю, якщо сам електронний підручник перевантажений виділеннями.
- Список авторів, що брали участь у створенні підручника, а також його комп'ютерного варіанту. Бажано оформляти на окремій сторінці.
- Банк педагогічних ідей та думок. Включають в себе визначення, афоризми, цитати відомих педагогів –дослідників.

Створення і застосування електронного підручника в навчальному процесі повинно починатися з глибокого аналізу цілей підготовки студентів, дидактичних можливостей, вимог з точки зору конкретних дисциплін, корекції критеріїв навчання. Електронний підручник в системі підготовки соціальних педагогів може застосовуватися для:

- Самостійного вивчення нового матеріалу.

- Закріплення навчального матеріалу.

- Повторення і узагальнення навчального матеріалу.

Є.І. Машбиць, узагальнюючи класифікації комп'ютерних програм, виділяє наступні їх типи: 1) тренувальні; 2) наставницькі; 3) проблемного навчання; 4) імітаційні і моделюючі; 5) ігрові [102, 103]. Електронний підручник в залежності від сутності застосування, може відноситися до кожного з таких типів. Представлений нами електронний підручник для соціального педагога співвідноситься з комбінованим – тренувально-наставницьким типом комп'ютерних програм.

Основні характеристики електронного підручника: валідність, відкритість, доступність, актуальність, інтерактивність, наочність, конкретність, складність, надійність, ефективність методики навчання, образність, естетичність, інтерес до предмета.

Необхідно відзначити, що структура і функції електронного підручника залежать від дисципліни, з якої він створювався. В порівнянні з гуманітарними дисциплінами електронний підручник з технічних наук більш епізодичний, естетичний і наочний завдяки можливості представлення, наприклад, у фізиці процесів за допомогою математичного моделювання, чого не можна досягти в створенні електронного підручника для соціальних педагогів. Тому підготовка фахівців із застосуванням електронних підручників має свої переваги і недоліки в будь-якій дисципліні.

Таким чином, застосування електронного підручника в навчальному процесі дозволяє реалізувати індивідуальний і диференційний метод навчання, забезпечити доступність і наглядність, високу пізнавальну мотивацію в умовах самостійного рішення практичних задач.

Необхідно приділяти увагу інтерпретаційному аналізу тексту, що буде міститися в електронному підручнику та який має своєю метою привернути увагу студентів до тих частин, що викликають найбільший інтерес і засвідчує високий рівень вимог до знань студентів.

Слід відмітити, що створення такого електронного підручника вимагає довготривалої і копіткої роботи, послідовного вивчення кожного блоку модулів, тоді як сучасні навчальні плани не передбачають такої кількості годин на засвоєння пропонованого кола матеріалу.

З огляду на зазначене, ми дійшли висновку, що аналіз літератури з проблеми застосування електронних підручників в педагогічному процесі як одного з видів електронних засобів навчання засвідчив зацікавленість науковців у вирішенні цього питання. Дослідження (Л.Є. Гризун [48], Н.П. Вашкевич [38], О.Є. Трофимова [159] та ін.) показали напрямки вивчення значення електронних підручників, що дало змогу виокремити якості, які необхідно формувати у соціальних педагогів і остаточно усвідомити важливість електронного підручника для спеціаліста-початківця. Водночас, необхідно акцентувати увагу на недостатню розробленість питання підготовки соціальних педагогів до професійної діяльності із застосуванням електронних підручників, що сприятиме соціальним педагогам удосконалювати професійну кваліфікацію, відкриватиме нові можливості в професійній діяльності

1.3.2. Електронні засоби контролю та їх аналіз.

Кожна комп'ютерна програма, яка використовується для контролю знань, включає навчальні завдання щодо виявлення рівня засвоєння знань, способу конструювання відповідей, комунікації при перевірці, методу введення і аналізу відповіді. Такі завдання поділяються на: а) тестові; б) питальні із вільно-конструйованою відповіддю; в) обчислювальні; г) ігрові; д) моделюючі; е) блочно-конструйовані та ін. Тестові завдання залишаються в теперішній час найбільш поширеною формою контролю в навчанні соціальним дисциплінам. Взагалі тести з точки зору педагогіки і психології розглядалися багатьма науковцями В.С. Аванесовим [3], Анна Анастасі, Сьюзан Урбані [8], І.М. Богдановою [17], П.М. Гусак, В.Г. Коваленко [54], А.Л. Іщенко [75], Ю.М. Нейман, В.М. Хлебніковим [115] та ін.

Різні форми тестових завдань дозволяють провести перевірку знань текстового матеріалу, граматики, лексики і т. д. Збільшення області застосування тестів визначається наступними перевагами: швидкість, великий обсяг матеріалу, швидке виявлення „прогалин” в знаннях.

Контроль знань визначається освітньою, виховною та розвиваючою функціями, а головна його функція – діагностична. Вона конкретизується у завданнях в залежності від виду контролю [21].

П. М. Гусак та В. Г. Коваленко [54] звертаються до питання організації та проведення контролю в умовах модульного навчання соціальних педагогів. Вони виділяють рейтинговий, модульно-рейтинговий та семестровий контроль. Рейтинговий контроль застосовується для оцінки роботи студентів на семінарських, практичних та лабораторних заняттях. Оцінка передбачає два види робіт студентів: виступ за фундаментальним питанням і за результатами виконання основного завдання. Модульно-рейтинговий контроль включає підготовку викладачем однакових або рівноважних варіантів контрольних завдань, визначення та опис критеріїв оцінювання результатів, виконання яких розглядаються методичною комісією та затверджуються завідувачем кафедри. Семестровий контроль проводиться за навчальним матеріалом, визначеним робочою програмою дисципліни. Він складається з двох зрізів: письмового та усного. Перший - це розв'язування тестових завдань. Другий передбачає відповідь студента за білетом. Студенти, які не атестовані за рейтинговим та модульно-рейтинговим контролем, повинні скласти екзамени у два тури: письмовий та усний зрізи [54].

Електронні тести являються реміксом звичайного традиційного тестування, переведеного на машинну мову за допомогою програмного забезпечення і виконують такі ж функції, що і звичайні тести, але завдяки комп'ютеру електронні тести надають можливість набути інтерактивності, збільшуючи якість та зменшуючи час їх проведення. В порівнянні із

звичайними тестами електронні тести більш зручні завдяки своїй структурованості та наочності.

Електронні тести також входять до електронних засобів навчання, недостатня кількість яких робить їх застосування епізодичним. Багатофункціональність, різні види, форми, методи і засоби контролю вимагає реорганізації педагогічного процесу підготовки соціальних педагогів.

Якщо розглядати виявлення рівня знань із застосуванням електронних засобів навчання, а саме електронного тестування, то контроль буде підсумкового виду і відноситься до дидактичних методів (тестів), що представляють собою набір спеціальних завдань і відповідають наступним вимогам: валідності, надійності та об'єктивності.

Адекватним засобом контролю можна вважати саме електронне тестування, що допомагає перейти до створення систем адаптивного навчання. Як засіб навчання електронні тести набули властивості комунікативності, яка представляє собою дидактичну революцію, тобто діалог проходить в системі взаємодії “студент – комп’ютер”.

Електронні засоби контролю також посідають важливе місце в системі професійної підготовки соціальних педагогів до здійснення навчального процесу в межах вищого навчального закладу. Вони можуть створюватися окремо для виявлення рівня теоретичних знань з будь-якої теми. Якщо наприклад, електронних тестів багато, то вони можуть вноситися до спеціального електронного пакету контролю. До впровадження в навчальний процес електронних тестів чи контрольних пакетів основне місце посідали традиційні засоби контролю: опитування, діагностування, тестування і т. д. Але, на думку З.І. Слєпкань, традиційна система контролю слабо стимулює студентів до систематичного навчання, а семестрові екзамени носять лотерейний характер [144].

Рівень сформованості необхідних знань, вмінь і навичок майбутніх спеціалістів залежить не тільки від систем оцінювання, але й від якісної методичної підготовки.

У працях А.Ю. Деревніної, В.О. Семикіна, М.Б. Кошелева [58], В.А. та В.В. Тарасових [153], Л. Леоненко [183] висвітлюються питання, пов'язані із створенням та застосуванням електронних тестів.

Аналізуючи наукову літературу нами було досліджено велику кількість електронних тестів контролю знань з багатьох дисциплін. Але вони не застосовувались при вивченні такої дисципліни як соціальна педагогіка.

На нашу думку, електронна тестуюча програма або електронний пакет контролю може складатися з різного рівня складності тестів. Різні види тестування залишаються найбільш поширеною формою контролю при підготовці соціальних педагогів до професійної діяльності. Різні форми тестових завдань дозволяють здійснити перевірку знань з дисциплін соціально-педагогічного призначення. Повна реалізація всіх позитивних сторін досягається із застосуванням електронних пакетів контролю, які складаються з деякої кількості електронних тестів. Такий вид тестування з одного боку максимально активізує роботу студентів, дозволяє їм виконувати завдання згідно з індивідуальними планами, з другого боку спрощує задачу викладача, залишаючи йому час для індивідуальної роботи зі студентами.

При створенні електронних тестів для соціальних педагогів в основу покладено принцип “від простого до складного”. Вони мають естетично незвичайний інтерфейс, тобто змінений вигляд вікна та функціональних кнопок. В центрі вікна знаходиться текстове поле, що відображає питання, на яке необхідно відповісти респонденту, а також варіанти відповідей в нижній частині вікна. Відповідь враховується при переході до наступного питання. В кінці кожного тесту виводиться результат у вигляді рейтингової оцінки. Такі тести застосовуються переважно в кінці пройденого модулю або курсу для визначення степені підготовленості майбутніх соціальних педагогів до професійної діяльності.

Таким чином, електронне тестування виконує не тільки функцію перевірки знань студентів, але і стимулює їх самонавчання за рахунок багатократного повторення теоретичних курсів соціально-педагогічного циклу, а тому дозволяє поповнити недостатні знання без допомоги викладача.

Звідси, процес професійної підготовки соціальних педагогів повинен охоплювати інноваційні тенденції, відповідати суспільним вимогам, сприяти позитивному ставленню соціальних педагогів до власної професії.

1.4. Структурно-функціональна модель підготовки соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів навчання

Спираючись на матеріали попередніх розділів, можна стверджувати, що засоби навчання, трансформовані в електронну форму, містять таку наукову інформацію, яка впливає на почуття і зацікавлює студентів, мотивує до аналізу, зіставлення, дослідження процесів, що є основними, зокрема в соціальній педагогіці. Дуже важливо, що такі нові дидактичні засоби перетворюють респондента в активного суб'єкта пізнання.

З метою проведення експериментально-дослідницької роботи була розроблена структурно-функціональна модель підготовки соціальних педагогів до професійної діяльності із застосуванням електронних засобів навчання. Її побудова передбачає складні багатопланові дослідження, які за своїм змістом відносяться до дидактичної проблематики.

Модель взагалі можна визначити як конструкцію, створену для отримання або зберігання інформації специфічного об'єкту в формі уявлення і описання її знаковими засобами (таблиця, формула, схема і т. д.) або матеріального предмета, який відображує властивості, характеристики і зв'язки об'єкта оригінала невизначеної природи, істотні для задачі, що вирішується суб'єктом (людиною) [93].

Модель підготовки спеціаліста повинна мати, в першу чергу, прогностичний характер, тобто необхідно враховувати перспективи, тенденції наукових досліджень з даної дисципліни. Лише при такому підході до моделі підготовки будуть виконуватися функції, які сприятимуть підвищенню рівня підготовки спеціалістів.

Розробка моделі підготовки соціальних педагогів вимагає обговорення питань, пов'язаних з орієнтирами її побудови.

Так, Л.М. Різник [140] виділяє такі компоненти підготовки соціальних педагогів:

- глибокий аналіз сучасного соціального розвитку і формування вміння об'єктивно оцінювати соціальну політику, пропонувати альтернативні варіанти;*

- чітке уявлення і класифікацію сучасних моделей, форм і методів практики соціально-педагогічної роботи;*

- власне педагогічний процес підготовки соціальних педагогів;*

- розробку теорій, концепцій, моделей і технологій, спрямованих на ефективне функціонування соціального педагога;*

- розробку і реалізацію програм, що підвищують компетентність соціального педагога.*

Зміст структурно-функціональної моделі зумовлений компонентами підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності із застосуванням електронних засобів навчання. Нами виділено саме такі компоненти: змістовий, процесуально-діяльнісний, особистісний.

Змістовий компонент забезпечує професійну компетентність майбутніх соціальних педагогів. Компетентні спеціалісти – професіонали своєї діяльності (в даному випадку викладачі) є суб'єктами, які допомагають майбутнім соціальним педагогам оволодіти як знаннями з циклу дисциплін, що викладаються для соціальних педагогів, так і сприяють оволодінню принципами електронного навчання. На думку І.А. Зязюна і О.М. Пехоти, викладання дисциплін педагогічного циклу вимагає в першу чергу, такої

організації педагогічної праці, при якій “Я” викладача залишається на задньому плані, а професійний розвиток і саморозвиток соціального педагога здійснюється через супровід різних видів діяльності [136].

Роль викладача в даному випадку полягає в професійному супроводі навчальної діяльності. Викладач, який не має глибоких професійних знань, вмінь і навичок, а також контакту зі студентами, не зможе на високому рівні здійснювати підготовку майбутніх спеціалістів. Якщо викладач не викликає довіри у студентів своїми знаннями, педагогічною майстерністю, людськими якостями, то навчальний процес не дасть запланованого результату.

Означений компонент спрямований на оволодіння соціальними педагогами системою професійних знань, практичних та інтелектуальних умінь, навичок творчого розв’язання (процес, в якому мислення - як відображення, діяльність – як взаємодія, воля – як внутрішній організуючий аспект) практичних і теоретичних проблем соціально-педагогічного характеру. Він постійно зазнає якісних і кількісних змін, тому що зміст освіти знаходить вираження в різного роду публікаціях, робочих програмах тощо.

Також представлений компонент передбачає оволодіння спеціалістом знаннями, які допомагають у практиці застосовувати систему електронних засобів навчання для досягнення професійної мети, швидко орієнтуватися в визначеній ситуації, планувати свою діяльність, оцінювати її результативність. Експериментальне навчання згідно з представленим компонентом передбачає, насамперед, визначення вузлових питань провідних соціально-педагогічних дисциплін, які є ключовими для формування підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності.

Процесуально-діяльнісний компонент забезпечує психологічно-технологічну компетентність майбутніх соціальних педагогів. В процесі підготовки їх до професійної діяльності із застосуванням електронних засобів навчання даний компонент включає прийоми, принципи, а також навчальну діяльність, за допомогою яких реалізуються завдання формування

підготовленості. В нашому дослідженні він спрямований на оволодіння соціальними педагогами низкою вмінь, передусім інтегрованими (комунікативними, аналітичними, організаторськими, прогностичними, проектувальними), якими повинен володіти кожен спеціаліст, незалежно від специфіки його конкретної діяльності. Студенту повинні бути притаманні саме такі вміння: працювати з комп'ютерними технологіями, застосовуючи електронні і віртуальні засоби навчання (Інтернет, електронні видання та електронні підручники, електронні тести для виявлення рівня теоретичних знань, віртуальні програми для осіб з обмеженими функціональними можливостями, віртуально-тренінгова система навчання та ін.)

Професійна підготовка педагога повинна починатися в першу чергу з професійного відбору і побудови особистісного профілю абітурієнта, вироблення стратегії його індивідуального розвитку. Вибір спеціальності „соціальна педагогіка” повинен відповідати типу особистісного профілю студента.

Тому наступним компонентом ми обрали – особистісний (виховний), який забезпечує спрямованість і ціннісні орієнтації професійної соціально-педагогічної діяльності. Він виражається через посилення мотивації та активне стимулювання самостійного оволодіння знаннями, вміннями та навичками щодо застосування електронних засобів навчання, посилення інтересу до майбутнього фаху, особливо це стосується тих, які зробили свій вибір професії несвідомо, спадково чи за настановою батьків. Розглядаючи різні підходи до визначення особистісної сфери, ми спробували її визначити у студентів гуманітарного циклу – соціальних педагогів.

Якщо раніше під самостійною пізнавальною діяльністю розумілася самостійна робота студентів за завданням, вказівкою викладача, то в даний час в поняття самостійної роботи входить пошукова і творча самостійна діяльність студентів, яка в багатьох випадках вимагає самостійного пошуку, за своєю сутністю ця діяльність повинна бути ефективною. Таку самостійну пізнавальну діяльність, яка відповідає

продуктивному (творчому) рівню пізнавальної діяльності і виконується правильно і самостійно на пошуково-діяльнісному рівні, можна назвати продуктивною самостійною пізнавальною діяльністю [49].

„Творчість в педагогіці не є точно таким утворенням духовних цінностей, як творчість в поезії, живопису, музиці. Педагогічна творчість – це здатність допомогти людині пізнати свій внутрішній світ, розум, допомогти їй напружувати інтелектуальні сили, навчити її розуміти прекрасне своєю працею, своїми зусиллями”, - вказує В.О. Сухомлинський [152, С. 28].

Виходячи із зазначеного, можна сказати, що кожний компонент є необхідним, але недостатнім для створеної нами структурно-функціональної моделі. Тільки в цілісності вони є орієнтиром побудови означеної моделі.

До числа важливих педагогічних категорій моделі можна віднести: цілі, зміст, методи, засоби, організаційні форми навчання та ін. Педагогічні об'єкти, які відзначаються цими категоріями, знаходяться в постійному взаємозв'язку, утворюючи структурну єдність – навчальну систему.

Структурно-функціональна модель підготовки соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів навчання починає реалізовуватися лише в силу здійснення умов, при виконанні яких відбудеться досягнення необхідного результату – підготовленості соціального педагога із застосуванням електронних засобів навчання. Умови доцільно розглядати в залежності від функцій, засобів, які мають місце в нашій моделі.

Оскільки функції діяльності соціальних педагогів – основні напрями роботи, в яких конкретизується її зміст, то є потреба в їх характеристиці. Виділимо з них такі, як от:

- комунікативна – забезпечує способи взаємозв'язку соціальних педагогів з різними соціальними групами;
- організаторська – характеризує соціальну педагогічну діяльність;
- прогностична – виконує змістовно-цільові та організаційно-методичні завдання;

- охоронно-захисна – спрямована на відстоювання прав та інтересів дітей і молоді на основі державних та міждержавних документів з метою забезпечення для неповнолітніх та молоді гарантованих їм прав та умов життєдіяльності;
- діагностична – забезпечує вирішення соціально-педагогічних завдань, дозволяє виявляти певні соціальні аномалії, індивідуальні та специфічні особливості;
- попереджувально-профілактична – допомагає виявленню, запобіганню та обмеженню асоціальних явищ причин соціальної дезадаптації серед різних соціальних груп та окремих осіб, забезпеченню умов для формування соціально позитивної спрямованості особистості;
- корекційно-реабілітаційна – полягає в створенні умов для розвитку потенційних здібностей осіб з обмеженими функціональними можливостями, активного залучення їх до участі у суспільному житті;
- соціально-терапевтична – спрямована на подолання кризових ситуацій та проблем клієнта на основі самоусвідомлення особистістю відношення до себе та інших [76].

Оскільки функції діяльності соціальних педагогів мають низку особливостей, то для їх реалізації передбачають функції підготовки соціальних педагогів:

- мотиваційно-ціннісна (актуалізує систему професійно-особистісних цінностей, періодично реконструюючи їх ієрархію);
- інформаційна (підсилює продуману взаємодію спеціалістом відношень з іншими людьми, само відношень; розвиває особистісно-професійне самовідображення і самопізнання);
- стимулювальна (виступає засобом „самодобудування” спеціаліста в залежності від задач соціально-педагогічної діяльності);
- адаптаційна (зіставляє спеціаліста з професійним середовищем, організувавши процес його психологічної стабілізації, професійної та соціальної адаптації);

- компенсаторно-регулювальна (надає терапевтичний вплив в силу ціленаправленої саморегуляції і зосередження на саморозвитку (самореалізації) в професійній сфері);

- інтегровальна (обумовлює цілісний розвиток особистості);

- профілактична (попереджує професійну деформацію особистості)

[116].

Отже професійна підготовка соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів навчання – це багатогранний навчально-пізнавальний процес, спрямований на оволодіння і набуття майбутніми соціальними педагогами професійних знань, умінь, навичок і особистісних якостей на основі застосування електронних підручників, електронних тестів з соціально-педагогічних дисциплін, електронних видань, віртуальних засобів навчання тощо. [див. С. 41].

Наступне питання полягає у визначенні умов, що сприяють досягненню мети, тобто підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності із застосуванням електронних засобів навчання. Відзначимо, що така підготовленість – це результат підготовки соціальних педагогів до професійної діяльності, що відображає теоретичні, технологічні, особистісні рівні підготовки соціальних педагогів до виконання своїх професійних обов'язків. На підставі вищесказаного нами були встановлені умови сформованості підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності із застосуванням електронних засобів навчання.

Перша умова – це забезпечення професіональної та технологічної спрямованості занять із застосуванням електронних засобів навчання.

Професіоналізація повинна досягатися за рахунок об'єкта підготовки до професійної діяльності, тобто викладача. Такими фахівцями можуть виступати викладачі з соціально-педагогічних дисциплін, для яких специфіка даної галузі є професійно значущою. Їх роль має вирішальне значення, тому інноваційні педагогічні технології як результат педагогічного покликання кожного з них сприяють розвитку творчості, стають основою натхнення на

створення нових методів, засобів навчання та виховання студентів – майбутніх соціальних педагогів.

Технологізація занять повинна забезпечити реалізацію процесу підготовки соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів навчання. Технологічна база є основою для формування підготовленості, яка і є результатом навчання. Ця умова повинна супроводжуватися наявністю локальної та мережі Інтернет і відповідного рівня програмного забезпечення ПК.

Друга умова визначається через доповнення змісту підготовки майбутніх соціальних педагогів теоретичними знаннями і практичними вміннями щодо застосування електронних засобів навчання у професійній діяльності.

Для реалізації означеної умови необхідно істотно переосмислити завдання і програмний зміст курсу „Нові інформаційні технології”, доповнити його додатковим модулем з питаннями щодо знань, умінь і навичок користувача ПК майбутніми соціальними педагогами, що допоможе значно більше розширити й поглиблювати теоретичну і практичну базу знань при застосуванні електронних засобів навчання.

Третя умова – використання електронних засобів у навчально-методичному забезпеченні соціальних педагогів до професійної діяльності.

Так при реалізації цієї умови особливу увагу необхідно спрямовувати на розкриття сутності та поліфункціональної структури електронних засобів навчання як керованої педагогічної системи. Майбутній соціальний педагог повинен в першу чергу бути користувачем ПК. Це той програмний мінімум, який необхідний для реалізації своїх професійних знань в подальшому досвіді.

В представленій моделі важливе місце відводиться засобам навчання, які є ядром процесу підготовки соціальних педагогів. Такими засобами виступають:

- розроблений нами електронний підручник “Інтегрований курс соціально-педагогічної теорії і практики”;

- електронні підручники TeachPro “Windows”, TeachPro “Word” та TeachPro “Excel” для отримання знань, вмінь і навичок користувача операційною системою і пакетом програм Microsoft Office [180];

- створені нами електронні тести з дисциплін соціально-педагогічного циклу: “Менеджмент соціальної роботи”, “Технологія і методика роботи соціального гувернера”;

- електронний студентський журнал „Соціально-педагогічний вісник Одещини”;

- курс „Нові інформаційні технології”;

- віртуальні засоби навчання, до яких входить: Інтернет-форуми, віртуально-тренінгова система навчання, віртуальні програми для осіб з обмеженими функціональними можливостями.

Можливість застосування вищезазначених засобів навчання як можливості формування підготовленості соціальних педагогів пояснюється тим, що електронні засоби навчання є складовою процесуально-діяльнісного компонента.

Тільки при наявності таких компонентів, умов і функцій структурно-функціональна модель підготовки соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів навчання буде реалізована. В повному обсязі означена модель представлена нами на рис. 1.6.

Отже, професійна підготовка соціальних педагогів повинна бути усвідомленою і цілеспрямованою, щоб забезпечити досягнення високих результатів у формуванні підготовленості в період навчального процесу, яка буде сприяти вдосконаленню фахівця в педагогічній діяльності. Саме формування професійної підготовленості як психологічного утворення ми вбачаємо метою в структурно-функціональній моделі підготовки соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів навчання. Така модель стала основою започаткованого нами дослідження і може бути розповсюджена на визначення підготовленості до професійної діяльності фахівців будь-якої галузі. А наскільки означена структурно-функціональна модель ефективна в

підготовці майбутніх соціальних педагогів буде нами розглянуто в наступному розділі.

Рис. 1.6. Структурно - функціональна модель підготовки соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів навчання

Висновки з першого розділу

Сьогодні професія соціальний педагог користується широким попитом. Його професійна діяльність є досить різноманітною й охоплює виховання, навчання, стимулювання, надання порад та супровідної допомоги, розв'язання конфліктних ситуацій, передбачає роботу з людьми різних вікових груп і т.д.

Професійна підготовка майбутніх соціальних педагогів має свої специфічні особливості, а саме: усвідомлений характер – суб'єкт (фізична особа, яка реалізує цю підготовку) ставить перед собою певну соціальну мету; нормативний характер – навчальна діяльність відповідає державному замовленню; і розвивальний, який спрямований на зміни об'єкту діяльності (студента, тобто особу, яка потребує професійної підготовки). В умовах сьогодення такі зміни в процесі підготовки, які впливають на розвиток професійних якостей педагогів загалом, і соціальних педагогів зокрема, пов'язані з процесом інформатизації системи освіти та впровадження нових інформаційних технологій у навчальний процес.

Проблема підвищення якості підготовки соціальних педагогів, які у нових соціальних умовах спроможні вирішувати складні завдання, завжди була і залишається однією з актуальних, на вирішення якої націлені зусилля освітян педагогічних та профільних наукових установ. Теоретичне і практичне вирішення цієї наукової проблеми полягає в тому, що при наявності основних понять, можна вибирати ефективні форми та засоби успішної підготовки особистості, які можна застосовувати в різних формувальних і розвивальних технологіях, наприклад, нових інформаційних. Це дозволило стверджувати те, що, на нашу думку, акумулює всі можливі підходи щодо професійної підготовки майбутніх фахівців.

Психолого-педагогічний аналіз літератури засвідчує, що, незважаючи на визнання важливості електронних засобів навчання науковцями не розглядалася саме проблема професійної підготовки соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів навчання. Є окремі теоретичні і

концептуальні розробки вчених, які стосуються лише деяких складових зазначеної проблематики взагалі. Це підтверджує необхідність проведення ґрунтовного аналізу не тільки формування підготовленості до професійної діяльності як цілісної системи, а й розробки визначення та структури поняття професійна підготовка соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів навчання. Аналіз теоретичних джерел дав змогу дати власне визначення цього поняття.

Професійна підготовка соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів навчання – це багатогранний навчально-пізнавальний процес, спрямований на оволодіння і набуття соціальними педагогами професійних знань, умінь, навичок і особистісних якостей на основі застосування електронних підручників, електронних тестів з соціально-педагогічних дисциплін, електронних видань, віртуальних засобів навчання тощо. Згідно з представленим визначенням, під електронними засобами навчання, ми розуміємо спеціальні програмні продукти, створені з метою одержання студентами соціально-педагогічних знань, вмінь, навичок і формування особистісних якостей, що сприяють підвищенню ефективності їх майбутньої професійної діяльності.

Застосування електронних засобів навчання в професійній підготовці соціальних педагогів дозволяє виокремити такі засоби навчання, які залежать від електронних і доповнюють одне одного – віртуальних засобів навчання. Віртуальні засоби навчання – це засоби навчання, які забезпечують підготовку особистості в умовах віртуальної реальності і відкривають для неї широкі можливості у навчально-пізнавальній діяльності. Відзначимо, що електронні і віртуальні засоби навчання не існують один без одного, мають спільну і водночас різну основу. Так, спільним є педагогічна мета і технологічна база використання, відмінним - спосіб досягнення кінцевого результату. Як нам убачається, в підготовці соціальних педагогів широко використовуються обидва поняття, хоча віртуальні засоби навчання охоплюють різні галузі – психологія, філософія, фізика і т. ін. Віртуальні

засоби навчання застосовуються переважно для інтерактивного навчання, що зумовлює необхідність підключення до мережі Інтернет і локальної мережі. Електронні ж засоби навчання використовуються в індивідуальному навчанні. Їх застосування в підготовці соціальних педагогів вимагає наявності комп'ютерів і локальної мережі.

До електронних засобів навчання ми відносимо електронний підручник, який є значущим поняттям нашого дослідження. Аналіз літературних джерел за визначеннями електронних підручників дав змогу нам дати власне визначення: електронний підручник для соціальних педагогів — навчально-методичний засіб, що дає можливість самостійно вивчати теми змістовного модуля за допомогою комп'ютера, який повинен забезпечити ефективність навчального процесу підготовки соціальних педагогів завдяки режиму самоосвіти.

Результатом професійної підготовки соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів навчання є формування підготовленості до професійної діяльності.

Підготовленість до професійної діяльності має багатогранну структуру і на відміну від готовності має нестійкий характер. Ця якість під впливом визначених педагогічних умов більш об'єктивно показує рівні підготовки соціальних педагогів і проявляється в здатності виконувати певні дії, операції. Відтак, з одного боку, підготовленість соціальних педагогів до професійної діяльності – це продукт підготовки соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів навчання, що проявляється в системі мотивів, знань, досвіду, які є необхідними і достатніми для виконання соціально-педагогічних функцій. З другого боку - підготовленість до професійної діяльності соціальних педагогів повинна бути сформована таким чином, щоб випускник також вмів розв'язувати соціально-педагогічні задачі із застосуванням електронних засобів навчання в тих ситуаціях, які сприяють удосконаленню прояву професійних та специфічних вмінь майбутнього фахівця.

Аналіз та систематизація питань, які досліджувалися вітчизняними та зарубіжними вченими, дозволив розробити структурно-функціональну модель підготовки соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів навчання. Її побудова передбачає складні багатопланові дослідження, які за своїм змістом відносяться до дидактичної проблематики. Теоретичний аналіз наукових джерел та вивчення практичного досвіду дозволили визначити компоненти педагогічні умови та функції, завдяки яким представлена структурно-функціональна модель буде реалізована. Так, структуру професійної підготовки соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів навчання становлять три компоненти: змістовий, процесуально-діяльнісний, особистісний.

Функціями підготовки соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів навчання виступили: інтегрувальна, адаптаційна, стимулювальна, інформаційна, мотиваційно-ціннісна, компенсаторно-регулювальна. Означені функції набувають дієвості в силу реалізації педагогічних умов структурно-функціональної моделі підготовки соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів навчання:

- забезпечення професійної та технологічної спрямованості занять із застосуванням електронних засобів навчання;
- доповнення змісту підготовки майбутніх соціальних педагогів теоретичними знаннями і практичними вміннями щодо застосування електронних засобів навчання у професійній діяльності;
- використання електронних засобів у навчально-методичному забезпеченні соціальних педагогів до професійної діяльності.

Детальне обґрунтування педагогічних умов, які сприяють формуванню професійної підготовленості соціальних педагогів дозволило охарактеризувати ті складові електронних засобів навчання, які саме використовуються нами в експериментально-дослідній роботі: електронні підручники, електронні тести з соціально-педагогічних дисциплін, електронні видання, електронні лекції, курс „Нові інформаційні технології”; віртуальні засоби навчання: Інтернет-форуми, віртуально-тренінгова система

навчання, віртуальні програми для осіб з обмеженими функціональними можливостями.

Перевірка запропонованої моделі і її реалізації визначила мету нашого експериментального стану дослідження, який представлений нами в другому розділі.

РОЗДІЛ 2

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНО-ДОСЛІДНА РОБОТА З ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ЕЛЕКТРОННИМИ ЗАСОБАМИ НАВЧАННЯ

2.1. Характеристика критеріїв та визначення рівнів підготовленості соціальних педагогів щодо застосуванням електронних засобів навчання

Професійно орієнтована підготовка соціальних педагогів базується на дисциплінах соціально-педагогічного призначення. Саме від їх обсягу, змісту, практичної спрямованості, а особливо їх методичного забезпечення залежить якість підготовки майбутніх соціальних педагогів. За своїм змістом вона має деякі особливості в залежності від об'єктної та суб'єктної діяльностей, мети, способів і засобів діяльності. Завдяки цьому відбувається як подання змісту підготовки (з боку викладача), так і його опрацювання (з боку студента).

Ефективність підготовки фахівців до виконання професійних функцій може бути визначеною за різними якісними ознаками. В одних випадках такими ознаками розглядаються знання і вміння, в інших – особистісні риси, здібності, ціннісні орієнтації, складові діяльності тощо. У своєму дослідженні ми виходили з того, що підготовка соціальних педагогів започатковується з формування підготовленості до професійної діяльності, яка проявляється як операційне утворення, що забезпечує вміння розв'язувати соціально-педагогічні задачі із застосуванням електронних засобів навчання.

Розглядаючи підготовленість соціальних педагогів до професійної діяльності як результат підготовки, ми визначили сутність, специфіку і структурні компоненти досліджуваного феномену та рівні його розвитку. Задля цього у межах кожного компоненту було виділено провідні критерії та їх показники.

За словниковим визначенням, критерії – засоби переконання, які поєднують у собі методи розрахунку, теоретичну модель розподілу і правила прийняття рішення про правдоподібність нульової або однієї з альтернативних гіпотез [47]. Ми розуміємо критерії як ознаки, на основі яких проводиться класифікація змін, що відбуваються в процесі підготовки соціальних педагогів до професійної діяльності і оцінка цих змін.

Показник – це характеристика певного аспекту критерію, які співвідносяться між собою як ціле і часткове. Тобто, кожен критерій спрямований на оцінювання окремого компонента, кількість показників якого складає три, за проявом яких можна говорити про підготовленість студента до професійної діяльності.

Кінцевою метою навчання соціальних педагогів є формування в них знань, умінь, навичок, необхідних для кваліфікованої роботи, усвідомлення функціональної ролі електронних засобів навчання в педагогічному процесі, що відтворює змістовий компонент і може бути визначеним за критерієм “професійної компетентності”.

В загальному розумінні поняття “компетентність” (від лат. *competens* - відповідний, здібний) означає коло повноважень будь-якої посадової особи чи органу; володіння знаннями, досвідом у певній галузі [47].

Під професійною компетентністю соціальних педагогів ми розуміємо їх теоретичну і практичну обізнаність, які дозволяють самостійно й ефективно навчитись досягати цілей професійної діяльності. Для цього потрібно знати соціально - педагогічну теорію, уміти застосовувати її в практичній діяльності. Означений критерій дозволяє вимірювати і оцінювати знання студентів, виявлених в процесі вивчення соціально-педагогічних дисциплін. Показниками критерію – професійна компетентність є три компонента. За змістовим компонентом ми визначали:

- повноту засвоєння навчального матеріалу соціально-педагогічного призначення;
- якість засвоєння одержаних професійних знань, умінь і навичок;

- усвідомленість одержаних професійних знань, умінь і навичок.

Для визначення показників за даним критерієм ми користувалися електронними тестами з дисциплін – “Технологія і методика роботи соціального гувернера” і “Менеджмент соціальної роботи”, які є ресурсним забезпеченням, тобто набором можливостей, до яких можна вдаватися з метою вдосконалення діяльності і виявлення підготовленості соціальних педагогів, їх успішного функціонування у професійній діяльності. За типологією ресурсів А.Й. Капської види ресурсів поділяються на:

- внутрішні (особливості психічних пізнавальних процесів особистості, прояви емоційно-вольових процесів, особистісні характеристики, показники освітнього рівня майбутнього фахівця, професійні та соціальні уміння і навички студента);

- зовнішні (матеріальні, людські, інформаційні) [5].

Електронні засоби навчання ми відносимо до зовнішніх інформаційних ресурсів, які несуть як інформацію соціально-педагогічного призначення, є джерелами інформації для користувача комп'ютерного забезпечення, помічником в професійній підготовці саме спеціалістів педагогічних спеціальностей.

Наступним критерієм підготовленості соціального педагога ми виокремили “технологічну компетентність”. Її ми визначаємо як особливий спосіб організації предметно-спеціальних знань, які забезпечують прийняття ефективних рішень у соціально-педагогічній діяльності. Означена компетентність є складовою процесуально-діяльнісного компоненту підготовки соціальних педагогів. Слід зазначити, що вивчення технологічної компетентності знайшла відображення у працях багатьох вчених (Т.М. Гуріна [53], І.А. Зязюн, О.М. Пехота [136], С.М. Прийма, Ж.А. Чорна [137] та ін.) До показників технологічної компетентності ми відносимо володіння:

- професійними вміннями (комунікативні, аналітичні, організаторські, прогностичні, проектувальні);

- специфічними вміннями (охоронно-захисні, діагностичні, попереджувально-профілактичні, корекційно-реабілітаційні, соціально-терапевтичні, інформаційно-комунікаційні);

- вміння застосовувати в професійно-педагогічній діяльності електронні засоби навчання: пошук та робота з інформацією в мережі Інтернет, електронні підручники, електронні видання, електронні тести, електронні лекції, віртуально-тренінгова система навчання, віртуальні програми для осіб з обмеженими функціональними можливостями тощо.

Третім критерієм підготовки соціальних педагогів ми виділили “спрямованість на соціально-педагогічну діяльність”, яка базується на основних поняттях психології, а саме тих, що визначають активність особистості у структурі досліджуваної підготовленості. Цей критерій відображає особистісні риси соціальних педагогів, їх спрямованість на професійно-педагогічну діяльність соціально-педагогічного призначення та успішне її виконання, спрямованість на вдосконалення своїх навичок, педагогічної майстерності, прагнення до самоосвіти та розвитку професійних інтересів. Інтерес взагалі є важливим педагогічним фактором - стимулом у навчанні і вихованні студентів. Навчання не буде успішним, якщо студенти байдужі до предметів. Показниками цього критерію вважаємо:

- схильність майбутнього спеціаліста виконувати роль соціального педагога, яка проявляється у задоволеності вибору педагогічної професії;
- здатність студентів до самоосвіти, до поглиблення своїх знань та вмінь;
- зацікавленість професією.

Відповідно до представлених компонентів, критеріїв і їх показників нами було визначено рівні підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності.

Всі означені компоненти, показники і критерії в узагальненому вигляді представлені в таб. 2.1.

Критерії та показники підготовки соціальних педагогів до професійної діяльності із застосуванням електронних засобів навчання

Компоненти	Критерії	Показники
Змістовий	Професійна компетентність	- Повнота засвоєння навчального матеріалу соціально-педагогічного призначення.
		- Якість засвоєння одержаних професійних знань, умінь і навичок.
		- Усвідомлення одержаних професійних знань, умінь і навичок.
Процесуально-діяльнісний	Технологічна компетентність	<ul style="list-style-type: none"> - Володіння професійними вміннями (комунікативні, аналітичні, організаторські, прогностичні, проектувальні). - Володіння специфічними вміннями (охоронно-захисні, діагностичні, попереджувально-профілактичні, корекційно-реабілітаційні, соціально-терапевтичні, інформаційно-комунікаційні). - Вміння застосовувати в професійній діяльності електронні засоби навчання (пошук та робота з інформацією в мережі Інтернет, електронні підручники, електронні видання, електронні тести, електронні лекції, віртуально-тренінгова система навчання, віртуальні програми для осіб з обмеженими функціональними можливостями).
Особистісний	Спрямованість на соц.-пед. діяльність	<ul style="list-style-type: none"> - Схильність майбутнього спеціаліста виконувати роль соціального педагога, яка проявляється у задоволеності вибору педагогічної професії. - Здатність студентів до самоосвіти, до поглиблення своїх знань та вмінь. - Зацікавленість професією.

Перший рівень – початковий (низький) відповідає оцінці “незадовільно” і передбачає обов’язкове повторне вивчення курсу. На цьому рівні має місце початкова підготовленість як можливість виявити свої нахили, задатки, здібності тощо. Самостійно здійснювати професійну діяльність із застосуванням електронних засобів навчання студент не може. Знання про комп’ютерні технології – електронні засоби навчання систематизовані, а вмінь і навичок щодо професійної діяльності з їх застосуванням майже немає. Свідчить про відсутність професійної мотивації навчання. Повна відсутність навичок самостійної роботи, низький рівень інтелектуальних і комунікативних вмінь, недостатній рівень розумової праці. Присутні лише початкові вміння користувачів ПК.

Другий рівень – репродуктивний (середній) відповідає оцінці “задовільно” з можливістю повторного складання. У студентів виявляється орієнтована підготовленість, тобто підготовленість до перших кроків - орієнтирів щодо пізнання своїх інтересів, потреб, можливостей, якостей особистості. У особистісній сфері усвідомлення значущості електронних засобів навчання для майбутнього соціального педагога знаходиться на рівні поверхової обізнаності. Одержані професійні знання фрагментарні, а виділені вміння і навички в процесуально-діяльнісному компоненті розвинені слабо, подекуди спостерігається незначне прагнення до їх оволодіння.

Третій рівень – пошуково - перетворювальний (достатній), відповідає оцінці “добре”. Виявляється ресурсна підготовленість, тобто підготовленість до пізнання своїх ресурсів у справі оволодіння майбутньою роллю соціального педагога та характеризується бажанням виявити свої потенційні можливості. У змістовій сфері професійні знання достатні, але не повні, у процесуально-діяльнісній – основні вміння потребують подальшого вдосконалення. Алгоритмічне мислення розвинене, але системне не повністю сформоване. Особистісна сфера переважно позитивна, виявляється інтерес до самоосвіти та направлення на означений вид діяльності.

Четвертий рівень – творчий (високий), відповідає оцінці “відмінно”. У майбутніх фахівців розвинена ідентифікаційна підготовленість, тобто підготовленість до ідентифікації з роллю соціального педагога, яка характеризується зацікавленістю до майбутньої професійної діяльності, здатністю до оволодіння соціально-педагогічними компетенціями (відповідними знаннями, уміннями, нормами і цінностями), розвитком особистісних якостей, що впливають на результативність діяльності. Знання в професійній галузі набувають алгоритмічності, системності та самоаналізу. Студент вміє користуватися електронними засобами навчання (наприклад, розмістити своє видання на сайт університету в Інтернет) і може навчити користуванню іншого. Також такому рівню притаманна допитливість у сфері творчості, стійкий нахил до творчої діяльності, зацікавленість нею, знаходження відповідних електронних носіїв інформації, які присвячені визначеним проблемам, присутність бажання пізнати і розібратися у різних видах творчості, ознайомитися з особливостями використання творчих прийомів і засобів при вирішенні нестандартних проблем.

Розглядаючи творчість як професійну рису особистості І.М. Ковчина [84] доводить, що саме така риса допомагає здійснювати педагогічну діяльність на основі гармонійного узгодження особистісних та суспільних мотивів. А.О. Коркунова [86] виокремлює структурні компоненти творчої діяльності:

- пізнавальна спрямованість (прагнення пізнати особливості та прийоми творчої діяльності);
- активно-вольові дії (набуття знань, умінь, навичок в галузі творчої діяльності);
- емоційна забарвленість (радість від досягнутої мети, задоволення наслідками своєї діяльності).

Отже, ефективність підготовки соціальних педагогів із застосуванням нових дидактичних засобів навчання, а саме електронних засобів навчання – електронних тестів, електронних видань, електронних підручників,

електронних лекцій, віртуальних засобів навчання і т. д., ми розглядаємо крізь процес формування їхньої підготовленості до професійної діяльності, у якому вивчення курсу „Нові інформаційні технології” та дисциплін соціально-педагогічного циклу є обов’язковою складовою.

Відповідно до вищезначених критеріїв та їх показників структура підготовленості набуває свого прояву у більш широкому і складному новоутворенні підготовленості до професійно-педагогічної діяльності. Вона формується спонтанно, незалежно від того, яку виконавчу і педагогічну підготовку мають студенти.

З урахуванням визначених критеріїв і характеристики рівнів підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності було організовано експериментальний етап дослідження, що проводився в чотири етапи:

- створення експериментальної і контрольної груп студентів;
- впровадження й застосування вже існуючих електронних засобів навчання для підготовки соціальних педагогів;
- виявлення стану підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності із застосуванням електронних засобів навчання;
- встановлення факторів, що впливають на ефективність навчання.

Метою першого етапу було визначення реального стану підготовленості студентів – майбутніх соціальних педагогів за визначеними критеріями і показниками. Контрольна і експериментальна групи (КГ і ЕГ) формувалися без проведення спеціальної вибірки, оскільки кваліфікація соціального педагога має невелику область дослідження. Здебільшого майже кожен з вищих педагогічних навчальних закладів України готує одну групу студентів даної кваліфікації, що не дає можливості досліджувати професійну підготовку у великій кількості досліджуваних.

З урахуванням недостатньої обізнаності студентів I курсу стосовно змістового наповнення соціально-педагогічних дисциплін, експериментальна робота проводилася лише зі студентами II-V курсів.

В дослідженні приймали участь майбутні соціальні педагоги II-V курсів педагогічного факультету Ізмаїльського державного гуманітарного університету спеціальності: „Соціальна педагогіка і соціально-правовий захист дітей і молоді” в кількості – 79 осіб та студенти факультету початкового навчання Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського спеціальності: „Соціальна педагогіка та початкове навчання” в кількості – 89 осіб. Всього в дослідженні брали участь – 168 студентів. Для обох спеціальностей профілюючою є соціальна педагогіка, що враховувалось при побудові логіки експерименту.

Отже, спеціального розподілу респондентів на ЕГ і КГ не проводилося. Застосування запропонованої нами в наступному розділі моделі формування підготовленості соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів навчання відбувалося тільки в процесі підготовки студентів у Південноукраїнському державному педагогічному університеті ім. К.Д. Ушинського. Це дозволило розглядати їх як ЕГ, а майбутніх фахівців Ізмаїльського державного гуманітарного університету як КГ.

Метою другого етапу експериментальної роботи була реалізація розробленої нами моделі формування підготовленості до професійної діяльності із застосуванням електронних засобів навчання.

На третьому етапі було проведено повторне обстеження студентів з метою виявлення змін, які відбулися у стані їх підготовленості до професійної діяльності. Обстеження проводилося за критеріями і показниками, які досліджувалися на першому – констатувальному етапі за допомогою представлених методик.

На четвертому етапі проводилося узагальнення й порівняння даних контрольної і експериментальної груп студентів, виявлення тенденції і

динаміки змін, що відбулися у рівні їх підготовленості до професійної діяльності.

Результати кількісного і якісного аналізу цих даних слугували підставою для формування висновків щодо ефективності запропонованої нами моделі формування підготовленості до професійної діяльності із застосуванням електронних засобів.

Сьогоднішня соціокультурна ситуація дозволяє дійти висновку, що склалися позитивні обставини для прояву внутрішньої, суб'єктивної підготовленості до професійної діяльності із застосуванням електронних засобів навчання, що саме буде розглянуто нами у наступному розділі.

2.2. Діагностика рівнів сформованості підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності

Для виявлення критеріїв та показників підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності була проведена діагностика її рівнів як зі студентами експериментальної, так і зі студентами контрольної груп (ЕГ та КГ), яка супроводжувалася різноманітними методиками за критеріями цієї якості.

На початковому етапі нами був проведений діагностичний зріз щодо виявлення підготовленості майбутніх соціальних педагогів до професійної діяльності за критерієм "професійна компетентність". Перевірялися показники, які відображали даний критерій - повнота засвоєння навчального матеріалу соціально-педагогічного призначення, якість засвоєння одержаних професійних знань, умінь і навичок, усвідомленість одержаних професійних знань, умінь і навичок.

Для проведення експериментально-дослідної роботи кожний виділений нами показник ми перевіряли за декількома типовими методиками або тестами та дублювали результати одержаних студентами балів рейтинговою оцінкою. Рейтинг знань показував на скільки були сформовані

Електронне тестування є добрим помічником викладачеві в ході поточного і підсумкового контролю знань студентів, а тому має свої характерні особливості, які можна реалізовувати за допомогою електронної основи. Вона дає можливість складати питання і завдання студентам у довільній формі, впроваджувати багатоваріантність завдань та різний рівень їх складності.

Слід зауважити, що тест - це особливий вид експериментального дослідження, яке є спеціальним завданням або системою завдань. Студент виконує завдання, час виконання якого звичайно враховують. Тести застосовують при дослідженні здібностей, рівня розумового розвитку, навиків, рівня засвоєння знань, а також при вивченні індивідуальних особливостей проходження психічних процесів [118].

Окрім вимог, що пред'являються до норм електронного тестування існують певні точні правила його проведення, обробки і інтерпретації результатів, а саме: апробація електронного тестування педагога на самому собі, ознайомлення з інструкцією виконання електронних тестових завдань, самостійність виконання.

Для кожного тесту з соціально-педагогічних дисциплін передбачалась вивірена процедура обробки і інтерпретації результатів, що дозволяло уникнути помилок, які виникають на етапі тестування. Це, зокрема, стосується прийомів математико-статистичної обробки первинних даних, які також повинні бути точно і наперед встановлені.

До відомостей нами було включено електронні тести, які створювалися окремо для дисциплін: „Технологія і методика роботи соціального гувернера”, „Менеджмент соціальної роботи”, та електронний модульний контроль, що входив до розробленого нами електронного підручника “Інтегрований курс соціально-педагогічної теорії і практики”, до якого увійшли навчальні курси:

- Вступ до спеціальності;
- Соціальна педагогіка;

Тест за модулем I визначав обізнаність студентів у теоретичних засадах соціальної педагогіки. Зокрема, в особливостях соціально-педагогічної діяльності.

Тест за модулем II визначав сутність соціально-педагогічної практики та пов'язану з цим характеристику роботи соціального педагога.

Тест за модулем III був спрямований на характеристику об'єктів соціально-педагогічної діяльності. Зокрема, особливостей соціальної дезадаптації дітей та молоді.

- Технології соціально-педагогічної діяльності.
- Соціально-педагогічна профілактика правопорушень.
- Соціальна робота в Україні.

Традиційні варіанти тестів (див. додаток Б) реалізовувалися за допомогою створеної нами електронної основи і апробувалися на студентах ЕГ і КГ. Вони були спрямовані на формування в них системи знань (знання законів, закономірностей, понять, означень, сутності явищ і процесів педагогічної дійсності), професійних умінь, навичок, спрямованих на засвоєння певного матеріалу професійних дисциплін, розуміння фахових ролей та розвиток особистісних якостей. Кожен тест відповідає конкретній темі і має своє чітке призначення. Таким чином, одержані результати електронного тестування, подані в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Характеристика рівнів сформованості професійної компетентності соціальних педагогів із застосуванням електронного контролю (за результатами констатувального експерименту)

Рівні	Низький		Середній		Достатній		Високий	
	абс	%	абс	%	абс	%	абс	%
25 /II/ КГ	8	32	11	44	6	24	-	-
25 /II/ ЕГ	7	28	12	48	4	16	2	8

продовження табл. 2.3

18 /III/ КГ	4	22,2	10	55,55	3	16,7	1	5,55
23 /III/ ЕГ	7	30,43	13	56,52	2	8,7	1	4,35
14 /IV/ КГ	3	21,43	8	57,14	3	21,43	-	-
20/IV/ ЕГ	5	25	12	60	2	10	1	5
22 /V/ КГ	5	22,7	15	68,2	-	-	2	9,1
21 /V/ ЕГ	6	28,6	12	57,1	2	9,5	1	4,8
79 /II-V/ КГ	20	25,3	44	55,7	12	15,2	3	3,8
89 /II-V/ ЕГ	25	28,1	49	55,05	10	11,24	5	5,61
168 /II-V/ ЕГ, КГ	45	26,78	93	55,36	22	13,09	8	4,77

Як засвідчила таблиця 2.3., на творчому (високому) рівні знаходяться: студенти II курсу - 8% ЕГ, немає жодного із КГ; студенти III курсу – 4, 35% ЕГ і 5,55% КГ; студенти IV курсу – 5% ЕГ, немає жодного із КГ; студенти V курсу – 4, 8% ЕГ і 9,1% КГ; разом студенти II-V курсів - 5,61% ЕГ і 3,8% КГ; 4,77% відповідає високому рівню загальної кількості студентів обох груп.

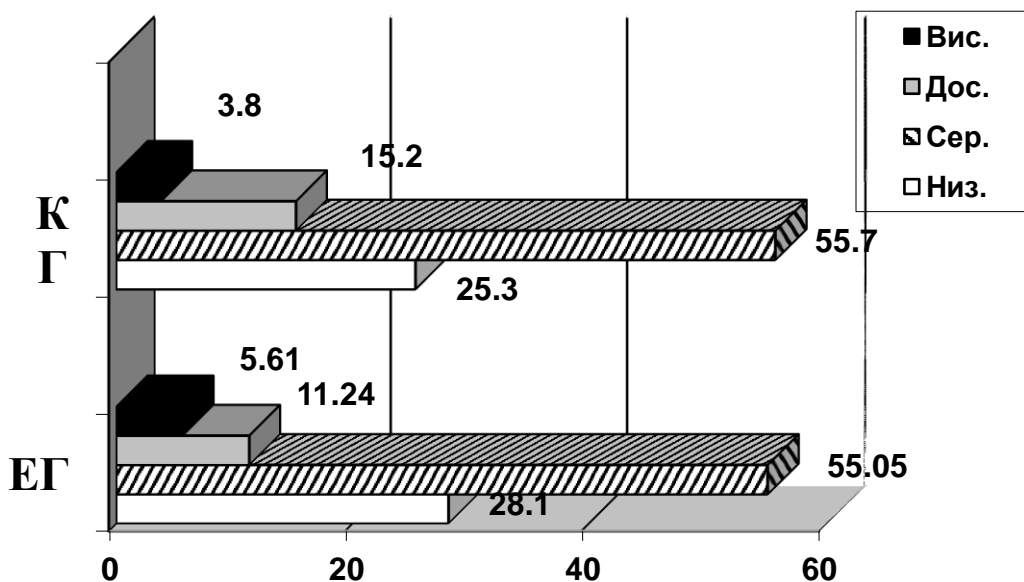
На достатньому (пошуково-перетворювальному) рівні знаходяться: студенти II курсу - 16% ЕГ і 24% КГ; студенти III курсу – 8,7% ЕГ і 16,7% КГ; студенти IV курсу – 10% ЕГ і 21.43% КГ; студенти V курсу – 9, 5% ЕГ, немає жодного із КГ; разом студенти II-V курсів – 11, 24% ЕГ і 15,2% КГ; 13,09 % відповідає достатньому рівню загальної кількості студентів обох груп.

На середньому (репродуктивному) рівні знаходяться: студенти II курсу - 48% ЕГ і 44% КГ; студенти III курсу – 56,52% ЕГ і 55,55% КГ; студенти IV курсу – 60% ЕГ і 57,14% КГ; студенти V курсу – 57,1% ЕГ і 68,2% КГ; разом студенти II-V курсів – 55,05% ЕГ і 55,7% КГ; 55,36 % відповідає середньому рівню загальної кількості студентів обох груп.

На низькому (початковому) рівні знаходяться: студенти II курсу - 28% ЕГ і 32% КГ; студенти III курсу – 30,43% ЕГ і 22,2% КГ; студенти IV курсу – 25% ЕГ і 21,43% КГ; студенти V курсу – 28,6% ЕГ і 22,7% КГ; разом

студенти II-V курсів – 28,1% ЕГ і 25,3% КГ; 26,78% відповідає низькому рівню загальної кількості студентів обох груп.

Наочно співвідношення рівнів підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності за критерієм “професійна компетентність” представлено на діаграмі 2.1.

Діаграма 2.1. Показники рівнів професійної компетентності соціальних педагогів (у %)

Як бачимо з діаграми в переважній кількості досліджуваних професійна компетентність знаходиться на низькому (26,78 % ЕГ та КГ, що загалом відповідає 45 студентам) й середньому (55,36 %, що відповідає кількості – 93 студента) рівнях. Достатній і високий рівень професійної компетентності відповідає загалом лише 13,09% і 4,77% досліджуваних.

Такий стан не дозволить соціальним педагогам стати компетентними, а загалом підготовленими до професійної діяльності. Отже, виходячи з одержаних результатів, ми дійшли висновку, що необхідно спрямувати зусилля викладачів і самих студентів на підвищення рівня сформованості професійної компетентності із застосуванням електронних засобів навчання.

Оціночні результати дозволили нам обчислити такі показники як – повноту засвоєння навчального матеріалу соціально-педагогічного призначення, якість засвоєння одержаних професійних знань, умінь і

навичок, усвідомленість одержаних професійних знань, умінь і навичок. Вони відносяться до показників якості навчання і освіти, а тому є також показниками професійної підготовки. При їх визначенні ми користувалися методикою В. П. Беспалька [16].

Повнота одержаних професійних знань (Π) визначалася за формулою:

$$\Pi = f(K_{\Pi}),$$

$$\text{звідси } K_{\Pi} = \frac{N_{\Pi}}{N}, \text{ де}$$

K_{Π} – коефіцієнт повноти засвоєння навчального матеріалу соціально-педагогічного призначення;

N_{Π} – кількість навчальних елементів предмета, що вивчається;

N – кількість об'єктів у відповідній до навчального предмета галузі науки.

Показник якості засвоєння одержаних професійних знань, умінь і навичок визначається за допомогою параметра “рівень засвоєння навчального предмета”, який характеризує ступінь досягнутої в навчанні майстерності оволодіння діяльністю. Він є одним із найважливіших параметрів при діагностичному цілеутворенні, тобто при діагностичній постановці цілей навчання. Показником якості для кожного визначеного нами раніше рівня засвоєння знань є коефіцієнт засвоєння, що визначається за формулою:

$$K_a = \frac{a}{P}, \text{ де}$$

K_a – коефіцієнт якості засвоєння одержаних професійних знань, умінь і навичок;

a – кількість правильно виконаних операцій в тестовому завданні для даного рівня засвоєння;

P – загальна кількість операцій в тестовому завданні.

Тестове завдання – інструмент об'єктивної оцінки якості засвоєння навчального предмета, що включає в себе контрольне завдання для

виконання діяльності певного рівня і еталон, тобто зразок повного і правильного виконання діяльності. За допомогою еталона легко визначити кількість операцій (р), що ведуть до рішення теста. Порівняння відповіді учня з еталоном за допомогою числа правильно виконаних дій дає можливість визначити коефіцієнт засвоєння [17].

Визначення коефіцієнта якості засвоєння одержаних професійних знань, умінь і навичок дозволяє нам виміряти саму якість засвоєння. За допомогою означеного коефіцієнта можна судити про завершеність процесу навчання, при $K_a > 0,7$ – студенти спроможні самостійно удосконалювати свої знання, в протилежному випадку вони ще не здатні самостійно виправляти свої помилки, їх діяльність втрачає свою усталеність. Засвоєння демонструється тільки на рівні оперативної пам'яті, тому знання досліджуваних не оцінюються. Нижня межа коефіцієнту якості засвоєння умовна і залежить від вимог до конкретної навчальної дисципліни.

Коефіцієнт усвідомленості одержаних професійних знань, умінь і навичок K_y визначається як відношення рівня усвідомленості діяльності студентами ($Y_{уч}$) до рівня визначення усвідомленості, який задається як мета засвоєння (Y_m).

$$K_y = \frac{Y_{уч}}{Y_m} .$$

Рівень усвідомленості одержаних професійних знань, умінь і навичок, який задається як мета засвоєння, визначається за допомогою експертної оцінки для кожного навчального елемента предмета.

Установка на засвоєння і увага – зовнішні прояви спрямованості психічної та практичної діяльності студента на результати, цілі, процес навчання. Так, наприклад, сприймання інформації без установки на її засвоєння, заучування частіше загалом не дає жодних знань.

На ефективність засвоєння інформації впливають не лише ставлення особистості до неї, але й її зміст, форма, складність, значення, обсяг і структура, ступінь інтересу та усвідомлення.

Розуміння й усвідомленість інформації залежать від логічної послідовності, структуруванні змісту інформації, наявності в її змісті понять та дій, які попередньо відомі і засвоєні студентами, а також поєднання науковості змісту з доступністю його викладення (з урахуванням рівнів розвитку мислення та знань студентів).

Розрізняють три рівні засвоєння інформації (за З. Н. Курлянд):

Перший рівень – запам'ятовування та подальше відтворення матеріалу. Цей рівень сприяє накопиченню знань, фактів, наукової інформації.

Другий рівень – застосування інформації, знань на практиці, уміння використовувати знання в схожій ситуації, за шаблоном.

Третій рівень – застосування знань у нестандартній, оригінальній ситуації, творчий підхід до розв'язання задач, трансформація та комбінація знань, самостійна оцінка явищ, фактів, подій [74].

Проведений електронний контроль дозволив нам зіставити й обчислити за методикою В.П. Беспалька показники розглянутого критерію, які представлені нижче в таблиці 2.4.

За нашими спостереженнями, на II курсі зафіксовано низький рівень (23,5% ЕГ і 32% КГ) повноти засвоєння навчального матеріалу соціально-педагогічного призначення та низький рівень (23,1% ЕГ і 32 % КГ) якості засвоєння одержаних професійних знань, умінь і навичок. Усвідомленість одержаних професійних знань, умінь і навичок зафіксовано на середньому рівні (43,55% ЕГ і 48 % КГ). На III курсі спостерігається аналогічна картина: (33,33% ЕГ і 22,22 % КГ), (30,43% ЕГ і 32,2%) – низький рівень повноти засвоєння навчального матеріалу соціально-педагогічного призначення і якості одержаних професійних знань, умінь і навичок. Усвідомленість одержаних професійних знань, умінь і навичок зафіксовано на середньому рівні (56,02% ЕГ і 55,55% КГ). Що стосується IV-V курсів, то можна побачити трохи кращі оціночні показники, але вони всеодно не відповідають нормативному рівню. Результати такі: повнота засвоєння навчального матеріалу соціально-педагогічного призначення (IV курс: 45%

ЕГ і 41,43 % КГ; V курс: 38,6% ЕГ і 32,9 КГ) - середній рівень; якість засвоєння одержаних професійних знань, умінь і навичок (IV курс: 38 % ЕГ і 42,4 КГ; V курс: 35,6% ЕГ і 41 % КГ) – середній рівень; усвідомленість одержаних професійних знань, умінь і навичок (IV курс: 58% ЕГ і 57,14% КГ; V курс: 57,14% ЕГ і 58,2 % КГ)- достатній рівень.

Таблиця 2.4.

Виявлення показників професійної компетентності у майбутніх соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів навчання

Курс	N, ЕГ	N, КГ	Назва показника	Значення ЕГ	Рівень	Значення КГ	Рівень
2	25	25	Повнота засвоєння навчального матеріалу соціально-педагогічного призначення	$K_n > 0,3$ 23,5%	низький	$K_n > 0,3$ 32%	низький
			Якість засвоєння одержаних професійних знань, умінь і навичок	$K_a > 0,3$ 23,1%	низький	$K_a > 0,3$ 32%	низький
			Усвідомленість одержаних професійних знань, умінь і навичок	$Y=2$ 43,55%	середній	$Y=2$ 48%	середній
3	23	18	Повнота засвоєння навчального матеріалу соціально-педагогічного призначення	$K_n > 0,3$ 33,33%	низький	$K_n > 0,3$ 22,22%	низький

продовження табл. 2.4

			<i>Якість засвоєння одержаних професійних знань, умінь і навичок</i>	$K_a > 0,3$ 30,43%	<i>низький</i>	$K_a > 0,3$ 32,2%	<i>низький</i>
			<i>Усвідомленість одержаних професійних знань, умінь і навичок</i>	$Y=2$ 56,02%	<i>середній</i>	$Y=2$ 55,55%	<i>середній</i>
4	20	14	<i>Повнота засвоєння навчального матеріалу соціально-педагогічного призначення</i>	$K_n > 0,4$ 45%	<i>середній</i>	$K_n > 0,4$ 41,43%	<i>середній</i>
			<i>Якість засвоєння одержаних професійних знань, умінь і навичок</i>	$K_a > 0,4$ 38%	<i>середній</i>	$K_a > 0,4$ 42,4%	<i>середній</i>
			<i>Усвідомленість одержаних професійних знань, умінь і навичок</i>	$Y=3$ 58%	<i>достатній</i> <i>й</i>	$Y=3$ 57,14%	<i>достатній</i> <i>й</i>
5	21	22	<i>Повнота засвоєння навчального матеріалу соціально-педагогічного призначення</i>	$K_n > 0,4$ 38,6%	<i>середній</i>	$K_n > 0,4$ 32,9%	<i>середній</i>
			<i>Якість засвоєння одержаних професійних знань, умінь і навичок</i>	$K_a > 0,4$ 35,6%	<i>середній</i>	$K_a > 0,4$ 41%	<i>середній</i>
			<i>Усвідомленість одержаних професійних знань, умінь і навичок</i>	$Y=3$ 57,14%	<i>достатній</i> <i>й</i>	$Y=3$ 58,2%	<i>достатній</i> <i>й</i>

Як бачимо, ступінь повноти засвоєння навчального матеріалу соціально-педагогічного призначення, якості засвоєння та усвідомленості одержаних професійних знань, умінь та навичок в середньому не досягає нормативного рівня професійної компетентності ЕГ і КГ за результатами проведеної методики.

Результати констатувального експерименту свідчать про те, що повнота засвоєння навчального матеріалу соціально-педагогічного призначення і якість засвоєння одержаних професійних знань, умінь і навичок у студентів II-III курсів ЕГ і КГ відповідає низькому рівню, а IV-V курсів – середньому рівню професійної компетентності. Отже, формування означених показників має попасти в поле нашої пильної уваги. Усвідомленість одержаних професійних знань, умінь і навичок II-III курсів ЕГ і КГ знаходиться на середньому рівні, а IV-V курсів ЕГ і КГ – на достатньому рівні професійної компетентності.

Засвідчимо, що дані студентів ЕГ мають незначне розходження з даними досліджуваних КГ.

Взагалі формувальний експеримент буде спрямований на відпрацювання знань, умінь і навичок майбутніх соціальних педагогів саме II-V курсів на повноту засвоєння навчального матеріалу соціально-педагогічного призначення і якість засвоєння одержаних професійних знань, умінь і навичок. Усвідомленість одержаних професійних знань є необхідність формувати на II-III курсах, бо на старших курсах (IV-V) вона сформована на достатньому рівні. Отже, формування означених показників дозволить скорегувати виявлені недоліки підготовленості до професійної діяльності із застосуванням і стане помічником в навчальному процесі.

Наступним етапом була проведена діагностика критерію “технологічна компетентність” за його показниками.

Володіння професійними вміннями соціальними педагогами передбачає наявність у них інтегрованих умінь, якими повинен володіти майбутній спеціаліст:

- комунікативні вміння (передбачають володіння культурою міжособового спілкування, налагодження контакту з іншою людиною, розвиток взаємодії з клієнтом в позитивному емоційному напрямку);

- аналітичні вміння спрямовані на аналіз процесів, що відбуваються в соціумі, аналіз стану дитини та вплив на неї мікросоціуму; виділення проблем дитини та розуміння сумісної діяльності з нею по їх подоланню;

- організаторські – створення і розвиток офіційної та неофіційної мережі соціальної підтримки особистості, залучення волонтерів, що можуть надати ресурси, послуги та інші види допомоги;

- прогностичні передбачають прогнозування розвитку особистості з урахуванням її проблем; постановку мети діяльності та її завдань, передбачення можливого результату роботи; планування етапів майбутньої діяльності;

- проектувальні вміння дозволяють створювати програми діяльності за окремими напрямками роботи; здійснювати відбір необхідних методів та форм діяльності; конкретизувати зміст роботи в кожному окремому випадку [5].

На початок експерименту ми зафіксували результати підсумкових контрольних робіт, екзаменаційні оцінки, оцінки за курсові роботи та соціально-педагогічну практику. Результати контрольних робіт ми брали до уваги лише з провідних соціально-педагогічних дисциплін. Також бралася до уваги участь студентів у тренінгах. Саме за такими результатами визначалася наявність вищевказаних вмінь, та результати заносилися до екрану успішності, зразок якого поданий в таблиці 2.5.

Таблиця 2.5

Екран успішності студентів (Володіння професійними вміннями.)

№ п/п	Показник	Оцін ка
1.	Оцінки успішності з професійно-орієнтованих дисциплін (підсумкові за наслідками іспитів)	
2.	Оцінки за комплексні контрольні роботи	

3.	Оцінки за курсові й дипломні роботи	
4.	Оцінки за проходження студентом практик: суспільної (ознайомлювальної), соціально-педагогічної, літньої, навчально-виховної, навчально-технологічної, стажерської.	
5.	Результати участі у тренінгах.	
Середня оцінка за показниками		

Перші чотири показники – це оцінки успішності з дисциплін соціально-педагогічного циклу, контрольні, курсові та дипломні роботи, за проходження студентом практик, а п'ятий показник – результати участі у тренінгах.

Виділимо практику, притаманну визначеному курсу згідно з навчальним планом:

I курс – ознайомлювальна (суспільна);

II курс – навчально-виховна; літня педагогічна практика;

III курс – навчально-технологічна;

IV курс – стажерська практика;

V курс – соціально-педагогічна практика у соціальних службах.

Таким чином, кожний з означених компонентів екрану успішності передбачає формування професійних вмінь: комунікативних, організаторських, аналітичних, прогностичних, проектувальних.

Саме за допомогою оцінок за проходження практик студентами, відповідних кожному з курсів та по результатам участі в конкурсах, олімпіадах, наукових конференціях і святкових заходах нами було виявлено рівень сформованості означених умінь у майбутніх соціальних педагогів ЕГ в КГ. Аналіз оцінок дозволив дійти висновку, що у студентів ЕГ і КГ в достатній мірі сформовані комунікативні і організаторські вміння. У досліджуваних чітко виражена професійна свідомість, відповідно до якої вони конструюють власну діяльність. За отриманими даними можна відмітити творчий рівень сформованості комунікативних і організаторських

умінь, що передбачає діалектичну взаємодію студента і його соціального оточення. Щодо формування аналітичних умінь, то оцінки студентів II-IV курсів ЕГ і КГ виявилися в межах 75-89 балів, що відповідає оцінці „добре” - достатній рівень. Це свідчить про здібність виявляти головне студентами, вміння ставити проблему, висувати гіпотезу, збирати потрібну інформацію, але розробка плану дій, його реалізація й оцінка результатів виявлена не чітко, не систематично, що потребує подальшого вдосконалення основ складових цих умінь.

Щодо виявлення сформованості прогностичних та проектувальних умінь ми користувалися оцінками успішності дисциплін соціально-педагогічного циклу, які також були представлені в екрані успішності. Аналіз отриманих даних дозволив нам дійти висновку щодо неповної сформованості означених умінь. Переважна кількість студентів як ЕГ, так і КГ отримала оцінки в межах 60-74 балів, що відповідає репродуктивному рівню з оцінкою “задовільно”. Звідси висновок, що показник - володіння професійними вміннями (проектувальними та прогностичними) потребує подальшого вдосконалення, хоча більшість студентів займає середній та достатній рівень володіння специфічними вміннями.

Таблиця 2.6

Розподіл оцінок володіння професійними вміннями ЕГ і КГ
(за даними констатувального експерименту)

Оцінки сформованості професійних вмінь (%)								
Рівні	Низький		Середній		Достатній		Високий	
Курс	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
Оцінки сформованості комунікативних вмінь								
II	-	-	11,2	8	20	32	68,8	60
III	3,8	-	13,2	10,5	39,6	40	43,4	49,5
IV	-	-	-	3,4	49,1	30	50,9	66,6
V	-	-	-	-	38,7	40	61,3	60

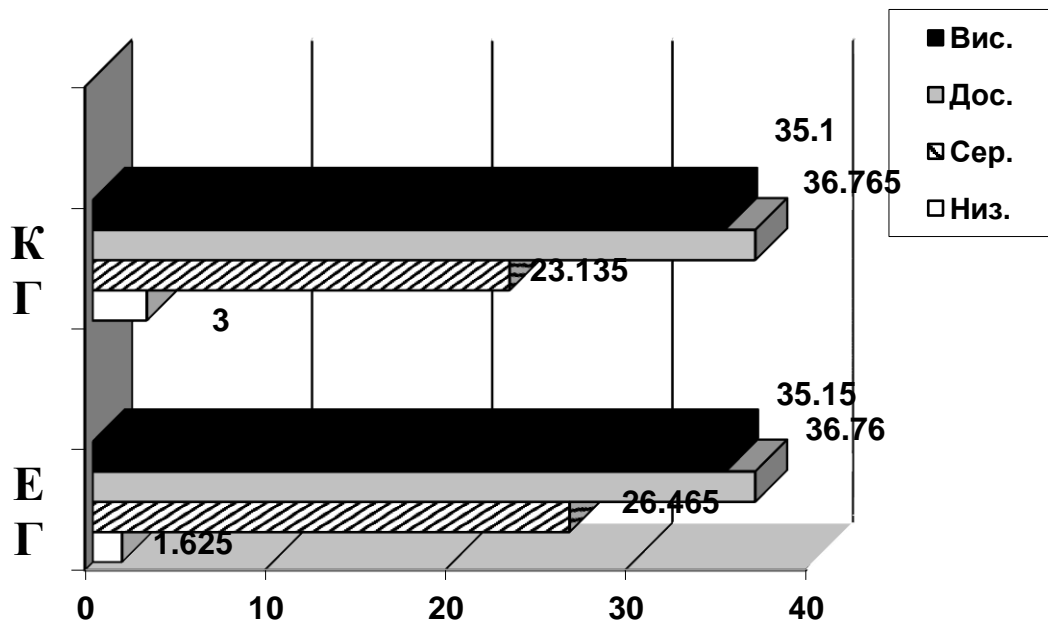
продовження табл.2.6

II-V	0,95	-	6,1	5,475	36,85	35,5	56,1	9,025
Оцінки сформованості аналітичних вмінь								
II	5,4	-	22,2	22	38,9	53	33,5	25
III	-	-	12,9	10,1	55	61,2	32,1	28,7
IV	2,5	-	14,5	9	53	61	30	30
V	1,2	-	18	-	44,4	55,5	36,4	44,5
II-V	2,275	-	16,9	10,275	47,825	57,675	33	32,05
Оцінки сформованості організаторських вмінь								
II	-	-	-	-	55,7	61	44,3	39
III	-	-	-	-	31,5	35	68,5	65
IV	-	-	2,8	-	28,7	31,5	68,5	68,5
V	-	-	1,1	-	30	42	68,9	58
II-V	-	-	0,975	-	36,475	42,375	62,55	57,625
Оцінки сформованості прогностичних вмінь								
II	12,1	-	58,2	47	18	31	11,7	22
III	-	-	63	45	29	42,9	8	12,1
IV	-	-	44,8	52,5	43,2	32	12	15,5
V	-	-	50	43,5	38,1	41,7	11,9	14,8
II-V	3,025	-	54	47	32,075	36,9	10,9	16,1
Оцінки сформованості проектувальних вмінь								
II	5,2	21	63	62,2	29	12	2,8	4,8
III	2,3	39	55,5	45	40	14	2,2	2
IV	-	-	43,5	53	31	29	25,5	18
V	-	-	55,4	51,5	22,3	30,5	22,3	18
II-V	1,875	15	54,35	52,925	30,575	21,375	13,2	10,7
II-V ЕГ, КГ	1,625	3	26,465	23,135	36,76	38,765	35,15	35,1

Одержані дані свідчать про такі числові результати: комунікативні вміння - II курс – 68,8 % ЕГ і 60 % КГ; III курс – 43,4 % ЕГ і 49,5 % КГ; IV курс 50,9 % ЕГ і 66,6 КГ; V курс – 61,3 % ЕГ і 60 % КГ, що відповідає

високому рівню з оцінкою знань “відмінно”; аналітичні вміння - II курс – 38,9% ЕГ і 53 % КГ; III курс – 55 % ЕГ і 61,2 % КГ; IV курс 53 % ЕГ і 44,4 % КГ; V курс – 44,4 % ЕГ і 55,5 КГ, що відповідає достатньому рівню з оцінкою знань “добре”; організаторські вміння - II курс – 55,7 % ЕГ і 61 % КГ; III курс – 68,5 % ЕГ і 65 % КГ; IV курс 68,5 % ЕГ і КГ; V курс – 68,9 % ЕГ і 58 КГ, що відповідає достатньому і високому рівням з оцінками знань “добре” та “відмінно”; прогностичні вміння - II курс – 58,2 % ЕГ і 47 % КГ; III курс – 63 % ЕГ і 45 % КГ; IV курс – 44,8 % ЕГ і 52,5 КГ; V курс – 50 % ЕГ і 43,5 КГ, що відповідає середньому (репродуктивному) рівню з оцінкою знань “задовільно” з можливістю повторного складання; проектувальні вміння - II курс – 63 % ЕГ і 62,2 % КГ; III курс – 55,5 % ЕГ і 45 % КГ; IV курс – 43,5 % ЕГ і 53 % КГ; V курс – 55,4 ЕГ і 51,5 % КГ, що відповідає також середньому (репродуктивному) рівню з оцінкою знань “задовільно” з можливістю повторного складання.

Наочно співвідношення рівнів підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності за критерієм “технологічна компетентність” стосовно володіння професійними вміннями представлено на діаграмі 2.2.

Діаграма 2.2. Показники рівнів технологічної компетентності (за володінням професійними вміннями) соціальних педагогів (у %)

Як бачимо з діаграми в переважній кількості досліджуваних технологічна компетентність знаходиться на високому (35,15% ЕГ і 35,1% КГ) й достатньому (36,76 % ЕГ і КГ) рівнях. Середній та низький рівні технологічної компетентності відповідає загалом відповідає лише 26,46% і 1,62% досліджуваних ЕГ. Середній та низький рівні технологічної компетентності КГ знаходиться у відповідності 23,1% і 3 % досліджуваних.

Аналіз таблиці розподілу оцінок володіння професійними вміннями майбутніми соціальними педагогами ЕГ і КГ засвідчив, що по мірі переходу на старший курс в порівнянні з попереднім оцінки покращувалися в зв'язку з більшою соціально-педагогічною обізнаністю з дисциплінами циклу професійно орієнтованої підготовки. Але слід зазначити про позитивний вплив дисциплін циклу гуманітарної та соціально-педагогічної підготовки і циклу природничо-наукової підготовки.

Таким чином, на тлі добре сформованих комунікативних, організаторських, аналітичних умінь потреба в їх формуванні не є необхідною. А формування, прогностичних і проектувальних професійних умінь, які також забезпечують затребуваність фахівця і зацікавленість у ньому роботодавців, потребують серйозного коригування як у ЕГ, так і у КГ.

Наступним етапом дослідження стала перевірка наявності специфічних вмінь у соціальних педагогів:

- охоронно-захисні спрямовані на відстоювання прав та інтересів дітей і молоді на основі державних та міждержавних документів, з метою забезпечення для неповнолітніх та молоді гарантованих їм прав та умов життєдіяльності;

- діагностичні вміння покликані виявляти окремі соціальні аномалії в певному мікро соціумі, конкретизувати проблему клієнта та виявляти індивідуальні і специфічні особливості клієнта чи певної групи;

- попереджувально-профілактичні передбачають за мету, в першу чергу, виявлення, запобігання та обмеження асоціальних явищ, причин соціальної

Оцінки сформованості охоронно-захисних умінь								
II	-	-	48,8	35,4	31,2	41,1	20	23,5
III	-	-	34,3	24,7	43,5	42	22,2	33,3
IV	-	-	-	-	71,9	80	28,1	20
V	-	-	-	-	56,5	69	43,5	31
II-V	-	-	20,775	15,025	50,775	58,025	28,45	26,95
Оцінки сформованості діагностичних умінь								
II	-	-	11,2	12	68,8	71	20	17
III	3,8	-	13,2	10,5	43,4	51,5	39,6	38
IV	-	-	-	-	59,1	63	40,9	37
V	-	-	-	-	61,3	68	38,7	32
II-V	0,95	-	6,1	5,625	58,15	63,375	34,8	31
Оцінки сформованості попереджувально-профілактичних умінь								
II	28,7	-	68,5	78,2	2,8	19	-	2,8
III	30	-	68,9	50	1,1	40,9	-	9,1
IV	-	-	55,7	42	44,3	46	-	12
V	-	-	51,5	38,5	48,5	47,5	-	14
II-V	14,675	-	61,15	52,175	24,175	38,35	-	9,475
Оцінки сформованості корекційно-реабілітаційних вмінь								
II	-	-	23,5	22	40	43	36,5	35
III	-	-	19,8	12	42	58	38,2	30
IV	-	-	-	-	55	60	45	40
V	-	-	-	-	51	52	49	48
II-V	-	-	10,825	8,5	47	53,25	42,175	38,25
Оцінки сформованості соціально-терапевтичних умінь								
II	12,1	-	58,2	42	18	45	11,7	13
III	-	-	63	32,5	29	42,5	8	25
IV	-	-	44,8	-	43,2	71,9	12	28,1

продовження табл. 2.7

V	-	-	50	-	38,1	61	11,9	39
II-V	3,025	-	54	18,625	32,075	55,1	10,9	26,275
II-V ЕГ, КГ	3,73	-	30,57	19,99	42,435	53,62	23,265	26,39

Як свідчить таблиця 2.7, оцінки сформованості специфічних охоронно-захисних умінь розподілилися так: II курс – 20% студентів ЕГ і 23,5% КГ знаходяться на високому рівні; 31,2% досліджуваних ЕГ і 41,1% КГ відповідають достатньому рівню; 48,8 % майбутніх фахівців ЕГ і 35,4% КГ – середньому рівню. Низького рівня володіння означеними вміннями студентами на II курсі не зафіксовано. III курс – 22,2% студентів ЕГ і 33,3% КГ знаходяться на високому рівні; 43,5% досліджуваних ЕГ і 42% КГ відповідають достатньому рівню; 34,3% майбутніх фахівців ЕГ і 24,7% КГ – середньому рівню. Низького рівня володіння означеними вміннями студентами на III курсі також не спостерігалось. IV курс -28,1% студентів ЕГ і 20% КГ володіють специфічними охоронно-захисними вміннями на високому рівні; 71,9% досліджуваних ЕГ і 80% КГ - на достатньому рівні. На низькому і середньому рівні означеного курсу не зафіксовано жодного студента. V курс – 43,5% студентів ЕГ і 31% КГ володіють специфічними охоронно-захисними вміннями на високому рівні; 56,5% досліджуваних ЕГ і 69% КГ - на достатньому рівні. На низькому і середньому рівні V курсу також не зафіксовано жодного студента.

Оцінки сформованості специфічних діагностичних умінь розподілилися так: II курс – 20% студентів ЕГ і 17% КГ знаходяться на високому рівні; 68,8% досліджуваних ЕГ і 71% КГ відповідають достатньому рівню; 11,2% майбутніх фахівців ЕГ і 12% КГ – середньому рівню. Низького рівня володіння означеними вміннями на II курсі не зафіксовано. III курс–39,6% студентів ЕГ і 38% КГ знаходяться на високому рівні; 43,4% досліджуваних ЕГ і 51,5% КГ відповідають достатньому рівню; 13,2% майбутніх фахівців ЕГ і 10,5% КГ – середньому рівню. Низького рівню володіння означеними вміннями відповідають лише 3,8 % студентів ЕГ III курсу. IV курс - 40,9%

студентів ЕГ і 37% КГ володіють специфічними діагностичними вміннями на високому рівні; 59,1% досліджуваних ЕГ і 63% КГ - на достатньому рівні. На низькому і середньому рівні даного курсу не зафіксовано жодного студента. V курс – 38,7% студентів ЕГ і 32% КГ володіють специфічними діагностичними вміннями на високому рівні; 61,3% досліджуваних ЕГ і 68% КГ - на достатньому рівні. На низькому і середньому рівні V курсу також не зафіксовано жодного студента.

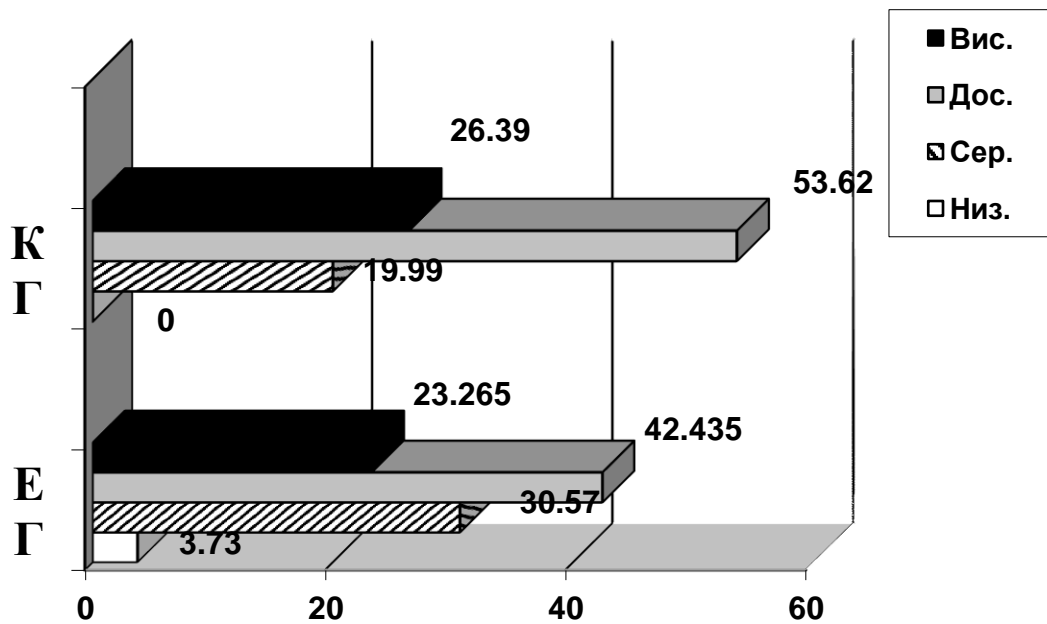
Оцінки сформованості специфічних попереджувально-профілактичних умінь розподілилися так: II курс – 2,8% студентів КГ знаходяться на високому рівні (незафіксовано жодного досліджуваного з ЕГ); 2,8% досліджуваних ЕГ і 19% КГ відповідають достатньому рівню; 68,5% майбутніх фахівців ЕГ і 78,2% КГ – середньому рівню; 28,7% студентів ЕГ знаходяться на низькому рівні володіння означеними вміннями, тоді як в КГ незафіксовано жодного студента. III курс–9,1% студентів КГ знаходяться на високому рівні (незафіксовано жодного досліджуваного з ЕГ); 1,1% досліджуваних ЕГ і 40,9% КГ відповідають достатньому рівню; 68,9% майбутніх фахівців ЕГ і 50% КГ – середньому рівню; 30% студентів ЕГ знаходяться на низькому рівні володіння означеними вміннями, тоді як в КГ незафіксовано жодного студента. IV курс - 12% студентів КГ володіють специфічними попереджувально-профілактичними вміннями на високому рівні, тоді як з ЕГ незафіксовано жодного студента; 44,3% досліджуваних ЕГ і 46% КГ знаходяться на достатньому рівні; 55,7% майбутніх фахівців ЕГ і 42% КГ – середньому рівні. Низького рівня володіння означеними вміннями на IV курсі не зафіксовано. V курс –14% студентів КГ володіють специфічними попереджувально-профілактичними вміннями на високому рівні, тоді як з ЕГ незафіксовано жодного студента, так як і на попередніх курсах; 48,% досліджуваних ЕГ і 47,5% КГ знаходяться на достатньому рівні; 51,5% майбутніх фахівців ЕГ і 38,5% КГ – середньому рівні. Низького рівня володіння означеними вміннями на V курсі також не зафіксовано.

Щодо зрізу відносно корекційно-реабілітаційних умінь спостерігалася наступна картина: II курс – 36,5% студентів ЕГ і 35% КГ знаходяться на високому рівні; 40% досліджуваних ЕГ і 43% КГ відповідають достатньому рівню; 23,5 % майбутніх фахівців ЕГ і 22% КГ – середньому рівню. Низького рівня володіння означеними вміннями студентами на II курсі не зафіксовано. III курс – 38,2% студентів ЕГ і 30% КГ знаходяться на високому рівні; 42% досліджуваних ЕГ і 58% КГ відповідають достатньому рівню; 19,8% майбутніх фахівців ЕГ і 12% КГ – середньому рівню. Низького рівня володіння означеними вміннями студентами на III курсі також не спостерігалася. IV курс - 45% студентів ЕГ і 40% КГ володіють специфічними корекційно-реабілітаційними вміннями на високому рівні; 55% досліджуваних ЕГ і 60% КГ - на достатньому рівні. На низькому і середньому рівнях означеного курсу не зафіксовано жодного студента. V курс – 49% студентів ЕГ і 48% КГ володіють специфічними охоронно-захисними вміннями на високому рівні; 51% досліджуваних ЕГ і 52% КГ - на достатньому рівні. На низькому і середньому рівні V курсу також не зафіксовано жодного студента.

Щодо зрізу відносно соціально-терапевтичних умінь спостерігалася наступна картина: II курс – 11,7% студентів ЕГ і 13% КГ знаходяться на високому рівні; 18% досліджуваних ЕГ і 45% КГ відповідають достатньому рівню; 58,2 % майбутніх фахівців ЕГ і 42% КГ – середньому рівню. На низькому рівні було зафіксовано 12,1% студентів ЕГ, тоді як в КГ не було жодного. III курс – 8% студентів ЕГ і 25% КГ знаходяться на високому рівні; 29% досліджуваних ЕГ і 42,5% КГ відповідають достатньому рівню; 63% майбутніх фахівців ЕГ і 32,5% КГ – середньому рівню. Низького рівня володіння означеними вміннями студентами на III курсі не спостерігалася. IV курс - 12% студентів ЕГ і 28,1% КГ володіють специфічними соціально-терапевтичними вміннями на високому рівні; 43,2% досліджуваних ЕГ і 71,9% КГ - на достатньому рівні. Середньому рівню відповідає 44,8% досліджуваних ЕГ, тоді як з КГ не зафіксовано жодного, так як і

досліджуваних низького рівня. V курс – 11,9% студентів ЕГ і 39% КГ відносяться до високого рівня; 38,1% досліджуваних ЕГ і 61% КГ - достатній рівень. Середньому рівню відповідає 50% респондентів ЕГ, тоді як їх не зафіксовано в КГ. Низького рівня володіння означеними вміннями студентами V курсу не спостерігалось.

Наочно співвідношення рівнів підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності за критерієм “технологічна компетентність” стосовно володіння специфічними вміннями представлено на діаграмі 2.3.

Діаграма 2.3. Показники рівнів технологічної компетентності (за володінням специфічними вміннями) соціальних педагогів (у %)

Як бачимо з діаграми в переважній кількості досліджуваних технологічна компетентність, а саме володіння специфічними вміннями соціальними педагогами знаходиться на високому (23,265% ЕГ і 26,39% КГ) й достатньому (42,435% ЕГ і 53,62% КГ) рівнях. Середній та низький рівні відповідає загалом відповідає лише 30,57% і 3,73% досліджуваних ЕГ. Середній рівень КГ знаходиться 19,99%, а низький рівень технологічної компетентності взагалі відсутній.

Отже, за представленими даними формування специфічних вмінь (охоронно-захисних, діагностичних, корекційно-реабілітаційних), які є складовою технологічної компетентності соціальних педагогів, не потребує

уваги для ЕГ і КГ, але формування попереджувально-профілактичних і соціально-терапевтичних потребує доцільного коригування в ЕГ.

Для виявлення інформаційно-комунікаційних знань соціальних педагогів нами було проведено теоретичне анкетування: „Обізнаність щодо інформаційно-комунікаційних знань” (додаток В).

Результати відповідей на анкету наведені в таблиці 2.8.

Таблиця 2.8.

Обізнаність щодо інформаційно-комунікаційних знань майбутніх соціальних педагогів ЕГ і КГ

Курс	Рівні обізнаності (у %)							
	низький		середній		достатній		високий	
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
II	33,33	36,4	38,9	33,34	27,77	30,26	-	-
III	28,57	29,5	42,86	40	21,43	20	7,14	10,5
IV	42,86	31,3	21,43	39,8	21,43	16,9	14,28	12
V	-	2,8	38,6	29,76	38,4	50,64	23	16,8
II-V	26,19	25	35,45	35,725	27,26	29,45	11,1	9,825

Як засвідчило констатування, на високому рівні знаходяться лише 11,1% опитаних ЕГ і 9,825% КГ, на достатньому – 27,26% респондентів ЕГ і 29,45% КГ, на середньому – 35,45 % ЕГ і 35,725 % досліджуваних КГ і на низькому – 26,19 % студентів ЕГ і 25 % КГ, що свідчить про недостатню обізнаність щодо інформаційно-комунікаційних знань, яку необхідно ціленаправлено формувати в більшості на II-IV курсах ЕГ і КГ, бо на V курсі означенні знання сформовані на достатньому рівні.

Ступінь вираженості вмінь даного компонента оцінювалась студентами за 100-бальною системою.

90-100 балів означало, що вміння проявляється постійно, студент повністю засвоїв практичний матеріал, може вільно користуватися електронними засобами навчання та працювати в мережі Інтернет.

75-89 – вміння проявляються в достатній мірі, але не є міцними, допускаються незначні помилки щодо застосування комп'ютерних технологій, студенти володіють теорією соціально-педагогічного призначення.

60-74 – відсутність знань, вмінь та навичок щодо застосування електронних засобів навчання, але в достатній мірі сформовані знання соціально-педагогічного призначення.

35-59 – повна відсутність як теоретичних, так і практичних знань, вмінь по застосуванню комп'ютерних технологій.

Діагностика виявлення рівнів користувача ПК за допомогою електронних підручників представлена в таблиці 2.9.

Таблиця 2.9.

Виявлення показників сформованості вмінь користувачів ПК соціальних педагогів із застосування електронних підручників (у %)

ЕП Рівні	TechPro “Windows”							
	Низький (%)		Середній (%)		Достатній (%)		Високий (%)	
Курс	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
II	20	18	36	33	32	41	12	8
III	17,4	20,23	30,43	35,96	39,13	33,7	13,04	10,11
IV	-	-	40	37	35	38	25	25
V	-	-	38,1	42,5	28,57	31,15	33,33	26,35
II-V	9,35	9,56	36,13	37,12	33,68	35,96	20,84	17,36
TechPro“Word”								
II	24	32	32	46	28	20	16	2
III	26,09	28,5	43,48	33,5	30,43	26	-	12
IV	10	23	25	44	35	18	30	15
V	14,29	22,22	33,33	51,5	23,8	17,78	28,58	8,5
II-V	18,6	26,43	33,45	43,75	29,3	20,45	18,65	9,37

TechPro“Excel”								
II	28	39,1	40	33,7	32	19,22	-	7,98
III	21,74	33,8	52,17	42	26,09	18	-	6,2
IV	20	32,33	40	41	30	22	10	4,67
V	9,52	22,22	28,57	51,5	42,86	17,78	19,05	8,5
II-V	19,82	31,86	40,18	42,05	32,74	19,25	7,26	6,84
Електронна енциклопедія „Інтернет”								
II	28	52,05	44	31,3	16	15,55	12	1,1
III	30,43	49	34,78	32	26,09	16,2	8,7	2,8
IV	45	47,62	40	29,34	15	23,04	-	-
V	47,62	40,45	33,33	32,59	19,05	20,22	-	6,74
II-V	37,76	47,28	38,03	31,3	19,04	18,76	5,17	2,66
II-V ЕГ, КГ	21,38	28,78	36,95	38,56	28,69	23,6	12,98	9,06

Отже, нами було виявлено, що за середнім значенням при користуванні електронним підручником TechPro “Windows”, що спрямований на оволодіння студентами знаннями та вміннями користувачів операційною системою - 9,35 % ЕГ і 9,56 % КГ знаходяться на низькому рівні, 36,13 % студентів ЕГ і 37,12 % КГ відповідають середньому рівню, 33,68 % ЕГ і 35,96 % КГ – достатньому, а 20,84 % ЕГ і 17,86 % КГ - високому рівню. Це дало змогу стверджувати, відсоткові показники в порівнянні між ЕГ і КГ були майже однаковими. Вміння користування операційною системою в обох групах присутні і не потребують суттєвого перегляду, але потребують вдосконалення і коригування.

За середнім значенням при користуванні електронним підручником TechPro“ Word”, що спрямований на оволодіння студентами знаннями та вміннями роботи з текстовим редактором - 18,6 % ЕГ і 26,43 % КГ знаходяться на низькому рівні, 33,45 % студентів ЕГ і 43,75 % КГ відповідають середньому рівню, 29,3 % ЕГ і 20,45 % КГ - достатньому, а

18,65 % ЕГ і 8,37 % ЕГ- високому рівню. Це дало змогу стверджувати, що переважна кількість студентів ЕГ і КГ знаходяться на середньому й достатньому рівнях. Одержані вміння користування текстовим редактором фрагментарні, але спостерігається прагнення до їх оволодіння. Можна вважати, що означені вміння у соціальних педагогів ЕГ і КГ сформовані, але потребують постійного вдосконалення.

За середнім значенням при користуванні електронним підручником TechPro“Excel”, що спрямований на оволодіння студентами знаннями та вміннями працювати з динамічними електронними таблицями - 19,82 % студентів ЕГ і 31,86 % КГ знаходяться на низькому рівні, 40,18 % студентів ЕГ і 42,05 % КГ відповідають середньому рівню, 32,74 % ЕГ і 19,25 % КГ - достатньому, а 7,26 % ЕГ і 6,84 % ЕГ- високому рівню. Звідси аналогічний попередньому результат – середній і достатній рівні, що передбачають наявність неповних означених вмінь, що свідчить про необхідність заходів щодо їх покращення.

Щодо зрізу відносно застосування електронної енциклопедії „Інтернет”, яка спрямована на оволодіння студентами знаннями і вміннями роботи з інформацією в мережі Інтернет, то нами були одержані такі результати: 37,76% студентів ЕГ і 47,28 % КГ знаходяться на низькому рівні, 38,03 % студентів ЕГ і 31,3 % КГ відповідають середньому рівню, 19,04 % ЕГ і 18,76% КГ - достатньому, а 5,17 % ЕГ і 2,66 % ЕГ- високому рівню. Числові оцінки дозволяють засвідчити про низький і середній рівні ЕГ і КГ щодо констатування вмінь роботи з мережею Інтернет.

Отже, виходячи з одержаних результатів констатувального експерименту стосовно застосування електронних підручників, ми дійшли висновку, що маємо спрямовувати зусилля викладачів і самих студентів на підвищення рівня сформованості вмінь застосовувати в професійно-педагогічній діяльності електронних засобів навчання, що буде запорукою підвищення рівня сформованості технологічної компетентності соціальних педагогів.

Останнім етапом констатувального експерименту було виявлення сформованості критерію спрямованість на соціально-педагогічну діяльність, що відображає особистісний компонент.

Важливо відмітити факт, що даний критерій є важливим аспектом професіограми соціальних педагогів. Формування майбутнього фахівця як особистості, включення його у суспільне життя як активного дієвого суб'єкта проходить період від переведення його з позиції об'єкта педагогічного впливу на позицію суб'єкта навчально-професійної діяльності і далі суб'єкта професійного розвитку.

Мотивація соціально-педагогічної діяльності – складний психологічний процес, в результаті якого така діяльність надає індивіду особисте значення, створює стійкість його інтересу до неї та перетворює зовнішні завдання на внутрішні потреби соціального педагога. В залежності від умінь та зусиль мотивація соціальних педагогів в їх професійній діяльності може бути сильною та слабкою. Вона не може виникати “з нічого”, а тому її створення – задача й ознака майстерності викладача.

О. Г. Карпенко [78] розмежовує два типи мотивації: соціальна і пізнавальна. На початкових курсах – переважає пізнавальна, на старших курсах – соціальна мотивація. Ядром мотиваційної сфери виступає спрямованість на окремі аспекти навчального процесу. Виконання студентами певних операцій проявляється у конкретному професійному вмінні. Професійні вміння – це кінцеві результати цілеспрямованого управління формуванням професійної діяльності, але заданим спеціалістом шляхом переміщення від загального до окремого. Причому орієнтовна основа дії виступає як необхідна умова створення конкретного на базі знання загального.

Існують безліч методик за визначенням рівнів сформованості означеного компонента. Але вони можуть застосовуватися в залежності від означених критеріїв та характеризуючих їх показників.

У нашому дисертаційному дослідженні вивчення особистісного компоненту дало змогу визначити спрямованість на соціально-педагогічну діяльність. Перший показник - схильність майбутнього спеціаліста виконувати роль соціального педагога, яка проявляється у задоволеності вибору педагогічної професії перевірявся за допомогою електронного питальника, який проводився зі студентами II-V курсів ЕГ і КГ. Структура питальника в традиційному вигляді представлена в додатку Б. В результаті було виявлено, що схильність студентів до виконання ролі соціального педагога тим вища, чим вища їх задоволеність вибраною професією.

Одержані результати засвідчили, що у 100% студентів ЕГ і КГ майбутніх фахівців розвинена ідентифікаційна підготовленість до співвідношення з роллю соціального педагога, яка характеризується зацікавленістю до майбутньої професійної діяльності, здатністю до оволодіння професійними компетенціями (відповідними знаннями, вміннями, нормами та цінностями), розвитком особистісних якостей, що впливають на результативність діяльності. Початкова та ресурсна підготовленість повністю відсутні, що свідчить про присутність позитивної мотивації до виконання ролі соціального педагога. За результатами діагностування видно, що в формуванні такого показника особистісного компоненту як схильність майбутнього спеціаліста виконувати роль соціального педагога немає необхідності тому як в ЕГ, так і в КГ, оскільки її виявлено на високому рівні.

Далі спостерігалось визначення наступного показника – здатність студентів до самоосвіти, до поглиблення своїх знань та вмінь.

Самостійна робота студентів – пізнавальна творча діяльність, головною особливістю якої є відсутність викладача в момент навчальної діяльності. Відсутність контролю та допомоги з боку викладача допомагає студентам оволодіти самостійно навичками саморегулювання своєї пізнавальної діяльності; поглиблює їх здатність систематизувати, планувати, прогнозувати свою діяльність і саморозвиток, поглиблює та закріплює потребу в самоосвіті.

Але слід зазначити, що самоосвіта і самостійна робота відрізняються одне від одного. Самоосвіта характеризується, перш за все, самостійністю і безперервністю і виступає однією з найважливіших умов реалізації ідеї безперервної освіти, концепція якої зорієнтована на:

- розширення освітнього простору соціальних педагогів;
- варіативність підготовки соціальних педагогів нового покоління;
- науково-методичне забезпечення професійно особистісного становлення майбутніх соціальних педагогів на різних етапах їх життєвого шляху.

Для виявлення рівнів підготовленості студентів до самоосвіти ми використовували розроблений нами електронний підручник “Інтегрований курс соціально-педагогічної теорії та практики”. Але не дивлячись на особистісну силу електронного підручника, наші спостереження показали, що прийняття студентами електронного тексту саме по собі залежить від більш складних і глибоких механізмів мотивації. Зацікавленість самоосвітою має допоміжне значення, в основному сприяє підтримці інтересу в навчанні, а не створенню вихідної особистісної установки на навчальний процес.

В. П. Беспалько [16] виділяє визначені ступені інтересу:

Увага → *Очікування* → *Пошук* → *Дія*

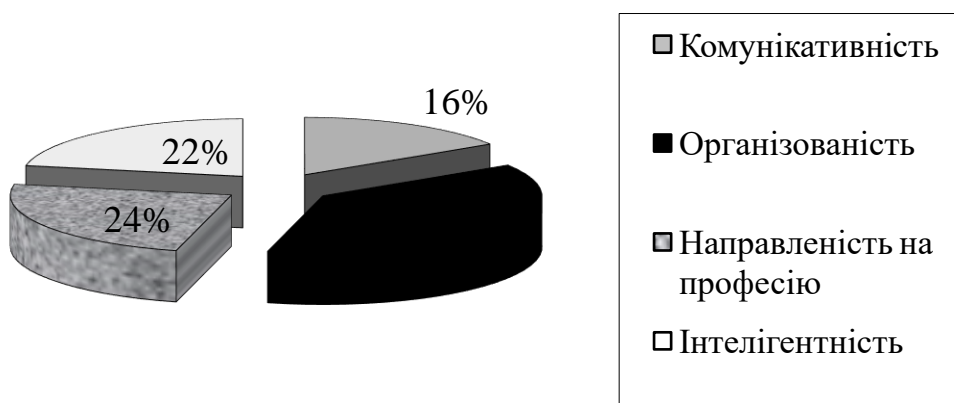
Результати розподілу оцінок щодо формування здатності до самоосвіти у майбутніх соціальних педагогів свідчать, що 90-100 балів одержали 3,7 % студентів ЕГ і КГ, 75-89 балів - 15,4 % респондентів ЕГ та 33,5 % КГ, 60-74 балів – 39,8 % досліджуваних ЕГ та 43,48 % КГ, 35-59 балів одержали – 41,1% майбутніх соціальних педагогів ЕГ та 31,5 % КГ, 0-34 балів не одержав жодний досліджуваний.

Аналіз результатів показує, що більшість студентів не демонструють здатність до самоосвіти, тобто основний масив досліджуваних (80,9 % респондентів ЕГ і 62,8 % КГ) не мають бажання займатися самоосвітою.

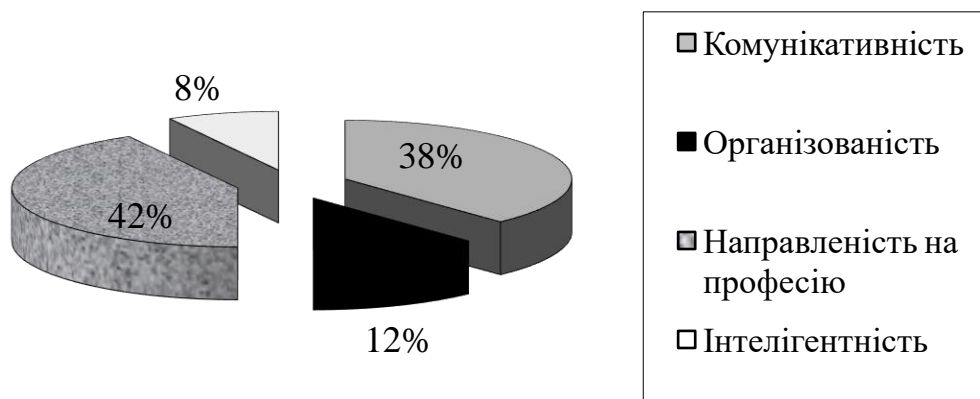
Якщо ми не приділимо увагу коригуванню даного показника, то отримаємо фахівця, який буде не в змозі в подальшій професійній діяльності розкривати свій творчий потенціал, самореалізовуватися і самовдосконалюватися в професійній діяльності. Отже, під час формування здібності до самоосвіти необхідно змінювати підхід студентів до особистісної спрямованості на соціально-педагогічну діяльність.

Щодо виявлення показника особистісного компоненту, як зацікавленість професією, ми користувалися методикою оцінки професійної направленості особистості вчителя. Структура питальника в традиційному вигляді представлена в додатку Д.

В результаті проведеного опитування нами були одержані дані, представлені нижче на діаграмах для обох груп.

Діаграма 2.4. Результати опитування соціальних педагогів ЕГ для визначення оцінки зацікавленості професією

Діаграма 2.5. Результати опитування соціальних педагогів КГ для визначення оцінки зацікавленості професією

З представлених оціночних результатів в діаграмах видно, що 16% студентів ЕГ і 38 % КГ представляють структуру особистості “Комунікатор”, якому притаманні такі якості: комунікативність, доброта, зовнішня привабливість, висока мораль, емоційність і пластичність поведінки; 38 % респондентів ЕГ і 12 % КГ можна зіставити зі структурою типу “Організатор”, який характеризується вимогливістю, організованістю, сильною волею, енергійністю; 24 % ЕГ і 42 % соціальних педагогів КГ – “Предметники”, для яких характерні спостережливість, професійна компетентність, прагнення творчості; 22 % опитаних ЕГ і 8 % КГ співвідносяться з типом “Інтелігент”, якому притаманні якості: високий інтелект, загальна культура, мораль.

Отже, за даними опитування можна зазначити, що студенти КГ більше зацікавлені професією „соціальний педагог”, ніж студенти ЕГ. Це видно із співвідношення з типом „Предметник” майбутніх фахівців КГ. Також це дає можливість стверджувати про необхідність направлення студентів ЕГ на пізнання своїх ресурсів у справі оволодіння майбутньою роллю соціального педагога.

На основі вищесказаного, результати констатувального експерименту дозволили зробити висновок про необхідність спеціальної професійної підготовки соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів навчання.

Отже, питання діагностики рівня знань, умінь і навичок практичної діяльності соціальних педагогів є надзвичайно важливим, що визначається за певними критеріями.

Щодо критерію професійна компетентність слід відмітити, що показникам – повноті засвоєння навчального матеріалу соціально-педагогічного призначення, якості засвоєння одержаних професійних знань, умінь і навичок та усвідомленості одержаних професійних знань, умінь і

навичок необхідно приділяти увагу на II-III курсах, що в подальшому скоригує професійну компетентність на старших курсах.

Відносно критерію технологічна компетентність, необхідно виділити, що потреба в формування комунікативних, організаторських, аналітичних умінь не є необхідною. А формування, прогностичних і проектувальних професійних умінь потребують серйозного коригування. Формування специфічних умінь соціальних педагогів - охоронно-захисних, діагностичних, корекційно-реабілітаційних умінь не потребує пильної уваги. Але формування таких умінь, як попереджувально-профілактичних, соціально-терапевтичних, інформаційно-комунікаційних є необхідним для організації пізнавальної діяльності студентів, релевантним їх професійним потребам, когнітивній та особистісній сферам. Але найбільш вагома роль повинна відводитися формуванню уміння застосовувати в професійно-педагогічній діяльності електронні засоби навчання, які допоможуть підвищити якість підготовки соціальних педагогів до професійної діяльності.

Аналізуючи дані показників особистісного компоненту, важливо підкреслити, що схильність майбутнього спеціаліста виконувати роль соціального педагога знаходиться на високому рівні, є ідентифікаційною, що дозволяє в подальшому коригуванню рівня сформованості зацікавленості професією. Але при цьому спостерігається слабкий прояв у студентів здатності до самоосвіти, до поглиблення своїх знань та вмінь, на що необхідно звернути увагу.

Результати констатувального експерименту дозволяють нам зробити висновок, що професійна підготовка соціальних педагогів із застосуванням повинна акцентуватися на більш практичних чинниках, пов'язаних насамперед з комп'ютерним навчанням, які безпосередньо впливають на засвоєння студентами практичного компонента та стають помічником в підготовці грамотного і самостійно мислячого фахівця.

2.3. Модель формування підготовленості соціальних педагогів

до професійної діяльності із застосуванням електронних засобів навчання та її реалізація

*Моделі навчальні (франц. *modele*, від *modulus* – міра, мірило, зразок) – навчальні посібники, які є умовним образом (зображення, схема, опис тощо) якогось об'єкта (або системи об'єктів), який зберігає зовнішню схожість і пропорції частин при певній схематизації й умовності засобів зображення [39].*

Представлена нами модель формування підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності із застосуванням електронних засобів навчання була розроблена за результатами теоретичних досліджень. Вона переконливо доводить, що кожний компонент або складова повинен мати навчально-виховну мету, можливості якої шляхом насичення соціально-педагогічним наповненням реалізуються лише при умові адекватної організації та вмілого керування процесом навчання із застосуванням електронних засобів навчання.

Означена модель містить три складові:

- *критеріальна;*
- *процесуальна;*
- *діагностична.*

Критеріальна складова розкриває якими знаннями, уміннями та навичками повинні володіти майбутні соціальні педагоги для вирішення складних соціально-педагогічних завдань. Як показав нам діагностичний експеримент, на формування першого критерію – професійну компетентність соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів навчання необхідно спрямовувати зусилля викладачів, а саме віддати перевагу формуванню таких показників як повнота засвоєння навчального матеріалу соціально-педагогічного призначення і якість засвоєння одержаних професійних знань, умінь і навичок на II-V курсах, тоді як формування усвідомленості одержаних професійних знань, умінь і навичок

необхідно лише в подальшому доопрацювати, але його не потрібно розвивати. На старших (IV-V) курсах усвідомленість одержаних професійних знань, умінь і навичок знаходиться на достатньому рівні, що свідчить лише про її коригування.

Формування другого критерію – технологічної компетентності, а саме показника володіння професійними вміннями: організаторськими, комунікативними та аналітичними не є необхідним, але формування прогностичних і проектувальних професійних умінь потребують серйозного коригування.

Володіння специфічними вміннями – попереджувально-профілактичними, соціально-терапевтичними, інформаційно-комунікаційними - потребують нашої пильної уваги, тоді, як у формуванні специфічних умінь – охоронно захисних, діагностичних, корекційно-реабілітаційних немає потреби. Уміння застосовувати в професійно-педагогічній діяльності електронні засоби навчання потребує необхідного подальшого вдосконалення майбутніми соціальними педагогами.

Критерій спрямованість на соціально-педагогічну діяльність, а саме показники - схильність майбутнього спеціаліста виконувати роль соціального педагога, яка проявляється у задоволеності вибору педагогічної професії та зацікавленість професією знаходяться на досить високому рівні, тобто наявна система освіти достатньо формує зазначені якості, і ми можемо дотримуватись існуючих напрямків до підготовки соціальних педагогів щодо зазначених якостей. Але основний потік студентів не має бажання і нездатний займатися самоосвітою, тому необхідно приділити максимум зусиль змінювати підхід майбутніх фахівців до розкриття свого творчого потенціалу.

Зауважимо, що критеріальна складова не може формуватися без виділення елементів професійного навчання соціальних педагогів: постановка задачі викладачем; метод або спосіб її вирішення; навчальний приклад; результат вирішення для викладача.

Процесуальна складова доводить, що процес формування підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності буде протікати успішно, якщо ми будемо застосовувати такі електронні засоби: курс “Нові інформаційні технології”; електронні тести для виявлення рівня теоретичних знань з дисциплін соціально-педагогічного циклу; електронні підручники; електронний журнал „Соціально-педагогічний вісник Одещини”, електронні лекції; віртуальні засоби навчання (Інтернет-форуми, віртуально-тренінгова система навчання, віртуальні програми для осіб з обмеженими функціональними можливостями тощо); традиційні засоби навчання: тренінги, виконання студентами творчих завдань, проходження практик.

Діагностична складова поєднує результати рівнів сформованості підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності, а саме: високого (творчого), достатнього (пошуково-перетворювального), середнього (репродуктивного), низького (початкового).

Діагностика об’єднує теорію і методи визначення стану підготовленості майбутніх соціальних педагогів до професійної діяльності, а також поєднує принципи визначення і побудови діагнозу.

Отже, первинна діагностика була спрямована на здобуття інформації (діагнозу) про стан розвитку підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності.

Мета означеної моделі полягає в формуванні підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності за рахунок розвитку окремих її компонентів за такими критеріями: професійна компетентність, технологічна компетентність, спрямованість на соціально-педагогічну діяльність. Критерії були визначені в залежності від поставлених умов, які є ядром досягнення поставленої мети. Детально педагогічні умови формування підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності із застосуванням електронних засобів навчання нами розглянуто в першому розділі. Умови мають бути ефективними для будь-якого рівня знань, умінь і навичок студентів.

Модель, представлена на рис. 2.4. співвідноситься із структурно-функціональною моделлю як ціле і часткове. Її застосування передбачає досягнення відповідних позитивних змін у підготовці студентів лише експериментальних груп спеціальності „Соціальна педагогіка і початкове навчання”, з якими протягом 2004-2005 навчального року була проведена практична робота щодо застосування електронних засобів навчання.

Структурно-функціональна модель давала цілісне уявлення про процес підготовки соціальних педагогів взагалі, а модель формування відображує як саме відбувався означений процес, та застосування яких засобів сприяло досягненню мети-підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності.

Зауважимо, що наявність у нашій моделі деяких складових дозволяє адаптувати її для формування підготовленості до професійної діяльності фахівців з дозвільних галузей. Варто тільки враховувати специфіку діяльності конкретного фахівця.

Отже, з представленої нижче моделі видно, що формування підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності забезпечувалося за рахунок взаємодії об'єкта (викладача) і суб'єктів навчання (студентів – соціальних педагогів).

Критеріальна складова реалізовувалася за рахунок дієвості процесуальної, яка в свою чергу, залежала від педагогічних умов реалізації моделі. Завдяки їх реалізації стало можливим виявити рівні підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності, що відображає діагностична складова.

Отже, суть формувального експерименту полягала в реалізації моделі формування підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності із застосуванням електронних засобів навчання.

Мета: формування підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності із застосуванням електронних засобів навчання

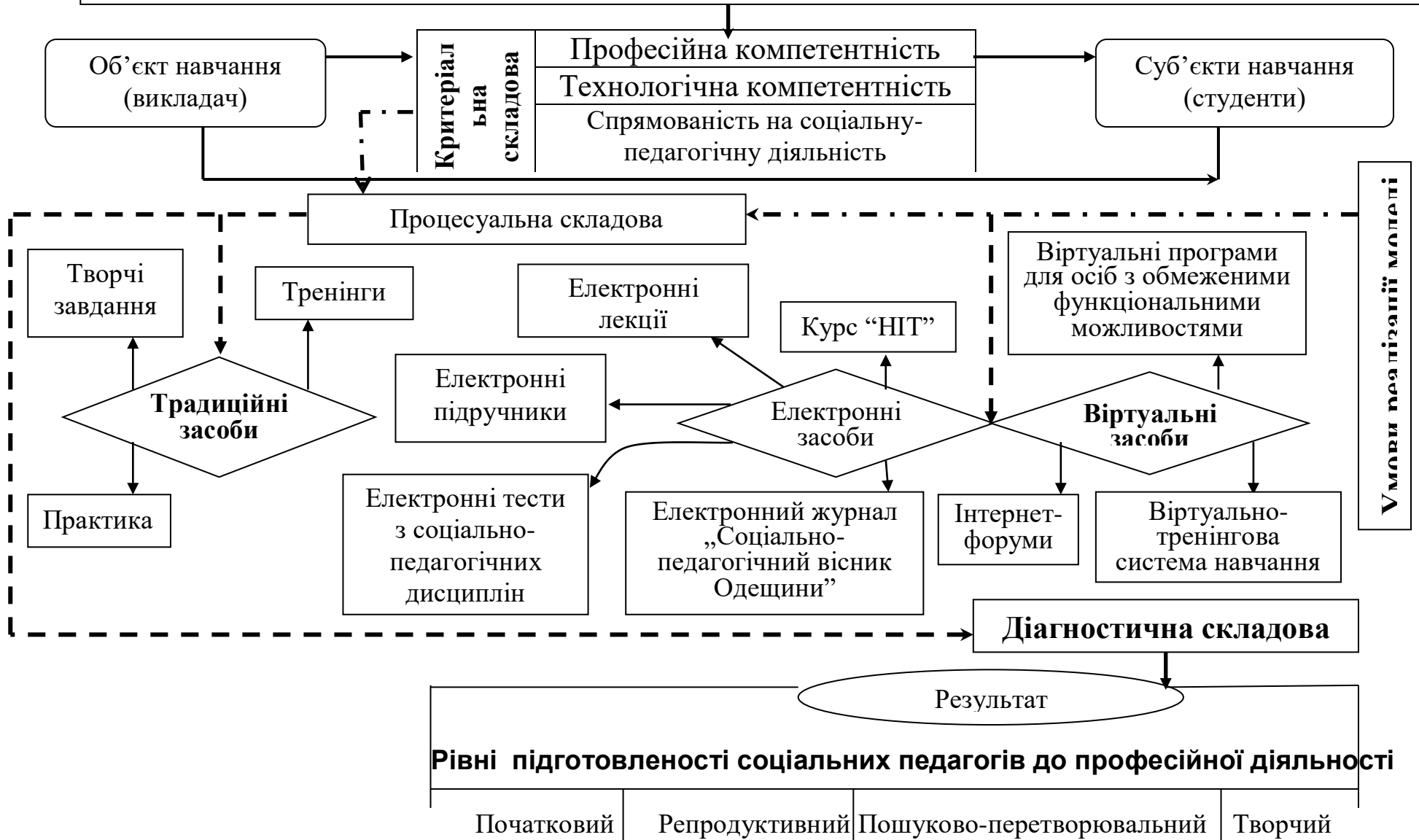

Рис. 2.4. Модель формування підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності із застосуванням електронних засобів навчання

Перша педагогічна умова – забезпечення професійної та технологічної спрямованості занять із застосуванням електронних засобів навчання.

Професійна компетентність соціальних педагогів характеризувалася сформованістю єдиного комплексу знань, умінь, і навичок, що дозволило визначити рівень підготовленості соціальних педагогів і їх здатність виконувати посадові функції. Вона була виміром професіоналізму, від якого залежить успішність реалізації як соціальних, так і життєдіяльних функцій.

Реалізація першої педагогічної умови передбачала професійну підготовку соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів навчання на творчому і пошуково-діяльнісному рівнях, що забезпечувало один із аспектів умови – професійну спрямованість. Фахівець даного напрямку повинен бути кваліфікованим в першу чергу з питань, проблем та задач соціально-педагогічного циклу, а також компетентним в області застосування електронних засобів навчання при їх вирішенні.

У проведенні формувального експерименту брали участь викладачі кафедри соціальної педагогіки, психології та педагогічних інновацій Південноукраїнського державного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського, які погодилися співпрацювати. Вони викладають такі дисципліни соціально-педагогічного циклу: “Вступ до спеціальності”, “Соціальна педагогіка”, “Технологія соціально-педагогічної діяльності”, “Технологія і методика соціального гувернера”, „Соціально-педагогічна профілактика правопорушень”, “Менеджмент соціальної роботи”, “Соціальна робота в Україні” та ін. Усі викладачі компетентні в питаннях як щодо професійної направленості, так до організації навчально-пізнавальної та виховної діяльності студентів із застосуванням електронних засобів навчання. Матеріали до занять з означених курсів ми заздалегідь погоджували з ними для його подальшого включення в окремі електронні тести і запропонований електронний підручник „Інтегрований курс соціально-педагогічної теорії і практики”.

Забезпечення технологічної спрямованості є помічником в реалізації процесу підготовки соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів навчання.

Ця умова повинна супроводжуватися наявністю і правильним співвідношенням Hardware і Software (технічного та програмного забезпечення комп'ютерної техніки).

Так, усі ПК були об'єднані в локальну мережу, створену на основі сервера та клієнтських ПК. Необхідна інформація постійно накопичувалася й оброблялася на сервері, що дозволило викладачу швидко отримувати необхідні дані. У свою чергу, сервер з'єднаний з Інтернет-мережею через головний сервер університету, що давало можливість виходу в Інтернет. На кожному ПК встановлено необхідне ліцензійне програмне забезпечення для проведення практичних занять. Також, урахувавши специфіку навчання майбутніх соціальних педагогів, було встановлено додаткове спеціалізоване програмне забезпечення, зокрема електронні тести для виявлення рівня теоретичних знань соціальних педагогів з представлених курсів соціально-педагогічного циклу та ін.

Друга педагогічна умова - доповнення змісту підготовки майбутніх соціальних педагогів теоретичними знаннями і практичними вміннями щодо застосування електронних засобів навчання у професійній діяльності. Ця умова здійснювалася за допомогою доповнення, а саме введення у зміст курсу „Нові інформаційні технології” додаткового модулю з питаннями стосовно знань, умінь і навичок користувача ПК майбутніми соціальними педагогами.

Означений курс доповнений змістом вагомих соціально-педагогічних знань при застосуванні електронних засобів навчання. Саме повні, якісні, усвідомлені знання соціально-педагогічного циклу допомагали розширяти й поглиблювати теоретичну і практичну базу знань при застосуванні електронних засобів навчання. Програма розрахована на студентів V курсу спеціальності „Соціальна педагогіка і початкове навчання”. Курс

розрахований на 108 годин, з яких 58 год. (36 лекцій та 22 практичних занять) і 50 год. відведено на самостійну роботу студентів (див. додаток А.).

Мета курсу полягає у підвищенні компетентностей соціальних педагогів щодо ефективного застосування нових інформаційних технологій, ядром яких є електронні засоби навчання в професійній діяльності.

Для досягнення мети пропонується вирішувати наступні завдання:

- сформувати у студентів уявлення про нові інформаційні технології, електронні засоби навчання, що використовуються в освіті; ознайомити із можливостями апаратного та програмного забезпечення; підвищити комп'ютерну грамотність та розвинути професійну інформаційну культуру в умовах використання нових інформаційних технологій; ознайомити із складовими електронних засобів навчання, які можуть допомагати і використовуватися при вивченні предметів соціально-педагогічного призначення.

Студенти повинні знати:

сутність нових інформаційних технологій; методи, методики та технології проведення навчання з широким використанням та застосуванням електронних засобів навчання в професійній діяльності; характеристики електронних засобів навчання, що використовуються в навчальному процесі; самостійне їх використання для досягнення мети курсу та при вирішенні педагогічних задач.

Студенти повинні вміти:

самостійно працювати з програмними та апаратними засобами; вирішувати навчальні задачі із застосуванням електронних засобів навчання; вміти користуватися віртуальними засобами навчання, наприклад, для осіб з обмеженими функціональними можливостями; проводити власні заняття з використанням нових інформаційних технологій.

Зміст курсу “Нові інформаційні технології” структурований за наступними темами заняттями відповідно до модульної технології.

1. *Нові інформаційні технології в освіті.*

Сутність поняття технологія, види технологій; предмет нові інформаційні технології, зв'язок з іншими технологіями, складові інформаційних технологій та їх характеристика; сутність основних понять нових інформаційних технологій, їх особливості та педагогічні аспекти використання.

2. *Комп'ютерні мережі. Електронна пошта.*

Характеристика і види мереж; історія та технологія їх створення, правила роботи та пошук інформації в мережі Інтернет; робота з електронною поштою.

3. *Концептуальні основи використання електронних і віртуальних засобів навчання.*

Характеристика і особливості застосування в навчально-пізнавальній діяльності соціальних педагогів електронних і віртуальних засобів навчання.

4. *Аспекти психолого-педагогічної організації діалогу студента з комп'ютером.*

Вплив інформаційних технологій та їх складових на психологічний стан особистості; професійна підготовленість до їх застосування в навчальній діяльності.

5. *Організація індивідуальної, групової та колективної діяльності студентів в умовах використання інформаційних технологій.*

Характеристика і види навчальної діяльності студентів в умовах використання нових інформаційних технологій.

6. *Методи організації навчально-пізнавальної діяльності соціальних педагогів в умовах використання нових інформаційних технологій: на прикладах розглядання практичного застосування електронних засобів навчання.*

7. *Форми організації навчання із застосуванням нових інформаційних технологій, їх використання в організації позаурочної навчально-пізнавальної діяльності.*

Вплив практичних занять на реалізацію функцій підготовки соціальних педагогів.

8. *Застосування навчально-методичного програмного забезпечення в соціально-педагогічній сфері та науково-пошуковій діяльності: знання, уміння і навички роботи з операційною системою Windows; робота з програмами – Word, Excel, Power Point, Access, Publisher та програмним забезпеченням для осіб з обмеженими функціональними можливостями.*

9. *Розміщення електронного видання з теми за фахом на сайті.*

Електронні видання та вимоги до них. Правила написання та специфіка розміщення в Інтернет електронного видання.

10. *Планування теми (за предметом спеціалізації) в умовах використання нових інформаційних технологій.*

Загальні засади щодо планування навчальної діяльності.

Третя педагогічна умова - використання електронних засобів у навчально-методичному забезпеченні соціальних педагогів до професійної діяльності.

Базовим навчально-методичним засобом формування підготовленості до професійної діяльності виступив розроблений нами як авторська програма - електронний підручник “Інтегрований курс соціально-педагогічної теорії і практики”. За допомогою нього доповнювалися професійні знання з курсів: „Вступ до спеціальності”, „Соціальна педагогіка”, „Технології соціально-педагогічної діяльності”, „Соціальна робота в Україні”, „Соціально-педагогічна профілактика правопорушень”.

Активність студентів в ході проведення занять із застосуванням вказаного електронного підручника дала змогу створити сприятливий психологічний настрій, виявити окремі елементи особистісного компоненту. Студенти жваво обговорювали окремі його компоненти, успішно виконували представлені завдання, аналізуючи кожне з них, що свідчило про їхній професійний інтерес до обраної проблеми.

Практичні заняття передбачали формування знань, умінь і навичок майбутніх фахівців щодо використання означеної моделі формування підготовленості соціальних педагогів професійної діяльності із застосуванням електронних засобів навчання. Заняття відповідали модульному структуруванню означеного курсу, передбачаючи використання електронних засобів навчання з подальшим аналізом результатів підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності.

Наступним етапом пропонувалося ознайомлення студентів з електронними підручниками „TechPro”, завдяки яким вони опановували знаннями, уміннями і навичками користувачів операційною системою “Windows” та офісними програмами “Word” та “Excel”. Також важлива роль була відведена електронній енциклопедії “Інтернет”, завдяки якій студенти опановували знаннями, уміннями і навичками користування мережею.

Далі пропонуємо ознайомитися детально з особистісним компонентом. Викладачі, які брали участь у дослідженні, особливої уваги надали саме самостійній формі роботи з експериментальними групами.

Форму самостійних завдань урізноманітнювали, щоб задіяти різні види сприйняття і пам'яті: зорову, слухову, моторну.

Зовнішньою формою самостійної роботи соціальних педагогів є виконання творчих завдань. При цьому дуже важлива діяльність самого студента, тобто яким способом, на якому рівні, в якій формі він виконував завдання. Від цього залежало оволодіння соціальними педагогами новою низкою знань, умінь і навичок.

З одного боку, ефективність самостійної роботи також залежала від підготовленості викладача до професійної діяльності, тобто його вміння здійснювати діагностику індивідуальних реальних можливостей студентів, аналізу змісту навчального матеріалу і визначення характеру можливих труднощів для засвоєння його учнями, створення системи завдань для самостійної роботи учнів, надання їм консультативної допомоги.

З іншого боку, вона залежала від здатності самих студентів до самостійної роботи, від їхнього ставлення до неї та володіння необхідним запасом знань з соціальної педагогіки, вміння аналізувати і структурувати навчальний матеріал з метою його осмислення.

Отже, за допомогою самостійної роботи ми прагнули розвивати здібності кожного, організувати навчання так, щоб добре підготовлені учні мали можливість виконувати складніші завдання, учитися швидше, а недостатньо підготовлені виконували менш складні завдання, але поступово підвищували свій рівень знань.

Однією з форм самостійної роботи виступила написання статті студентами IV - V курсів для подальшого розміщення в створений нами журнал "Соціально-педагогічний вісник Одещини". При написанні електронного видання майбутні фахівці дотримувались встановлених стандартів для можливості розміщення і читабельності в даному журналі. Вміння розмістити своє електронне видання було спрямоване через вивчення основних аспектів користування мережею Інтернет та програмою Publisher. Студенти створювали буклети, бюлетені, статті з тем соціально-педагогічного призначення за допомогою інструментальних можливостей програми. При цьому одержувалися як знання професійного характеру, так і вміння і навички застосування комп'ютерних технологій. Розмістити видання пропонувалося студентам IV-V курсів тому що саме на останніх курсах студенти виявляють здатність логічного та абстрактного мислення, що дає їм змогу написання і аналізу своїх творчих власних робіт, висловити думку.

Практичні заняття для досягнення такої мети були спрямовані на оволодіння студентами вагомими знаннями, вміннями і навичками роботи з мережею Інтернет та користуванні програмою Publisher. Студенти навчалися правилам роботи і пошуку інформації в мережі Інтернет, створенню власної поштової скриньки для електронного листування, правилам роботи з програмою для створення публікацій Publisher. Такі завдання були направлені на:

- набуття вміння самостійно конструювати свої знання;
- розвиток пізнавальних навиків;
- орієнтацію в інформаційному просторі;
- розвиток критичного та творчого мислення;
- розвиток уміння ставити і вирішувати проблему.

Також важливо зауважити, що така методика стимулювала студентів – соціальних педагогів до самоосвіти, до поглиблення своїх знань та вмінь, що відображено нами в особистісному компоненті. Вона акумулювала підхід систематизації, оцінки й аналізу з обраної проблематики.

Приведемо приклад тієї текстової інформації, яка розміщувалася в одному із бюлетенів електронного журналу „Соціально-педагогічний вісник Одещини”, створеному студентами - соціальними педагогами на тему „Комп’ютерна компетентність соціального педагога”.

Приклад.

Комп’ютерна компетентність – основа професіоналізму сучасних соціальних педагогів, що є гарантією якості виконаної роботи. Саме відсутність представлення про комп’ютерну компетентність у соціальних педагогів підштовхнуло до вибору означеної теми студентської статті.

Головні питання

- навіщо знання комп’ютерних технологій соціальному педагогу?
У чому полягає зміст діяльності соціального педагога?
- Що необхідно знати соціальному педагогу про комп’ютерні технології?

Мета:

- систематизувати й поглибити знання про специфіку діяльності і спеціалізації соціальних педагогів;
- розвивати спеціальні вміння застосування комп’ютерних технологій, що характерні кожній спеціалізації;

- сприяти позитивній мотивації до застосування комп'ютерних технологій.

Для визначення мети дослідження було проаналізовано інформацію з різних джерел щодо визначення поняття професії „соціальний педагог”. Отже, соціальний педагог – професія нова. В спеціальність вищої освіти входить з 1990 року. Спеціаліст даного напрямку здійснює соціально-педагогічну діяльність з всіма категоріями населення: з дітьми, підлітками, молоддю, дорослими. Він призначений створювати сприятливі умови для розвитку і соціалізації особистості. Залежно від контингенту, з яким пов'язана професія соціального педагога, його професійна діяльність розгалужується на багато спеціалізацій. Зокрема, - це спеціалізації соціальних педагогів: шкільний соціальний педагог, муніципальний соціальний педагог, геронтолог, соціальний еколог, реабілітолог, дефектолог, сімейний соціальний педагог; соціальний педагог по роботі з молоддю, етнолог і т. д. (За П. Шептенко, Г. Вороніна [178]).

Розглянемо які можна застосовувати електронні засоби навчання окремо для кожної спеціалізації:

Соціальний педагог-етнолог.

Спеціалізується на організації етнокультурної роботи по відродженню прогресивних народних національних традицій, звичаїв, народної творчості. Працює з мігрантами, переселенцями та ін. Застосування віртуальних засобів навчання – Інтернет-форумів та чатів надає можливість адаптувати клієнтів в режимі реального часу.

Соціальний педагог – геронтолог.

Спеціаліст, який надає всебічну допомогу людям похилого віку. Приділяє особливу увагу їх соціальній реабілітації, включенню їх в різні види активної суспільно цінної діяльності, організації дозвілля. Таке населення вже фізіологічно не спроможне сприймати новизну інформатизації. Геронтолог допоможе їм зорієнтуватися в швидко змінному

сучасному світі – навчитися елементарним вмінням і навичкам користування, наприклад, електронною поштою для спілкування з родичами.

Соціальний педагог – реабілітолог.

Особливу увагу надає при різних видах адаптації інвалідів до навколишнього середовища. Переважно застосування комп'ютерних технологій тих, які полегшують навантаження на опорно-рухову систему (наприклад, для малорухливих). Можливе застосування віртуальних програм для осіб з обмеженими функціональними можливостями (екранна лупа для осіб з вадами зору, екранна клавіатура для малорухливих, інвертація миші і клавіатури для лівшів, програмно-апаратні комплекси для осіб з вадами слуху).

Соціальний педагог-дефектолог.

Дана спеціалізація направлена на надання професійної колекційної допомоги особам, які мають відхилення в розумовому та фізичному розвитку. Застосування комп'ютерних технологій, а саме віртуальних програм для осіб з обмеженими функціональними можливостями, BreachMaker – програма для позбавлення заїкання, покращення дикторських здібностей, Govorilka – програма для осіб з вадами зору) допомагає адаптуватися до умов середовища існування.

Шкільний соціальний педагог.

Це працівник загальноосвітньої або професійної школи, соціального приюту, дитячого будинку, школи – інтернату. В організації своєї роботи він віддає пріоритет створенню здорового мікроклімату в колективі, сприяє реалізації здібностей кожного, захисту інтересів особистості. Залучення та навчання учнів із застосуванням електронних засобів навчання, а саме навчальних комп'ютерних ігор, направлене на соціально-корисну діяльність, сприяє конкурентноздатності майбутнього спеціаліста на ринку праці.

Соціальний працівник, що спеціалізується на проблемах зайнятості.

Організовує різні види трудової діяльності, сприяє створенню нових робочих місць, надає допомогу безробітнім. Застосування комп'ютерних технологій, а саме визначеного виду баз даних і сайтів (наприклад, UkrJob.net, rabota.com ...) може істотно допомогти в роботі такого спеціаліста.

Висновок: таким чином, соціальний педагог повинен бути комп'ютерно компетентним в питаннях, що стосуються визначеної спеціалізації, тобто володіти уміннями, навичками застосування комп'ютерних технологій для повного досягнення педагогічних цілей і їх відображення в матеріалах діяльності.

Отже, створення такого бюлетеню відтворювало дослідницький характер навчання соціальних педагогів, дозволяло викладачам працювати разом зі студентами.

Напрямки проведення такої роботи студентів, як свідчить досвід, дозволили досягти розвитку навичок мислення високого рівня: оцінювання, синтезу, аналізу, використання, розуміння, знання (систематика за Блумом).

Критерій сформованості соціально-педагогічних умінь (прогностичних і проектувальних) досягався в ході проведення практичних занять та в результаті проходження практик.

Практика – найбільш надійний канал вихідної підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності. Найбільш фундаментальними роботами в цій області виявилися дослідження Л. І. Міщик [110] та Л. Є. Пундик [139].

Виходячи на практику, студенти оволодівали певними знаннями, уміннями і навичками соціально-виховної роботи. Вони визначали соціальне оточення вихованця, специфіку роботи в різних мікросоціумах, педагогічний потенціал конкретного середовища, методика його вивчення, ієрархію завдань, як використовувати основні технології спілкування тощо. Вивчення взаємозв'язку навчальної роботи з соціально-педагогічних дисциплін з діяльністю студентів при проходженні визначеної практики виявило два

напрямки: використання теоретичних знань на практиці; осмислення практичного досвіду з позицій педагогічної теорії.

Володіння професійними вміннями майбутніми соціальними педагогами – комунікативними, аналітичними, організаторськими, прогностичними, проектувальними досягалося в ході педагогічних практик відповідно до визначеного курсу.

Для реалізації саме комунікативної функції, налагодження ділових та особистісних контактів соціальні педагоги визначали положення теорії спілкування, добираючи оптимальні засоби та прийоми спілкування.

З урахуванням специфіки умінь, якими повинен володіти соціальний педагог можна проаналізувати різновиди педагогічної практики

(за Л. І. Міщук):

- охоронно – захисна – вивчення правових норм для захисту інтересів клієнта; сприяння заходам державного рівня щодо її реалізації, юридичної відповідальності осіб, які опосередковано протиправно впливають на клієнта;

- благодійно – ознайомча – передбачає ознайомлення з умовами життя осіб в установах санаторно-курортного типу, дитячих лікарнях, службі соціальної допомоги тощо;

- соціально – педагогічна – спрямована на ознайомлення студентів із навчально-виховними закладами різних типів;

- організаційно – дозвіллева – організаторська робота студентів у шкільному та позашкільному середовищі;

- діагностична – робота з виявлення індивідуально-психологічних особливостей особистості;

- профілактична – спрямована на відпрацювання професійних умінь соціального педагога;

- соціологічна – оволодіння соціальними педагогами науковими правилами, способами і методами соціологічних досліджень у навчально-виховних і оздоровчих закладах;

- реабілітаційно – корекційна – направлена на формування у студентів умінь проведення психокорекційної та реабілітаційної роботи, оволодіння різноманітними методиками і формами їх проведення;

- переддипломна – являє собою соціально педагогічну і психологічну діяльність студентів, спрямовану на збирання науково-дослідного матеріалу й узагальнення досвіду, накопиченого в процесі практики, з метою написання дипломно-випускної роботи.

Формування специфічних умінь, а саме попереджувально-профілактичних та соціально-терапевтичних, досягалося в ході проведення тренінгів.

Ключовими відмінностями тренінгів від інших форм навчання (семінарів, лекцій та ін.) були:

- проходження всіх базових стадій навчання (наприклад, розуміння, спроба, зворотній зв'язок);

- баланс між колективною і індивідуальною роботою (в залежності від потреб практичні вправи виконувалися індивідуально);

- оптимальна кількість учасників для одержання групового зворотнього зв'язку в вигляді суджень, питань тренера тощо.

В будь якому випадку, основний принцип соціально-педагогічного тренінгу – засвоєння матеріалу за рахунок власної активності студента.

В нашому дослідженні реалізовувалися тренінги з напрямів:

- пропаганда здорового способу життя;

- впровадження сучасних технологій соціального і сімейного виховання та ін.

Проведення тренінгових занять відносяться до традиційних засобів підготовки соціальних педагогів до професійної діяльності. Стосовно першого напрямку щодо здорового способу життя серед молоді України за мету вважалося сприяння розумінню дітьми і молоддю через просвітницьку роботу переваг здорового способу життя, формування принципів здорового способу життя, стимулювання до самостійного й усвідомленого вибору

життєвої позиції, визначення шляхів позитивної соціалізації молоді, здобуття знань, умінь і навичок здорового способу життя та відмова від негативної поведінки за допомогою концепції освіти „рівний-рівному” [138].

Переваги даного тренінгу полягали у:

- збільшенні часу спілкування один з одним;
- глибокому розумінні проблеми свого оточення;
- розумінні субкультурної мови;
- довірі один одному, готовності до розуміння і наслідування поведінки.

Приведемо модулі та теми проведеного тренінг-курсу „рівний-рівному”:

Модуль 1. Спілкуємось та діємо.

Теми: Я+інші. Спілкуватися – це здорово! Вчимося розуміти та поважати інших. Як спілкуватися продуктивно.

Модуль 2. Твоє життя – твій вибір.

Теми: Здоров’я та здоровий спосіб життя. Наркотичні речовини як фактор загрози здоров’ю. Визнач свою позицію. Як діяти в ситуації ризику? Моє майбутнє.

Модуль 3. Прояви турботу та обачливість.

Теми: Стать і статеві стосунки. Вірус імунодефіциту людини (ВІЛ) і синдром набутого імунодефіциту (СНІД). Хвороби, що передаються статевим шляхом. Ризикована поведінка. Формування відповідальної (безпечної) поведінки.

Модуль 4. Знаємо та реалізуємо свої права.

Теми: Підлітки мають знати свої права. Законодавство, яке тебе захищає. Права підлітків на охорону здоров’я. Допоможи сам собі [123].

Соціально-педагогічний тренінг не орієнтувався на визначену мету і був моделюванням без чіткої фіксації моделі.

Орієнтація студентів на тренінгові заняття в значній мірі сприяла розумінню цінності його результатів, серйозності і складності самого тренінгу.

З однієї сторони вони розуміли цінності його результатів. З другої – в їх уяві тренінг не потребував таких зусиль і відповідальності перед викладачем, так як це зазвичай виникає в умовах організації процесу навчання. Важливе питання заключалося у виконанні вимог, тобто правил тренінгу. Враховуючи низьку

підготовленість та недостатнє усвідомлення студентами важливості збереження свого здоров'я (схильність до сексу, паління та вживання алкоголю), важливим стало проведення тренінгу пропаганди здорового способу життя. Це стосувалося зокрема, питань формування, збереження і зміцнення фізичного і психічного здоров'я людини, профілактики ВІЛ-інфікування, впливу алкоголю та паління на здоров'я.

З огляду на зазначене, можна сказати, що саме професійні та деякі специфічні уміння досягалися студентами в період проходження тренінгів і практик.

Саме на практиці студент спілкувався в різних життєвих ситуаціях, в колі одноліток, з батьками, а головне з школярами. Під час проходження наприклад, літньої педагогічної практики спілкування з школярами і використання педагогічних ігор засвідчувало про розвиток організаторських, комунікативних і аналітичних умінь на творчих рівнях.

Будь-яка гра складалася із підготовчої частини, основної і підведення підсумків. На підготовчому етапі визначалася мета та розподілялися ролі. Саме підведення підсумків передбачало аналізування самої гри і оцінювання дії кожного з учасників.

Вищезначені уміння також досягалися нами в процесі проведення занять з дисциплін соціально-педагогічного циклу, як от: “Технологія роботи соціального гувернера”, “Менеджмент соціальної роботи”. Результати щодо опанування соціально-педагогічними уміннями перевірялися за допомогою окремих електронних тестів відповідно до вказаних дисциплін. У текстовому вигляді тести представлені у додатку Д.

Також навчальний процес, який проводився із майбутніми соціальними педагогами охоплював електронний контроль, який входив до створеного нами електронного підручника “Інтегрований курс соціально-педагогічної теорії і практики”. Він включав в себе окремі навчальні курси, які супроводжувалися навчальними модулями. Розглянемо їх детальніше за допомогою таблиці 2.10.

Загальна структура електронного підручника “Інтегрований курс соціально-педагогічної теорії і практики”

<i>Навчальні курси</i>	<i>Навчальні модулі</i>
<i>Вступ до спеціальності</i>	<i>Змістовий модуль 1. Сутність соціальної роботи в Україні</i>
	<i>Змістовий модуль 2. Характеристика роботи соціального педагога</i>
<i>Соціальна педагогіка</i>	<i>Модуль 1. Теоретичні засади соціальної педагогіки</i>
	<i>Змістовий модуль 1. Сутність соціальної педагогіки</i>
	<i>Змістовий модуль 2. Особливості соціально-педагогічної діяльності.</i>
	<i>Модуль 2. Сутність соціально-педагогічної практики</i>
	<i>Змістовий модуль 1. Ресурси соціально-педагогічної діяльності</i>
	<i>Змістовий модуль 2. Характеристика роботи соціального педагога</i>
<i>Технології соціально-педагогічної діяльності</i>	<i>Модуль 1. Змістовий</i>
	<i>Змістовий модуль 1. Теоретичні аспекти технологій соціально-педагогічної діяльності</i>
	<i>Змістовий модуль 2. Прикладні аспекти розроблення соціально-педагогічних технологій</i>
	<i>Змістовий модуль 3. Загальні технології соціально-педагогічної діяльності</i>
	<i>Змістовий модуль 4. Досвід організації соціально-педагогічної підтримки дітей “Груп ризику”</i>
	<i>Модуль 2. Технологічний</i>

продовження табл. 2.10.

<i>Соціальна робота в Україні</i>	<i>Змістовий модуль 1. Теоретичні основи соціальної роботи в Україні</i>
	<i>Технологічний модуль 1.</i>
	<i>Змістовий модуль 2. Практична реалізація соціальної роботи в Україні</i>
	<i>Технологічний модуль 2.</i>
<i>Соціально-педагогічна профілактика правопорушень</i>	<i>Навчальний курс “Соціально-педагогічна профілактика правопорушень”</i>

Кожний представлений модуль означеного електронного підручника давав цілісне уявлення про визначену тематичну область, що сприяла індивідуалізації процесу навчання, тобто студент міг вибрати із варіантів навчання – вивчення повного курсу предмета або його конкретного розділу.

Кожний модуль вміщував в себе:

- назву курсу або розділу;
- навчальні питання і їх нормативну важкоємність;
- цілі занять;
- методичні вказівки про порядок і наступність вивчення теми модуля;
- використані навчальні матеріали;
- вправи та тести для самоконтролю, а також посилання на правильні відповіді для того, щоб студенти могли перевірити своє розуміння навчального матеріалу і керувати своїм навчанням;
- вправи і тести для підсумкового контролю.

Модуль розрахований на визначений термін вивчення. Керуючись навчальною програмою і методичними вказівками, студент складав персональний план навчання, тобто розклад своїх власних занять. Це давало змогу визначити, в який конкретно день, яке навчальне питання модуля навчальної програми буде вивчатися.

Наприклад, кожний модуль з курсу “Соціальна педагогіка” супроводжувався завданнями для самостійної роботи та індивідуально-дослідними завданнями.

Завдання були спрямовані на формування у студентів системи знань (знання законів, закономірностей, понять, означень, сутності явищ і процесів педагогічної дійсності), професійних умінь, навичок, спрямованих на засвоєння певних фахових ролей та розвиток особистісних якостей. Кожне завдання відповідало конкретній темі і мало своє чітке призначення. Завдання поділялися на класи: тренувальні, стереотипні, евристичні, діагностичні. Завдання, що відносилися до класу діагностичних пропонувалися для індивідуального призначення.

Завдання поступово ускладнювалися від тренувальних до стереотипних і евристичних з відповідним збільшенням кількості дій для їх виконання, або кількості видів виконаних робіт. Умовно, поділ всіх запропонованих завдань відбувалося за такими ступіннями складності: завдання тренувального характеру I - й ступінь складності, стереотипні - II - й рівень складності, евристичні – III - й. Відповідно до зазначених класів завдань розглядався і рівень інтелектуальної активності: інтелектуальна активність у відпрацюванні тренувальних завдань першого ступеня складності, інтелектуальна активність у відпрацюванні стереотипних завдань другого ступеня складності, інтелектуальна активність у відпрацюванні евристичних завдань третього ступеня складності. Кожний модуль, яких три, закінчувався електронним контролем, за допомогою якого проводилася перевірка за рейтинговою оцінкою сформованості як соціально-педагогічних знань так і соціально-педагогічних умінь студентів.

Приведемо приклади виконання студентами індивідуальних навчально-дослідних творчих завдань до теми: „Історія генези передумов виникнення соціальної педагогіки” (за І.М. Богдановою).

1. Проведення теоретичного дослідження, яке дає можливість познайомитися з історією соціальної підтримки дітей та молоді на Одещині.

Оформлення у вигляді статті до студентського журналу „Збірник наукових студентських праць”.

2. Проведення вивчення питання щодо соціально-педагогічної діяльності на Одещині у ХІХ столітті. Оформити у вигляді статті до студентського журналу “Збірник наукових студентських праць”.

3. Проведення вивчення питання щодо соціально-педагогічної діяльності на Одещині у ХХ столітті. Оформлення у вигляді статті до студентського журналу “Збірник наукових студентських праць”.

4. Виявлення характерних особливостей соціально-педагогічної діяльності сьогодення на Одещині.

Важливою є проблема освіти, навчання і виховання осіб з обмеженими функціональними можливостями. Досягнення ними високого соціального статусу, гідного рівня життя можливе лише за умови володіння вищою освітою та набуття фаху, конкурентноспроможного на ринку праці. Становлення системи віртуального навчання, орієнтовне на означених осіб. Для тих, хто через стан фізичного здоров'я або віддаленість місця проживання від навчального закладу не може навчатися за звичайною формою, віртуальне навчання є реальним шансом отримання вищої освіти не покидаючи дому і не зустрічаючись з викладачами.

В період 2004-2005 року зі студентами були проведені практичні заняття щодо застосування віртуальних засобів навчання. Як було виявлено на констатувальному експерименті у студентів зовсім відсутні знання, уміння і навички користування, наприклад, віртуальними програмами для осіб з обмеженими функціональними можливостями. На аудиторних заняттях студенти навчилися користуватися такими віртуальними засобами навчання як от: спеціальні можливості Windows (екранна лупа для осіб із слабким зором; екранний диктор для сліпих; екранна клавіатура для малорухливих; інвертація миші і клавіатури для лівшів та ін.); Govorilka –програма, за допомогою якої будь-який текст може бути озвученим (може бути використана для осіб з вадами зору); Breach Macker –програма, яка

використовується для позбавлення заїкання. Ці програми носять допоміжний характер і відіграють значну роль в підготовці соціальних педагогів, оскільки саме такі спеціалісти повинні працювати та допомагати особам з обмеженими функціональними можливостями.

Зі студентами також проводилися заняття стосовно застосування віртуально-тренінгової системи навчання, де провідна роль належала ПК, що допомагало реалізовувати ідеї та задуми щодо підготовки майбутнього фахівця. Важливою функцією в такому процесі виступила функція інтерактивності, яка відображувалася у взаємодії між викладачем і майбутнім соціальним педагогом.

На практичних заняттях із застосування віртуально-тренінгової системи було за мету, по-перше, навчити соціальних педагогів основним аспектам роботи в локальній мережі, а по-друге, виконання студентами індивідуально-дослідних завдань.

Для завдань першого типу було запропоновано:

1. Здійснення доступу до необхідного ресурсу:
 - вміння підключати мережений ресурс;
 - вміння знаходити необхідний ресурс як за IP- адресою, так і за URL – адресою;
2. Вміння працювати з мереженим ресурсом.
3. Наявність необхідних знань специфіки даної мережі.

На визначеному сайті студентам були запропоновані творчі завдання (другого типу), які знаходилися на одному постійно доступному ресурсі (див. С. 145). Студенти в будь-який час користувалися цим ресурсом для ознайомлення та виконання завдання, де час не був регламентованим. Такий спосіб навчання став дуже зручним як для викладача так і для студента.

Ще одним із видів віртуальних засобів навчання виступили Інтернет-форуми. Означені засоби допомагали розв'язувати широке коло питань, пов'язані з вирішуванням проблем соціально-педагогічного характеру.

Наприклад, на одному із практичних занять була сформульована проблема на тему: „Адаптація осіб з обмеженими функціональними можливостями до навколишнього середовища”. Обговорення відбувалося спочатку в рамках аудиторії, де головна роль відводилася викладачу. Для того, щоб залучити в навчальний процес всіх студентів, викладачем було створено Інтернет-форум на цю тему та встановлений термін його дії - один тиждень. За цей час у форумі висловлювали свої думки всі, хто зацікавився цією проблемою. Це розширило кругозір майбутніх соціальних педагогів,

створило умови для повного висловлення своїх думок навіть тих студентів, що були пасивними на практичних заняттях.

Для закріплення вже сформованих професійних умінь, а саме, організаторських і комунікативних передбачалося налагодження ділових та особистісних контактів майбутніми соціальними педагогами. При цьому необхідні знання загального положення теорії спілкування та взаємодії. При застосуванні електронних засобів навчання процес взаємодії є важливим аспектом професійної діяльності. Опановуючи основи застосування електронних засобів навчання, соціальні педагоги розвивали у собі професійні якості саме через пізнання та оволодіння психофізичною природою творчості.

Формування специфічних умінь соціальних педагогів передбачало наявність професійно значущих умінь, притаманних саме студентам спеціальності „соціальний педагог”, як от: охоронно-захисні, діагностичні, попереджувально-профілактичні, корекційно-реабілітаційні, соціально-терапевтичні.

Вирішальна роль при цьому належала електронним лекціям. Проведення саме фронтальних електронних лекцій для майбутніх соціальних педагогів із застосуванням відеосюжетів і презентацій окремих тем соціально-педагогічних дисциплін передусім дозволило студентам краще засвоювати навчальний матеріал. Наприклад, окремі відеосюжети, пов'язані із роботою в інтернаті з дітьми-правопорушниками, спонукали студентів до аналізу ситуацій, що в них відображені, до пошуку правильного рішення проблем та їх порівняння із рішенням у сюжетах.

Паралельно з проведеними лекціями з дисциплін соціально-педагогічного циклу для формування специфічних умінь соціальних педагогів проводилися лекційні заняття за розробленим курсом “Нові інформаційні технології”, який дозволив у комплексі реалізувати гіпотезу нашого дослідження.

Проведення практичних занять із деяких дисциплін соціально-педагогічного циклу, які супроводжувалися застосуванням електронних засобів навчання завжди викликали жвавий інтерес і завзятість у студентів.

Аналізуючи розходження між оціночними результатами констатувального і формуального експерименту студенти експериментальної групи робили для себе багато корисних висновків, що ще більше стимулювало їх до оволодіння уміннями застосовувати електронні засоби навчання в професійній діяльності.

На основі вищесказаного, результати експерименту дозволили зробити висновок про необхідність професійної підготовки соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів навчання.

Таким чином, підсумовуючи проведену експериментальну роботу, необхідно зазначити, що організація формуального експерименту забезпечила реалізацію визначених педагогічних умов ефективного формування підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності.

Отже, формувальний експеримент продемонстрував різноманітність поглядів стосовно здійснення професійної підготовки соціального педагога із застосуванням електронних засобів навчання.

2.4. Результати формуального експерименту та їх аналіз

Для одержання достовірних результатів формуального експерименту необхідно було визначити початковий стан студентів експериментальної та контрольної груп за основними експериментальними даними: професійна компетентність; технологічна компетентність; спрямованість на соціально-педагогічну діяльність. На етапі підготовки і проведення формуального експерименту було здійснено два діагностичних зріза.

Перший діагностичний зріз - констатувальний – був проведений до початку формуального експерименту і був направлений на визначення вихідного стану досліджуваних ЕГ і КГ з підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності.

25 /II/ ЕГ	5	17,76	9	37,46	8	29,81	3	14,97
25 /II/ КГ	5	18,97	8	33,775	9	33,955	3	13,3
23 /III/ ЕГ	3	15,12	9	37,96	7	30,67	4	16,25
18 /III/ КГ	3	17,545	6	30,98	5	32,27	4	19,205
20 /IV/ ЕГ	3	15,52	5	24,73	7	36,47	5	23,28
14 /IV/ КГ	2	14,26	4	27,4	5	35,76	3	22,58
21 /V/ ЕГ	1	4,52	6	29,29	8	38,19	6	28
22 /V/ КГ	1	6	5	25,24	10	43,46	6	25,3
89 /II-V/ ЕГ	12	13,23	29	32,36	30	33,79	18	20,62
79 /II/V/ КГ	11	14,19	23	29,35	29	36,36	16	20,1
168 /II-V/ ЕГ, КГ	23	13,71	52	30,855	59	35,075	34	20,36

Аналізуючи одержані результати, нами було відзначено, що на констатувальному етапі зафіксовано здебільшого середній (32,36%) і достатній рівень (33,79 %) у студентів ЕГ; але необхідно звернути увагу й на високий рівень – 20,62 %. Низький рівень даного критерію – 13,23 % ЕГ. У студентів КГ здебільшого зафіксовано також середній (29,35 %) і достатній рівні (36,36 %). Тут присутній також високий рівень – 20,1 %. На нашу думку, технологічна компетентність соціальних педагогів сформована не повністю, хоча й прослідковуються достатні оціночні результати. Очевидно, у процесі навчання доцільно більше приділяти уваги розвитку таких показників як-от: формування професійних умінь (прогностичних, проектувальних), формування специфічних вмінь соціальних педагогів (попереджувально-профілактичних, соціально-терапевтичних, інформаційно-комунікаційних) і основну увагу приділяти формуванню умінь застосовувати в професійно-педагогічній діяльності електронні засоби навчання. Отже, в ЕГ, де була проведена цілеспрямована робота з формування окремих показників критерію технологічна компетентність.

Щодо критерію спрямованість на соціально-педагогічну діяльність, узагальнені числові показники для обох груп констатувального експерименту, представлені в таблиці 2.13.

Таблиця 2.12.

Рівні сформованості спрямованості на соціально-педагогічну діяльність
(за результатами констатувального експерименту)

Рівні (%) Кількість/ /Курс/Група	Низький		Середній		Достатній		Високий	
	абс	%	абс	%	абс	%	абс	%
25 /II/ ЕГ	6	24	-	-	6	24	13	52
25 /II/ КГ	7	28	5	20	3	12	10	40
23 /III/ ЕГ	4	17,4	3	13,04	6	26,08	10	43,48
18/III/ КГ	4	22,22	3	16,67	3	16,67	8	44,44
20 /IV/ ЕГ	4	20	4	20	6	30	6	30
14 /IV/ КГ	5	35,71	4	28,575	4	28,575	1	7,14
21 /V/ ЕГ	3	14,28	5	23,81	5	23,81	8	38,1

продовження таблиці 2.12

22 /V/ КГ	2	9,1	5	22,725	5	22,725	10	45,45
89 /II-V/ ЕГ	17	19	12	13,1	23	26	37	41,9
79 /II-V/ КГ	18	23,1	17	21,17	15	18,49	29	37,24
168 /II-V/ ЕГ, КГ	35	21,05	29	17,14	38	22,24	66	39,57

Як свідчить таблиця 2.13. - 19 % ЕГ і 23,1 % КГ – низький рівень; 13,1 % ЕГ і 21,17 % КГ – середній рівень; 26 % ЕГ і 18,49 % КГ – достатній рівень; 41,9 % ЕГ і 37, 24 % КГ – високий рівень.

Отже, самі найкращі показники (100 % ЕГ і КГ) були зафіксовані щодо схильності майбутнього спеціаліста виконувати роль соціального педагога, яка проявляється у задоволеності вибору педагогічної професії. Це й скоригувало одержану нами картину. Так при діагностуванні критерію

спрямованість на соціально-педагогічну діяльність можна сказати, що недостатньо сформованими виявилися здатність студентів до самоосвіти, до поглиблення своїх знань та вмінь зацікавленість професією.

В цілому, дані представлені вище в таблицях 2.11, 2.12 впевнено засвідчують, що показники КГ в порівнянні з показниками ЕГ нічим істотно не відрізняються. Це у свою чергу, забезпечило одержання достовірних даних формувального експерименту.

Другий діагностичний зріз проводився в кожній з ЕГ після закінчення експерименту, який реалізовувався в ході лекційно-практичних занять курсу „Нові інформаційні технології”, проходження студентами практик, тренінгів, за результатами екрану успішності і т. д. Для цього було використано такі ж методики, що застосовувалися в першій діагностиці сформованості підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності. Узагальнений аналіз отриманих даних, представлений в таблиці 2.13.

В результаті формувального експерименту ми отримали результати рівнів сформованості професійної компетентності, представлені в таблиці 2.13

Таблиця 2.13

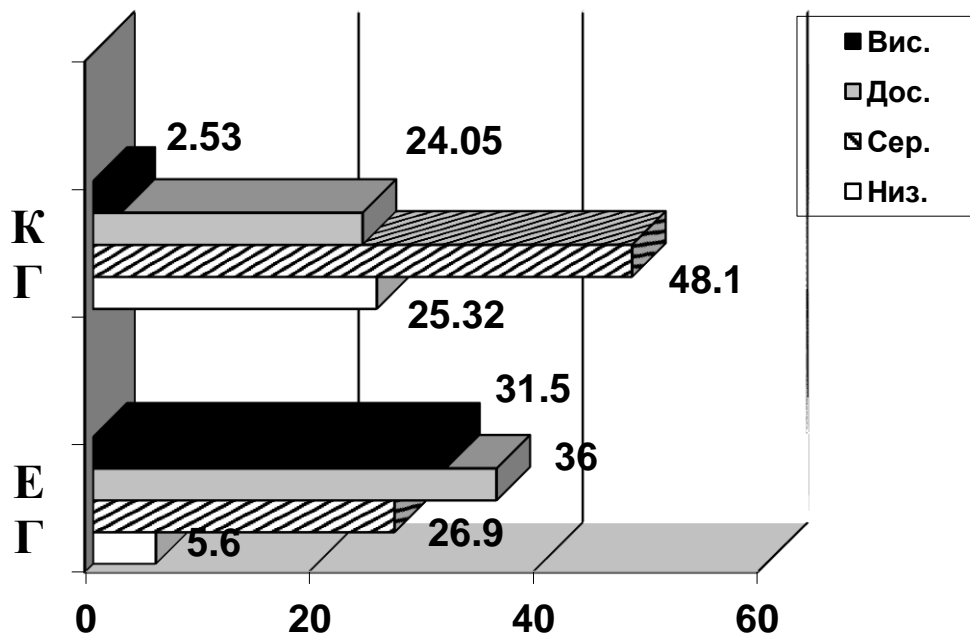
Динаміка зміни рівнів сформованості професійної компетентності соціальних педагогів ЕГ і КГ із застосуванням електронних засобів навчання (після проведення експерименту)

Рівні Кількість студентів/курс/група	Низький		Середній		Достатній		Високий	
	абс	%	абс	%	абс	%	абс	%
25 /II/ КГ	9	36	11	44	5	20	-	-
25 /II/ ЕГ	2	8	8	32	12	48	3	12
18 /III/ КГ	4	22,2	10	55,55	3	16,7	1	5,55
23 /III/ ЕГ	3	13	4	17,4	6	26,1	10	43,5

14 /IV/ КГ	5	35,71	6	42,86	3	21,43	-	-
20 /IV/ ЕГ	-	-	6	30	6	30	8	40
22 /VKГ	2	9,1	11	50	8	36,4	1	4,5
21 /V/ ЕГ	-	-	6	28,6	8	38,1	7	33,3
79 /II-V/ КГ	20	25,32	38	48,1	19	24,05	2	2,53
89 /II-V/ ЕГ	5	5,6	24	26,9	32	36	28	31,5
168 /II-V/ ЕГ, КГ	25	14,9	62	36,9	51	30,35	30	17,85

Як свідчить таблиця 2.13 в оцінках за критерій професійна компетентність після проведення експериментальної роботи в ЕГ відбулися такі позитивні зміни. Так, високий рівень підготовленості до професійної діяльності спостерігався у 31,5% студентів ЕГ (до навчання – 5,61%), достатній рівень – 36% (до навчання – 11,24%), середній рівень – 26,9% досліджуваних ЕГ (до навчання – 55,05%), низький рівень – 5,6% (до навчання – 28,1%). У студентів КГ оцінки майже не змінилися: високий рівень – 2,53% (до експерименту – 3,8%), достатній рівень – 24,05% (до навчання – 15,2%), середній рівень спостерігався у 48,1% досліджуваних КГ (до експерименту – 55,7), низький рівень – у 25, 32% (до навчання – 25,3%).

Наведемо показники рівнів сформованості професійної компетентності майбутніх соціальних педагогів на діаграмі.2.6.

Діаграма 2.6. Показники рівнів сформованості професійної компетентності соціальних педагогів (у %)

Як бачимо з діаграми, рівень сформованості професійної компетентності студентів КГ практично не змінився, а в майбутніх фахівців ЕГ значно покращився.

Динаміка зміни рівнів підготовки соціальних педагогів показана в таблицях 2.14. (в кількісному відношенні), 2.15. (в процентному відношенні).

Аналіз одержаних даних свідчить про те, що на прикінцевому етапі експерименту у майбутніх соціальних педагогів значно підвищилися показники змістового компонента (на констатувальному етапі високий рівень був у 5,61% студентів, достатній – 11,24 %, середній – 55,05 %, низький рівень – 28,1 %; після формувального експерименту високого рівня досягли 31,5% студентів, достатнього рівня – 36 %, середнього рівня – 26,9 %, низького рівня – 5,6 %); підвищився рівень процесуально-діяльнісного компонента (на констатувальному етапі високий рівень був у 20,62 % студентів, достатній – 33,79 %, середній – 32,36 %, низький рівень – 13,32 %; після формувального експерименту високого рівня досягли 39,29 % студентів, достатнього рівня – 41,51 %, середнього рівня – 13,2 %, низького рівня – 6 %). Що стосується особистісного компонента, то також були значні

позитивні зміни навіть при високих показниках констатувального експерименту: високий рівень був у 41,9 % студентів, достатній – 26 %, середній – 13,1 %, низький рівень – 19 %; після формувального експерименту високого рівня досягли 53,2 % студентів, достатнього рівня – 32 %, середнього рівня – 14,8 %, низького рівня не зафіксовано для жодного студента).

У студентів КГ спостерігалось навпаки, незначне зниження показників, що обумовлено тим, що даний етап навчання не сприяє формуванню підготовленості до професійної діяльності. Так високого рівня змістового компонента досягли – 2,53 % студентів (було 3,8%), достатнього рівня – 24,05 % (було 15,2 %), середнього – 38 % (було 44 %), низького – 25,32 % (було 25,3 %); високий рівень розвитку показників процесуально-діяльнісного компоненту спостерігався в 24,4 % майбутніх соціальних педагогів (було 20,1 %), достатнього рівня – 29 % (було 29 %), середнього – 21% (було 23%), низького – 12,21 % (було 14,19 %); на високому рівні розвитку показників особистісного компоненту стало 36,65 % майбутніх фахівців (було 37,24 %), достатнього рівня – 24 % (було 18,49 %), середнього – 19,35 (було 21,17%), низького – 20% (було 23,1 %).

Динаміка рівнів підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності із застосуванням електронних засобів навчання (в кількісному відношенні)

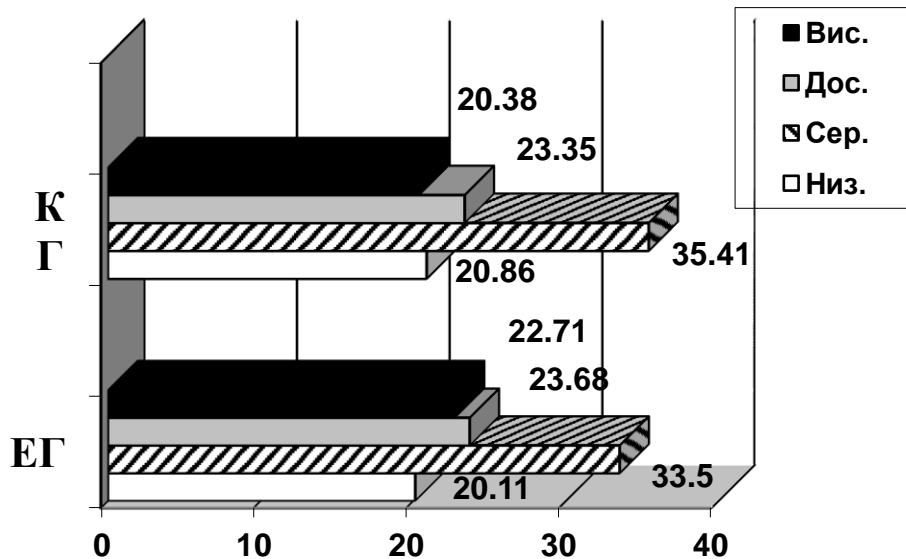
Компоненти підготовки/ Рівні (%)	Групи															
	ЕГ (89 студентів)								КГ (79 студентів)							
	До експерименту				Після експерименту				До експерименту				Після експерименту			
	Н	С	Д	В	Н	С	Д	В	Н	С	Д	В	Н	С	Д	В
Змістовий	25	49	10	5	5	24	32	28	20	44	12	3	20	38	19	2
Процесуально- діяльнісний	12	29	30	18	5	12	37	35	11	23	29	16	10	21	29	19
Особистісний	17	12	23	37	-	13	29	47	18	17	15	29	16	15	19	29

Таблиця 2.15

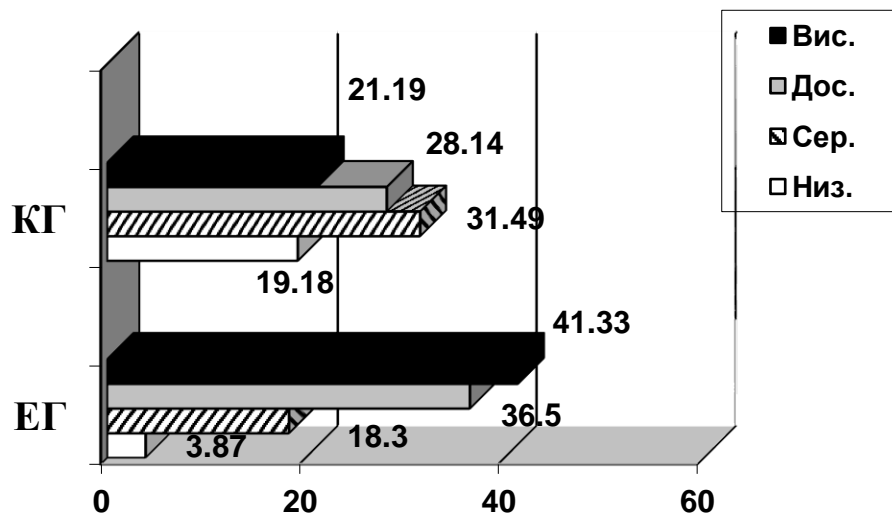
Динаміка рівнів підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності із застосуванням електронних засобів навчання (в процентному відношенні)

Компоненти підготовки/ Рівні (%)	Групи															
	ЕГ (89 студентів)								КГ (79 студентів)							
	До експерименту				Після експерименту				До експерименту				Після експерименту			
	Н	С	Д	В	Н	С	Д	В	Н	С	Д	В	Н	С	Д	В
Змістовий	28,1	55,0 5	11,2 4	5,61	5,6	26,9	36	31,5	25,3	55,7	15,2	3,8	25,32	48,1	24,0 5	2,53
Процесуально- діяльнісний	13,2 3	32,3 6	33,7 9	20,62	6	13,2	41,51	39,2 9	14,19	29,35	36,36	20,1	12,21	27,0 3	36,3 6	24,4
Особистісний	19	13,1	26	41,9	-	14,8	32	53,2	23,1	21,17	18,49	37,24	20	19,3 5	24	36,6 5

Відобразимо у діаграмі 2.7. і діаграмі 2.8. загальну порівняльну характеристику підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності із застосуванням електронних засобів навчання до і після дослідно-експериментальної роботи.

Діаграма 2.7 Порівняльна характеристика підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності із застосуванням електронних засобів навчання до проведення дослідно-експериментальної роботи (у %)

Діаграма 2.8 Порівняльна характеристика підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності із застосуванням електронних засобів навчання після проведення дослідно-експериментальної роботи (у %)

Результати дослідження засвідчили, що під час дослідно-експериментальної роботи високий рівень підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності із застосуванням електронних засобів навчання зріс із 22,71 % до 41,33 % студентів експериментальної та із 20,38 % до 21,19% - контрольної груп, достатній рівень підготовленості відповідно із 23,68 % до 36,5 % майбутніх соціальних педагогів в експериментальній та із 23,35 % до 28,14 % - у контрольній групах. На середньому і низькому рівні залишилося 18,3 % і 3,87% студентів експериментальної (було 33,5 % і 20,11 %) та 31,49 % і 19,18 % (було 35,41 % і 20,86 %) відповідно студентів контрольної груп.

Констатація даних КГ і ЕГ дала можливість відповісти на головне питання дослідження: чи є запропонована методика ефективною?

Відповіді на нього дозволила математична обробка результатів експерименту.

З метою об'єктивної оцінки результатів експерименту ми користувалися *U*-критерієм з метою перевірки статистичних гіпотез. Це пов'язано із значною вибіркою студентів. Спочатку формуємо гіпотезу таким чином: між обома генеральними сукупностями (результати рівнів ЕГ і КГ) немає очікуваної різниці. Така гіпотеза називається нульовою. Зворотне ствердження те, що в дійсності між генеральними сукупностями є різниця, називається альтернативною гіпотезою.

Позначимо нульову гіпотезу H_0 , а альтернативну H_1 . Для зручності обробки даних експерименту проведені такі обчислення.

Нами використовувався *U*-критерій в такій послідовності:

1. Прийняті допуски відносно генеральних сукупностей, з яких одержані результати.

Нульова гіпотеза обчислювалася за формулою: $H_0 : M_x = M_y$,

де M_x – середнє значення генеральних сукупностей експериментальної групи;

M_y – середнє значення сукупностей контрольної групи.

Альтернативна гіпотеза обчислювалася таким чином: $H_1 H_0 : M_x > M_y$

За обраним рівнем значимості $\alpha=0,05$, за допомогою якого перевірена правильність гіпотези H_0 .

2. Розраховані вибіркові характеристики. Середнє арифметичне для згрупованих даних:

$$\bar{X} = \frac{1}{n_x} \cdot \sum_{i=1}^k n_x \cdot x_i ; \quad (2.3)$$

$$\bar{Y} = \frac{1}{n_y} \cdot \sum_{i=1}^k n_y \cdot y_i ; \quad (2.4)$$

де n_x, n_y – кількість студентів в ЕГ і КГ;

k – кількість рівнів;

n_i – кількість студентів цього рівня;

x_i, y_i – значення інтервалів.

Обчислений середній квадрат відхилення значень від середнього арифметичного, який називається вибірковою дисперсією, яка позначається S^2 і визначається за формулами:

$$S_x^2 = \frac{1}{n_x - 1} \cdot \left(\sum_{i=1}^k n_1 x_i^2 - n_x \bar{x}^2 \right) \quad (2.5)$$

$$S_y^2 = \frac{1}{n_y - 1} \cdot \left(\sum_{i=1}^k n_1 y_i^2 - n_y \bar{y}^2 \right) \quad (2.6)$$

3. Обчислюємо стандартні відхилення.

Позитивний квадратний корінь з дисперсії називається середнім квадратичним (стандартним) відхиленням випадкової величини і позначається S :

$$S_1 = \sqrt{S_1^2} , S_2 = \sqrt{S_2^2} ,$$

де S_1^2 – більша з дисперсій, обчислених раніше (S_x^2 або S_y^2).

4. Вважаємо, що значення U -критерію за формулою:

$$U = \frac{S_1 - S_2}{\sqrt{\frac{S_1^2}{2n_1} - \frac{S_2^2}{2n_2}}}$$

й порівнюємо з критичним значенням U_α .

5. Робимо висновок про статистичні значимі відмінності середніх значень на рівні значимості $\alpha (U > U_{0,05})$. Гіпотезу H_0 відхиляємо на користь гіпотези H_1 .

Приставаючи до обчислення стосовно нашого дослідження, ми дійшли висновку, що необхідно для більшої достовірності одержаних результатів перевірити нульову гіпотезу професійної підготовки соціальних педагогів із застосуванням ЕЗН.

1. Визначення значимості середніх значень рівнів підготовки за змістовим компонентом.

Середнє арифметичне: $\bar{X}=2,41$ $\bar{Y}=1,9$

Дисперсії $S_x^2=0,4$ $S_y^2=0,54$

Стандартні відхилення $S_x=0,63$ $S_H=0,73$

$S_I=0,73$ $S_2= 0,63$ $S_I^2= 0,54$ $S_2^2=0,4$

U -критерій: $U=2,20$

$U_{0,05}=1,64$

Порівняння: $2,20 > 1,64$

$U > U_{0,05}$

Приходимо висновку про статистично значиму відмінність рівнів підготовки згідно змістового компонента у студентів ЕГ і КГ.

2. Визначення значимості середніх значень рівнів підготовки за процесуально-діяльнісним компонентом.

Середнє арифметичне: $\bar{X}=2,48$ $\bar{Y}=1,86$

Дисперсії $S_x^2=0,40$ $S_y^2=0,50$

Стандартні відхилення $S_x=0,63$ $S_H=0,71$

$S_I=0,71$ $S_2=0,63$ $S_I^2=0,5$ $S_2^2=0,4$

U -критерій: $U=1,86$

$$U_{0,05}=1,64$$

Порівняння: $1,86 > 1,64$

$$U > U_{0,05}$$

Приходимо висновку про статистично значиму відмінність рівнів підготовки згідно з процесуально-діяльнісним компонентом у студентів ЕГ і КГ.

3. Визначення значимості середніх значень рівнів підготовки за особистісним компонентом.

$$\text{Середнє арифметичне: } \bar{X}=2,52 \quad \bar{Y}=1,89$$

$$\text{Дисперсії } S_x^2=0,35 \quad S_y^2=0,50$$

$$\text{Стандартні відхилення } S_x=0,59 \quad S_n=0,71$$

$$S_1=0,71 \quad S_2=0,59 \quad S_1^2=0,50 \quad S_2^2=0,35$$

U -критерій: $U=2,71$

$$U_{0,05}=1,64$$

Порівняння: $2,71 > 1,64$

$$U > U_{0,05}$$

Приходимо висновку про статистично значиму відмінність рівнів підготовки згідно з особистісним компонентом у студентів ЕГ і КГ.

Наш аналіз дозволив дійти висновку про статистично значимий результат нашого дослідження і нульова гіпотеза H_0 не була відкинута. Відмінність рівнів підготовки соціальних педагогів за трьома компонентами студентів ЕГ і КГ статистично значимі і дозволяють констатувати ефективність запропонованої методики.

Одержані дані дозволяють констатувати, що проводячи роботу із використанням виділених умов в підготовці соціальних педагогів до професійної діяльності із застосуванням ЕЗН, ми спостерігали підвищення рівня підготовленості до професійної діяльності.

Отже, в цілому одержані результати за завершенням формувального експерименту підтверджують ефективність запропонованої методики підготовки соціальних педагогів до професійної діяльності. Ціленаправлене педагогічне керівництво цим процесом позитивно вплинуло на рівень

підготовленості до професійної діяльності. Більшість студентів ЕГ в процесі навчання досягла високого й середнього рівня кожного з виділених критеріїв підготовки.

Висновки з другого розділу

У другому розділі насамперед було охарактеризовано критерії, показники й рівні сформованості підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності; реалізована модель формування підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності із застосуванням електронних засобів навчання; подано результати констатувального і формувального етапів дослідження.

За результатами теоретичних досліджень й аналізу підготовки соціальних педагогів до професійної діяльності нами було виокремлено три критерії підготовленості соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів навчання, як от: професійна компетентність, технологічна компетентність, спрямованість на соціально-педагогічну діяльність.

У кожному із запропонованих критеріїв виділено по три показника: *професійна компетентність* (повнота засвоєння навчального матеріалу соціально-педагогічного призначення, якість засвоєння одержаних професійних знань, умінь і навичок, усвідомленість одержаних професійних знань, умінь і навичок); *технологічна компетентність* (володіння професійними вміннями, володіння специфічними вміннями, володіння вміннями застосовувати у професійно-педагогічній діяльності електронні засоби навчання); *спрямованість на соціально-педагогічну діяльність* (схильність майбутнього спеціаліста виконувати роль соціального педагога, яка проявляється в задоволеності вибору педагогічної професії, здатність студентів до самоосвіти, до поглиблення своїх знань і вмінь, зацікавленість професією).

Відповідно до представлених компонентів, критеріїв і їх показників нами було визначено рівні підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності.

Перший рівень – початковий (низький) відповідає оцінці “незадовільно” і передбачає обов’язкове повторне вивчення курсу. На цьому рівні має місце початкова підготовленість як можливість виявити

свої нахили, задатки, здібності тощо. Самостійно здійснювати професійну діяльність із застосуванням електронних засобів навчання студент не може. Знання про комп'ютерні технології – електронні засоби навчання систематизовані, а вмінь і навичок щодо професійної діяльності з їх застосуванням майже немає. Свідчить про відсутність професійної мотивації навчання. Повна відсутність навичок самостійної роботи, низький рівень інтелектуальних і комунікативних вмінь, недостатній рівень розумової праці. Присутні лише початкові вміння користувачів ПК.

Другий рівень – репродуктивний (середній) відповідає оцінці “задовільно” з можливістю повторного складання. У студентів виявляється орієнтована підготовленість, тобто підготовленість до перших кроків - орієнтирів щодо пізнання своїх інтересів, потреб, можливостей, якостей особистості. У особистісній сфері усвідомлення значущості електронних засобів навчання для майбутнього соціального педагога знаходиться на рівні поверхової обізнаності. Одержані професійні знання фрагментарні, а виділені вміння і навички в процесуально-діяльнісному компоненті розвинені слабо, подекуди спостерігається незначне прагнення до їх оволодіння.

Третій рівень – пошуково - перетворювальний (достатній), відповідає оцінці “добре”. Виявляється ресурсна підготовленість, тобто підготовленість до пізнання своїх ресурсів у справі оволодіння майбутньою роллю соціального педагога та характеризується бажанням виявити свої потенційні можливості. У змістовій сфері професійні знання достатні, але не повні, у процесуально-діяльній – основні вміння потребують подальшого вдосконалення. Алгоритмічне мислення розвинене, але системне не повністю сформоване. Особистісна сфера переважно позитивна, виявляється інтерес до самоосвіти та направлення на означений вид діяльності.

Четвертий рівень – творчий (високий), відповідає оцінці “відмінно”. У майбутніх фахівців розвинена ідентифікаційна підготовленість, тобто

підготовленість до ідентифікації з роллю соціального педагога, яка характеризується зацікавленістю до майбутньої професійної діяльності, здатністю до оволодіння соціально-педагогічними компетенціями (відповідними знаннями, уміннями, нормами і цінностями), розвитком особистісних якостей, що впливають на результативність діяльності. Знання в професійній галузі набувають алгоритмічності, системності та самоаналізу. Студент вміє користуватися електронними засобами навчання (наприклад, розмістити своє видання на сайт університету в Інтернет) і може навчити користуванню іншого. Також такому рівню притаманна допитливість у сфері творчості, стійкий нахил до творчої діяльності, зацікавленість нею, знаходження відповідних електронних носіїв інформації, які присвячені визначеним проблемам, присутність бажання пізнати і розібратися у різних видах творчості, ознайомитися з особливостями використання творчих прийомів і засобів при вирішенні нестандартних проблем.

Визначення означених критеріїв, показників та їх рівнів необхідно для проведення констатувального й формувального експериментів.

Результати констатувального етапу експерименту дозволи дійти висновку, що сформованість підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності знаходиться переважно на середньому (репродуктивному) рівні (90% в ЕГ і 84% в КГ). Це свідчить про те, що впродовж навчання у студентів не була сформована підготовленість до професійної діяльності із застосуванням електронних засобів навчання на рівні, який відповідає сучасним потребам ринку праці.

Згідно визначення підготовленості до професійної діяльності із застосуванням електронних засобів навчання та критеріїв її прояву нами було розроблено модель формування підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності із застосуванням електронних засобів навчання. Впровадження в навчальний процес зазначеної моделі та перевірка ефективності формування підготовленості соціальних педагогів до

професійної діяльності із застосуванням електронних засобів навчання за визначених умов і складала сутність формульованого експерименту. Педагогічні умови ми вважали за потрібне використовувати практично на кожному занятті в ЕГ, що проводили викладачі кафедри соціальної педагогіки, психології і педагогічних інновацій, які погодилися з нами співпрацювати.

Отже, констатація змін в ЕГ і КГ дала можливість відповісти на головне питання: чи є ефективною запропонована методика?

Відповіді на нього дозволила математична обробка результатів експерименту, яка дозволила зробити висновок про статистично значимий результат нашого дослідження. Відмінність рівнів підготовки соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів навчання за всіма компонентами ЕГ і КГ статистично значимі й дозволяють констатувати ефективність запропонованої методики.

За критерієм професійна компетентність після проведеної експериментальної роботи в ЕГ відбулися такі позитивні зміни. Так, високий рівень зафіксовано у 31,5% студентів (до експерименту - 5,61%), достатній рівень – 36% (до навчання - 11,24%), середній рівень – 26,9% (було – 55,05%), низький рівень - 5,6% (до експерименту – 28,1%). У студентів КГ результати майже не змінилися: високий рівень – 2,53% (було – 3,8%), достатній рівень – 24,05% (до експерименту – 15,2%), середній рівень отримали – 48,1% (було – 55,7%), низький рівень виявлено як і до експерименту - у 25,3% студентів.

За критерієм технологічна компетентність після експериментальної роботи також відбулося покращення показників. Так, високий рівень зафіксовано у 39,29% студентів (до експерименту – 20,62%), достатній рівень – 41,51% (до навчання – 33,79%), середній рівень – 13,2% (було – 32,36%), низький рівень - 6% (до експерименту – 13,23%). Щодо показників у КГ, то вони були такими: високий рівень – 24,4% (було – 20,1%), достатній рівень як і до експерименту – 36,36%, середній рівень

отримали – 27,03% (було – 29,35%), низький рівень виявлено - у 12,21% студентів (до експерименту – 14,19%).

Щодо критерію спрямованість на соціально-педагогічну діяльність, то результати виявилися такими: високий рівень зафіксовано у 53,2% студентів (до експерименту – 41,9%), достатній рівень – 32% (до навчання - 26%), середній рівень – 14,8% (було – 13,1%), низький рівень не виявлено (до експерименту – 28, 1%). Показники респондентів КГ були такими: високий рівень – 36,65% (було – 37,24%), достатній рівень – 24% (до експерименту – 18,49%), середній рівень отримали – 19,35% (було – 21,17%), низький рівень виявлено - у 20% студентів (до експерименту – 23,1%).

Як видно з оціночних результатів в ЕГ, де проводилася робота з формування підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності із застосуванням електронних засобів навчання спостерігається значне покращення показників порівняно з показниками КГ.

Показники остаточного рівня підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності із застосуванням електронних засобів навчання виявлено такі: високий рівень підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності із застосуванням електронних засобів навчання зріс із 22,71 % до 41,33 % студентів експериментальної та із 20,38 % до 21,19% - контрольної груп, достатній рівень підготовленості відповідно із 23,68 % до 36,5 % майбутніх соціальних педагогів в експериментальній та із 23,35 % до 28,14 % - у контрольній групах. На середньому і низькому рівні залишилося 18,3 % і 3,87% студентів експериментальної (було 33,5 % і 20,11 %) та 31,49% і 19,18 % (було 35,41 % і 20,86 %) відповідно студентів контрольної груп. на низькому рівні виявлено - 3,8% респондентів ЕГ та 19,18% КГ, середньому – 18,3% досліджуваних ЕГ та 31,49% КГ, достатнього рівня досягли – 36,5% студентів ЕГ та 28,13% КГ, на високому рівні після проведення експерименту знаходилися – 41,33% ЕГ та 21,19% КГ.

З огляду на зазначене, ми дійшли висновку, що одержані під час педагогічного експерименту результати практично цілком збіглися з очікуваними, що повною мірою підтверджує вихідну гіпотезу нашого дослідження.

ВИСНОВКИ

У дисертації вперше досліджено проблему професійної підготовки соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів навчання. Автором було визначено сутність понять „електронні засоби навчання в професійній підготовці соціальних педагогів”, „електронний підручник у професійній підготовці соціальних педагогів”; уточнено сутність і структуру

понять “віртуальні засоби навчання”, “підготовленість соціальних педагогів до професійної діяльності”; визначено критерії, показники та рівні підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності із застосуванням електронних засобів навчання; розроблено й науково обґрунтовано структурно-функціональну модель підготовки соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів навчання; подальшого розвитку дістала методика професійної підготовки соціальних педагогів.

1. Електронні засоби навчання у професійній підготовці соціальних педагогів - це програмні продукти, створені з метою одержання студентами соціально-педагогічних знань, умінь, навичок і формування особистісних якостей, що сприяють підвищенню ефективності навчального процесу.

2. Електронний підручник для соціального педагога - це навчально-методичний засіб, що дає можливість самостійно вивчати теми змістовного модуля соціально-педагогічного циклу за допомогою комп'ютера, який повинен забезпечити ефективність навчального процесу завдяки режиму самоосвіти.

3. Віртуальні засоби навчання – засоби навчання, що забезпечують підготовку особистості в умовах віртуальної реальності і відкривають для неї широкі можливості в навчально-пізнавальній діяльності.

4. Підготовленість соціальних педагогів до професійної діяльності - це результат підготовки соціальних педагогів до професійної діяльності, що відображає теоретичні, технологічні, особистісні рівні підготовки соціальних педагогів до виконання своїх професійних обов'язків.

5. Структура професійної підготовки соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів навчання передбачає наявність трьох компонентів: змістового, процесуально-діяльнісного, особистісного.

6. Критеріями і показниками підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності виступили: професійна компетентність (повнота засвоєння навчального матеріалу соціально-педагогічного призначення, якість засвоєння одержаних професійних знань, умінь і навичок, усвідомленість одержаних професійних знань, умінь і навичок); технологічна

компетентність (володіння професійними вміннями, володіння специфічними вміннями, володіння вміннями застосовувати у професійно-педагогічній діяльності електронні засоби навчання); спрямованість на соціально-педагогічну діяльність (схильність майбутнього спеціаліста виконувати роль соціального педагога, яка проявляється в задоволеності вибору педагогічної професії, здатність студентів до самоосвіти, до поглиблення своїх знань і вмінь, зацікавленість професією).

7. Педагогічними умовами сформованості підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності із застосуванням електронних засобів навчання виступили:

- забезпечення професіональної та технологічної спрямованості занять із застосуванням електронних засобів навчання;

- доповнення змісту підготовки майбутніх соціальних педагогів теоретичними знаннями і практичними вміннями щодо застосування електронних засобів навчання у професійній діяльності;

- використання електронних засобів у навчально-методичному забезпеченні соціальних педагогів до професійної діяльності.

8. На підставі визначених критеріїв і показників було охарактеризовано рівні розвитку в студентів кожного з компонентів підготовленості соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів навчання: низький (початковий), середній (репродуктивний), достатній (пошуково-перетворювальний), високий (творчий), які співвідносяться з рейтинговою оцінкою, що відображувала на скільки були сформовані показники та якому рівню відповідав комплекс соціально-педагогічних знань майбутніх соціальних педагогів. 90-100 балів – відмінно (A)- високий рівень; 75-89 балів – добре (BC) – достатній рівень; 60-74 балів – задовільно (DE) – середній рівень; 35-59 балів – незадовільно з можливістю повторного складання (FX) – низький рівень; 1-34 балів – незадовільно з обов'язковим повторним курсом (F) – низький рівень.

9. Результати констатувального етапу експерименту засвідчили, що сформованість підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності знаходиться переважно на середньому (репродуктивному) рівні (90% в ЕГ і 84% в КГ). Це свідчить про те, що впродовж навчання у студентів не була сформована підготовленість до професійної діяльності на рівні, який відповідає сучасним потребам праці.

10. На формувальному етапі дослідження впроваджувалася модель формування підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності із застосуванням електронних засобів навчання, яка передбачала реалізацію визначених педагогічних умов.

11. Провідними формами і засобами підготовки соціальних педагогів до професійної діяльності виступили: курс „Нові інформаційні технології”, електронні підручники, електронні тести для виявлення рівня теоретичних знань з соціально-педагогічних дисциплін, електронні лекції, віртуально-тренінгова система навчання, віртуальні програми для осіб з обмеженими функціональними можливостями і т. ін.

12. Реалізація моделі формування підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності із застосуванням електронних засобів навчання визначила позитивні зміни в ЕГ студентів. Результати дослідження засвідчили, що під час дослідно-експериментальної роботи високий рівень підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності із застосуванням електронних засобів навчання зріс із 22,71 % до 41,33 % студентів експериментальної та із 20,38 % до 21,19% - контрольної груп, достатній рівень підготовленості відповідно із 23,68 % до 36,5 % майбутніх соціальних педагогів в експериментальній та із 23,35 % до 28,14 % - у контрольній групах. На середньому і низькому рівні залишилося 18,3 % і 3,87% студентів експериментальної (було 33,5 % і 20,11 %) та 31,49 % і 19,18% (було 35,41 % і 20,86 %) відповідно студентів контрольної груп. Проведене дослідження дає можливість вирішувати питання формування підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності із

застосуванням електронних засобів навчання. Водночас його результати не вичерпують усієї повноти їх висвітлення і не претендують на всебічне розкриття зазначеної проблеми. Воно відкриває перспективу подальшого дослідження для більш глибокого вивчення умов, факторів, етапів цього процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абашкіна Н. В. До питання про підготовку соціальних педагогів у Німеччині //Професійна підготовка педагогічних працівників: Науково-методичний збірник /За ред. О. А. Дубасенюк, Л. П. Пуховської. – Київ – Житомир: Житомир. держ. пед. у-т, 2000. – С. 24-28.
2. Абашкіна Н. В. Розвиток професійної освіти в Німеччині (кінець ХІХ-ХХ ст.): Дис. д-ра пед наук: 13.00.04 /Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. - К., 1998. - 400 с.
3. Аванесов В. С. Формы тестовых заданий. – М.: МИСиС, 1991. -281 с.
4. Агеев В. Н. Электронные учебники и автоматизированные обучающие системы. Лекция-доклад. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2001. – 80 с.
5. Актуальні проблеми соціально-педагогічної роботи (модульний курс дистанційного навчання) /За ред. А. Й. Капської. – К., 2002. – 164 с.
6. Акчурин И. А., Коняев С. Н. Концепция виртуальных миров и научное познание. СПб.: РХГИ, 2000. – 320 с.
7. Аленичева Е., Монастырев Н. Электронный учебник (проблемы создания и оценки качества) //Высшее образование в России. - №1. 2001. – С. 121-123.
8. Анастаси А., Урбани С. Психологическое тестирование. 7-е межд. изд. – СПб.: Питер, 2002. – 688 с.
9. Андреев А. А. Электронные лекции //Вопросы Интернет образования. - №17. – М.: Московский Центр Интернет-образования.
- http://sputnik.mto.ru/Docs_28/Ped.journal/Vio/Vio_17/cd_site/Articles/art_1_12.htm
10. Архипова С. П., Майборода Г. Я. Підготовка соціальних педагогів у Черкаському державному університеті імені Богдана Хмельницького //Науково-методичний журнал. Соціальна робота в Україні: теорія і практика. - №1, 2003. – 192 с.
11. Архипова С. П. Професійна компетентність і професіоналізм соціального працівника: сутність і шляхи розвитку //Науково-методичний

журнал. Соціальна робота в Україні: теорія і практика. - №2. – Київ, 2004. - С. 15-24.

12. Афанасьев С. В. Новые информационные технологии в специальных учебных заведениях для слабослышащих и позднооглохших детей

-<http://www.dcnit.com.ua>

13. Батман З. Мыслить социологически. - М., 1996. – 226 с.

14. Беспалько О. В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях: Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 134 с.

15. Беспалько О., Савич Ж. Спілкуємося та діємо: Навч.-метод. посіб. – К.: Навчальна книга, 2002. – 112 с.

16. Беспалько В. П. Слагаемые педагогической технологии. – М.: Педагогика, 1989. – 192 с.

17. Богданова І. М. Педагогічна інноватика: Навчальний посібник. – Одеса: “ТЕС”, 2000. – 148 с.

18. Богданова І. М. Педагогічні основи підготовки вчителя національної школи України: Монографія. – Одеса: ПДПУ ім. К. Д. Ушинського, 2002. – 139 с.

19. Богданова І. М. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів на основі застосування інноваційних технологій: Автореф. дис. канд. пед. наук:13.00.04 /ПДПУ ім. К. Д. Ушинського. – Одеса, 2003. –32 с.

20. Богданова І. М. Технології в освіті: теоретико-методологічний аспект: Монографія. – Одеса: „ТЕС”, 1999. – 146 с.

21. Богданова І. М., Курлянд З. Н., Хмелюк Р. І. та ін. Педагогіка. – Одеса: ПДПУ ім. К. Д. Ушинського, 2001. – 356 с.

22. Боднар Л. В. Віртуальні засоби навчання в підготовці соціального педагога //Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського: Зб. наук. пр. – Вип. 9-10. – Одеса, 2003. – С. 170-174.

23. Боднар Л. В. Інформаційні технології як компонент професійної підготовки соціального педагога //Наука і освіта. Науково-практичний

журнал Південного наукового центру АПН України. - № 2. – Одеса, 2004. – С. 63-65.

24. Боднар Л. В. Професійно-педагогічна підготовка соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів контролю //Науковий вісник Чернівецького університету. – Вип. 262. „Педагогіка та психологія” – Чернівці: Рута, 2005. – С. 24-29.

25. Боднар Л. В. Діагностика компонентного складу професійної підготовки соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів навчання //Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського: Зб. наук. пр. – Вип. 7-8. – Одеса, 2005. – С. 81-86.

26. Боднар Л. В. Некоторые аспекты виртуальной дидактики //Нові інформаційні технології: науково-методичний зб. /За ред. І. І. Мархеля та ін. - Вип. 9 (Ч.1) – Одеса: Одес. нац. морс. у-т, 2002.– С. 233-237.

27. Боднар Л. В. Деякі аспекти професійної підготовки соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів навчання //Міжнародна науково - практ. конф. молодих науковців „Психологія сучасності: наука і практика” (тези) – Одеса: ПДПУ ім. К.Д. Ушинського, 2004. – С. 7-9.

28. Боднар Л.В. Умови формування підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності із застосуванням електронних засобів навчання //Матеріали міжнар. науково - практ. конф. „Наукові дослідження – теорія та експеримент 2005”. Том.12. – Полтава, 2005. – С. 5-6.

29. Боднар Л.В. Віртуально-тренінгова система навчання в професійній підготовці соціального педагога /Ідея опіки дітей і молоді в історико-педагогічній науці: Зб. наук. пр. – Івано-Франківськ: Прикарпатський нац. ун-т ім. Василя Стефаника, 2005. – С. 268-272.

30. Бондаревская Е. В., Кульневич С. В. Педагогика: личность в гуманистических теориях и системах воспитания: Учебное пособие для студентов пед. вузов. – Москва, Ростов-на-Дону: ТЦ «Учитель», 1999. – 558с.

31. Бондар В. І. Дидактика: ефективні технології навчання студентів. – К.: „Вересень”, 1996. – 129 с.
32. Бочарова В. Г. Педагогика социальной работы. - М.: Аргус, 1994. – 208с.
33. Бухаркина М. Ю. Виртуальная школа в локальной школьной сети /ИТО – Москва, 2002. - <http://education.kudits.ru/homeandschool>
34. Вайнола Р. Х. Педагогічні засади особистісного розвитку майбутнього соціального педагога у вищому педагогічному навчальному закладі. – К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова. – К. - <http://www.rusnauka.com/NIO/Pedagogica/vaynola.doc.htm>
35. Васильєва М. П. Деонтологічна підготовка як компонент професійної підготовки педагога //Управління соціальними системами. - №4. 2002.
36. Василькова Ю. В., Василькова Т. А. Социальная педагогика: курс лекций: Учебное пособие. 2-е издание стереотип. – М.: изд. Центр «Академия», 2000. – 440 с.
37. Вахрушева Т. Ю., Кайдалова Л. Г., Павлов О. В. Нові інформаційні технології, як складова модернізації вищої освіти в час інтеграції в Європейське співтовариство //Образование и виртуальность – 2005. Сборник научных трудов 9-й Международной конференции Украинской ассоциации дистанционного образования /Под общ. ред. В. А. Гребенюка и В. В. Семенца. – Харьков-Ялта: УАДО, 2005.– С. 27-30.
38. Вашкевич Н. П. Сетевые технологии в образовании. Подготовка компьютерных учебных изданий на основе сетевых технологий. Вып. 1. – Пенза: Изд. Пенз. гос. ун-та, 2001. – 188 с.
39. Великий тлумачний словник сучасної української мови. /Уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь: РТФ “Перун”, 2002. – 147 с.
40. Вендров А. М. CASE технологии. Современные методы и средства проектирования информационных систем. – М., 1998. – 318 с.
41. [//Вечерние вести. - №135 \(1234\). 2004. Современные технологии исправления заикания. – 16 с. - http://www.zaikanie.net, www.dictor.ru](#)

42. Віннікова Л. В. Система підготовки соціальних працівників у вищих навчальних закладах США: Автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.05 /Луган. нац. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. - Луганськ, 2003. - 20 с.
43. Внедрение новых методов и новых средств обучения на общедидактических и общенаучных кафедрах //Материалы зон. наук - метод. конф /Ред. кол. Ташев А. К. – Челябинск: ЧПИ, 1981. – С. 71-79.
44. Вороновский Г. К., Махотило К. В. Генетические алгоритмы, искусственные нейронные сети и проблема ВР. – Х.: Основа, 1997. – 111 с.
45. Галагузова Ю. М. Теорія і практика системної професійної підготовки соціальних педагогів: Автореф. дис. д-ра пед. наук: 13.00.08 /Ін-т розвитку професійної освіти Міністерства освіти РФ. – М, 2001. – 31 с.
46. Говорунов А. В. Человек в ситуации виртуальной реальности. //Информационное общество. - №1. 2001.– 22-24 с.
47. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. – Київ: Либідь, 1997. – 376 с.
48. Гризун Л. Є. Дидактичні основи створення сучасного комп'ютерного підручника: Автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.09 /Харк. держ. пед. у-т ім. Г. С. Сковороди. – Харків, 2002. – 20 с.
49. Гудима О. Суть, особливості і структура самостійної пізнавальної діяльності учнів основної школи //Науковий вісник Чернівецького університету. -Вип. 262. Педагогіка та психологія. – Чернівці: Рута, 2005. – С. 44-51.
50. Гужій А. М. Візуальні та аудіовізуальні засоби навчання: Навч. посібник. – К.: І-т АПН України, 2002. – 173 с.
51. Гура О. І. Педагогічні умови формування професійних комунікативних якостей соціального педагога: Автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.05 /Харк. нац. у-т ім. Каразіна. – Харків, 2001. – 20 с.
52. Гура О. І. Педагогічні умови формування професійних комунікативних якостей соціального педагога: Дис. канд. пед. наук: 13.00.05 /Запорізький держ. ун-т. - Харків, 2000. - 229 с.

53. Гуріна Т. М. Формування інформаційної компетентності в процесі фахової підготовки вчителя іноземної мови. – Херсон: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. - <http://www.ksu.ks.ua>
54. Гусак П. М., Коваленко В. Г. Стандартизація оцінювання знань, умінь і навичок майбутніх фахівців з соціальної роботи //Науково-методичний журнал. Соціальна робота в Україні: теорія і практика. - №1. – Київ, 2003. - С. 120-141.
55. Данилевич Л. П., Лиходіл О. М. Створення засобів наочності з використанням комп'ютерних технологій //Професійна підготовка педагогічних працівників: Науково-методичний збірник /За ред. О.А. Дубасенюк, Л.П. Пуховської. – Київ – Житомир: Житомир. держ. пед. у-т, 2000. - С. 67-73.
56. Даутова О. Б., Христофоров С. В. Педагогическая компетентность учителя как результат самообразования //Иновации и образование: Сб. мат. конф. Серия “Symposium”. – Вып. 29. - Санкт-Петербург: Санкт-Петербургское философское общество, 2003. С.304-309.
57. Денисов А. Е., Казанский В. М. Дидактические принципы применения средств обучения. – К.: Вища школа, 1982. – 51 с.
58. Деревнина А. Ю., Семикин В. А., Кошелев М. Б. Системы тестирования в электронных учебниках //Информационные технологии. - №5. 2002. - С. 39-44.
59. Дітковська Л. А. Роль інформаційних технологій у соціальній реабілітації інвалідів //Науково-методичний журнал. Соціальна робота в Україні: теорія і практика. -№2. – Київ, 2005. - С. 49-54.
60. Дрига И. И., Рах Г. И. Технические средства обучения в общеобразовательной школе. – М., 1985. - 182 с.
61. Жалдак М. И., Морзе Н. В. Основы информатики и вычислительной техники. – К.: Высшая школа, 1986. – 203 с.

62. Жалдак М. І., Рамський Ю. С. Інформатика: Навч. посібник для студентів педагогічних інститутів /За ред. М. І. Шкіля. – К.: Вища школа, 1991.
63. Жалдак М. І., Хомік О. А., Володько І. В., Снігур О. М. Інформаційні технології: Навчально-методичний посібник /За заг. ред. М. І. Жалдака – К.: РННЦ „ДІНІ”, 2003. – 194 с.
64. Завацька Л. М., Платонова О. Г. Підготовка майбутніх соціальних педагогів до роботи у закладах освіти //Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. – №4. – Ніжин, 2004. - С. 55-57.
65. Заверико Н. В., Пономаренко О. В. Комплексні завдання з соціальної педагогіки: Навч. посібник - Запоріжжя: ЗДУ, 2003. – 40 с.
65. Закатова И. Н. Социальная педагогика в школе. Методические рекомендации для учителя. – М., 1996.
– http://www.iro.yar.ru:8101/resource/distant/socialnaya_pedagogika
67. Зильберберг Н. И. Проблема разработки электронного учебника для профильной школы и пути ее решения (на примере учебников по математике) //ИТО-2002. – Псков: ПОИПК РО, 2002.
- <http://education.kudits.ru/homeandschool>
68. Зимівець Н. В., Лещук Н. О., Авельцева та ін. Методика освіти „рівний рівному”: Навч.-метод. посіб. – К.: Навчальна книга, 2002. – 127 с.
69. Зими́на О. В., Кирилов А. И. Рекомендации по созданию электронного учебника //ИТО- 2001. - http://hardclub.donntu.edu.ua/rus/etc/recom_comm.htm
70. Знобей О. Застосування комп'ютерних технологій діяльності соціального педагога школи /Ідея опіки дітей і молоді в історико-педагогічній науці: Зб. наукових праць – Івано-Франківськ: Прикарпатський нац. ун-т імені Василя Стефаника, 2005. – С. 294-298.
71. Иванов В. Л. Структура электронного учебника //Информатика и образование. - №6. 2001. – С. 63-71.
72. Иванов В. Л. Электронный учебник: система контроля знаний //Информатика и образование. - №1. 2002. – С. 71-82.

73. Intel „Навчання для майбутнього”. – В.: Вид. група BHV, 2004. – 416 с.
- <http://www.iteach.com.ua>, <http://www.intel.ua/education>.
74. Інтегрований курс соціально-педагогічної теорії і практики: Навч. посібник /За ред. І. М. Богданової - Одеса: „Пальміра”, 2005. – 544 с.
75. Ищенко А. Л. Некоторые аспекты использования тестовых методических задач в учебном процессе //Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. К. Д. Ушинський і сучасність: пріоритетні напрямки розвитку професійної освіти. Т.1. – Одеса: ПДПУ ім. К. Д. Ушинського, 2004. – 243 с.
76. Капська А. Й. Соціальна педагогіка: Підручник. – Київ: Центр навчальної літератури, 2003. – 256 с.
77. Карпенко М. П. Современный гуманитарный университет //Материалы шестой международной конференции «Дистанционное образование в России: проблемы и перспективы» /Под ред. В. П. Тихомирова, В. И. Солдаткина, Д. Э. Колосова. – М., 1998. – С.218-223.
78. Карпенко О. Г. Мотиваційний компонент діяльності соціального працівника //Науково-методичний журнал. Соціальна робота в Україні: теорія і практика. - №2. – Київ, 2005. - С. 21-29.
79. Карпова Э. Э. Категории качества в истории и практики подготовки будущего учителя к профессиональной деятельности: Автореф. дисс. д-ра пед. наук. – М., 1993. – 36 с.
80. Карташова Л. А., Липська Л. В., Бабак І. О. Застосування модульно-рейтингової системи оцінювання в навчально-виховному процесі //Нові інформаційні технології в навчальному процесі: 5 міжнародна науково-практична конференція /За ред. Чепока О. Л., Пивоварчика В. Н. – Одеса: ПДПУ ім. К. Д. Ушинського, 2005. - С. 28-30.
81. Кічук Н. В. Освіта у сучасному світі (порівняльний контекст): Навч. посіб. для студ. пед. спец. – Ізмаїл:ІДПІ, 2001. — 88 с.

82. Кічук Н. В. Методичні рекомендації студентам з оптимізації підготовки студентів до державного іспиту з соціальної педагогіки. – Ізмаїл: ІДГУ, 2004. – 37 с.
83. Ковальчук І. А. Особливості професійної підготовки соціальних педагогів до статеворольової соціалізації учнів //Соціальна педагогіка: теорія та практика. - №1. – Луганський нац. пед. у-т ім. Т. Г. Шевченка, 2004. – 105 с.
84. Ковчина І. М. Підготовка соціального педагога до професійної діяльності //Науково-метод. журнал. Соціальна робота в Україні: теорія і практика. - №2. – Київ, 2004. - С. 25-38.
85. Койчева Т. І. Підготовка майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей як тьюторів для системи дистанційної освіти: Дис. канд. пед. наук: 13.00.04 /Південноукраїнський державний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського – Одеса, 2003. – 213 с.
86. Коркунова А. О. Формування в студентській молоді інтересу до творчої діяльності //Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. – №4. – Ніжин, 2004. - С. 246-248.
87. Короткова Р. І. Деякі аспекти формування творчої особистості майбутнього соціального педагога //Науково-метод. журнал. Соціальна робота в Україні: теорія і практика. - №3. – Київ, 2004. - С. 32-38.
88. Кошелева Л. Н. Социально-педагогическая адаптация детей с ограниченными возможностями: Автореф. дис. канд. пед. наук – М., 1998. – 24 с.
89. Кривуля Г. Ф. Компьютерные технологии в образовании. – Луганск: изд-во Восточноукр. нац. у-та им. В. Даля, 2002.
90. Кузьмина Н. Н., Хомик А. А. Использование НИТ в коррекционном обучении детей с нарушениями слуха и речи. – Изд. дом «Демид»
91. Кухаренко В. М. Виртуальная учебная среда "Веб-класс ХПИ" - Х.: НТУ "ХПИ", 2004. — 58с.

92. Лавина Т. А. Информационно-коммуникационная подготовка в системе непрерывного педагогического образования //Педагогическая информатика. - №2. 2005. – С. 41-50.
93. Левина И. А. Профессиональная деятельность учителя по формированию познавательной самостоятельности подростков средствами моделирования: Дисс. канд. пед. наук:13.00.04 /ЮГПУ им. К. Д. Ушинского.– Одесса, 2001. – 283 с.
94. Лі В. Г. Геометричний інструментарій синтезу середовища VR стосовно до тренажерів: Автореф. дис. докт. техн. наук: 05.01.01 /Таганрозький державний радіотехнічний у-т. – Таганрог, 2000. – 33 с.
95. Лі В. Г. Геометричний інструментарій синтезу середовища VR стосовно до тренажерів: Дис. докт. техн. наук: 05.01.01 /Таганрозький державний радіотехнічний у-т. – Таганрог, 2000. – 338 с.
96. Лісовець О. В. Підготовка майбутніх соціальних педагогів до взаємодії з дитячими та молодіжними організаціями //Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. – №4. – Ніжин, 2004. - С. 58-61.
97. Магин В. А., Чеснокова Л. Д., Недоречко Ю. Г. Технические средства обучения и программирование в подготовке студентов-филологов. – Ростов-на-Дону: Изд-во Ростовского университета, 1982. – 112 с.
98. Макоед Наталя Олексіївна. Формування у майбутніх інженерів умінь перекладу фахових текстів із застосуванням комп'ютерних технологій: Дис. канд. пед. наук: 13.00.04 /Південноукраїнський держ. педагогічний ун-т ім. К.Д.Ушинського. - Одеса, 2002. – 245 с.
99. Мариничева Л. Подготовка социальных педагогов «Под заказ» //Социальная педагогика. - №3. – Москва: «Народное образование», 2003. – С. 97-100.
100. Мархель И. И. Теоретические аспекты компьютерного учебника. //НИТО в учебных заведениях Украины: СПб. – Одесса, 1998. – С. 70-80.
101. Мацкевич Ю. Р. Підготовка соціальних педагогів до роботи з людьми похилого віку: Автореф. дис. канд. пед. наук:13.00.05 /Луганський пед. у-т

- ім. Т. Г. Шевченка. – Луганськ, 2003. – 20 с.
102. Машбиц Е. И. Психолого-педагогические проблемы компьютеризации обучения: (Педагогическая наука - реформе школы). - М.: Педагогика, 1988. - 192 с.
103. Машбиц Е. И., Бабенко Л. П., Верник Л. В и др. Основы компьютерной грамотности. /Под редакцией А. А. Стогния и др. – Киев: Высшая школа, 1988. - 215 с.
104. Межирицький О. Я. Підготовка студентів до соціально-педагогічної діяльності в умовах сільської місцевості: Автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.05 /Луган. нац. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. - Луганськ, 2003. - 20 с.
105. Мещерякова Е. И. Обучать, развивая правовое мировоззрение //Школьные технологии. - №2. - Москва, 2003. – С. 113-117.
106. Мигович І. І., Жмир В. Ф. Соціальна робота як професійна діяльність //Науково-методичний журнал. Соціальна робота в Україні: теорія і практика. - №4. – Київ, 2005. - С. 113-177.
107. Микешина Л. А., Опенков М. Ю. Новые образы познания и реальности. – Москва: Росс. полит. энциклопедия, 1997. – 410 с.
108. Міністерство освіти і науки України. Наказ про затвердження положення „Про електронні фахові видання.” – Київ, 30.09.2004.
109. Мищик Л. И. Профессиональная подготовка социального педагога (педагогический, психологический и управленческий аспекты): Монография. – Запорожье: Промінь, 1996. – 102 с.
110. Міщик Л. І. Теоретико – методичні основи професійної підготовки соціального педагога у закладах вищої професійної освіти: Монографія /Відп. ред. Л. Г. Коваль. – Запоріжжя: Промінь, 1997. – 370 с.
111. Міщик Л. І. Теоретико-методологічні основи професійної підготовки соціального педагога у закладах вищої освіти: Автореф. дис. д-ра. пед. наук: 13.00.05 /Запорізький держ. у-т. – Запоріжжя, 1997. – 32 с.
112. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка: Навчальний посібник, 4-те видання, доповнене. – Київ, 2003. – 615 с.

113. Молчан О. І. Соціально-культурна реабілітація інвалідів юнацького віку в умовах дозвілля: Автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.06 /Київський нац. у-т культури і мистецтв. – К., 2003. – 20 с.
114. Мудрик А. В. Введение в социальную педагогику. – М.: Институт практической психологии, 1997. – 365 с.
115. Нейман Ю. М., Хлебников В. М. Введение в теорию моделирования и параметризацию педагогических тестов. – М., 2000. – 267 с.
116. Никитина Л. Е. Социальная педагогика. – М.: Академический Проект, 2003. – 272 с.
117. Никитина Н. И. Профессиональное самовоспитание будущих педагогов в системе непрерывного образования: Автореф. дисс. д-ра пед. наук:13.00.04 – М., 2004. - 35 с.
118. Нові інформаційні технології в навчальному процесі: матеріали 5-ї міжнародної науково-практичної конференції /За ред. Чепока О. Л., Пивоварчика В. Н. – Одеса: ПДПУ ім. К. Д. Ушинського, 2005. – 192 с.
119. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования: Учеб. пособие для студ. пед. вузов и системы повыш. квалиф. пед. кадров /Под ред. Е. С. Полат – М.: Издательский центр «Академия», 2001. – 272 с.
120. Носов Н. А. Виртуальная психология. – Москва: Аграф, 2000. – 432 с.
121. Носов Н. А. Реальные нереальности //Человек. - №1. – М., 1993. - С. 33 – 41.
122. Овчарова Р. В. Справочная книга социального педагога. – М.: ТЦ «Сфера», 2001. – 480 с.
123. Оржеховська В. М., Пилипенко О. І., Андрущак Л. І. Концепція освіти „рівний-рівному” щодо здорового способу життя серед молоді України. – К.: Міленіум, 2002. – 20 с.
124. Орлов А. М. Аниматограф и его Анима. – М., 1995. – 195 с.
125. Орлов А. М. Экология виртуальной реальности. – М.: Леруша, 1997. – 32 с.

126. Останіна Н. С. Підготовка соціальних педагогів до організації клубної роботи з учнівською молоддю //Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. – №4. – Ніжин, 2004. - С. 102-105.
127. Пащенко С. Ю. Підготовка соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнівської молоді: Автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.05 /Запорізький держ. у-т. – Запоріжжя, 2000. – 19 с.
128. Пащенко С. Ю. Підготовка соціальних педагогів до організації освітньо-дозвільної діяльності учнівської молоді: Дис. канд. пед. наук: 13.00.04 /Запорізький державний університет.-Запоріжжя, 2000. – 176 с
129. Педагогіка вищої школи: навчальний посібник. – Одеса: ПДПУ ім. К. Д. Ушинського, 2002. – 343 с.
130. Педагогіка: навчальний посібник для студентів пед. вузів. /Під ред. П. І. Підкасистого. 3-є видання. – М.: Педагогічне суспільство Росії, 1998. – 638 с.
131. Педагогічний словник. /За ред. М. Д. Ярмаченка – К.: Педагогічна думка, 2001. – 384 с.
132. Первушина А. В. Формування риторичних умінь у майбутніх соціальних педагогів: Автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.04 /Терноп. держ. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. - Т., 2002. - 20 с.
133. Першиков В. И., Савинков В. М. Толковый словарь по информатике. – М.: Финансы и статистика, 1991. – 543 с.
134. Петренко А. І. Віртуальні лабораторії для дистанційної освіти і співпраці //Електроніка и связь. - №11. – К., 2001. – С. 3-5.
135. Петрочко Ж. В., Кондрашевська Т. М. Професійна підготовка соціальних працівників до роботи (з досвіду роботи) /Ліга соціальних працівників м. Києва, - К., 2001.
136. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій: Навчальний посібник /За ред. І. А. Зязюна, О. М. Пехоти. – К.: Видавництво А. С. К., 2003. – 240 с.
137. Прийма С. М., Чорна Ж. А. Технологічна компетентність як компонент професійної підготовки майбутнього вчителя //Гуманізація навчально-

виховного процесу: Збірник наукових праць. – Випуск XX. – Слов'янськ: видавничий центр СДПУ, 2003. – С. 130-132.

138. Програма „Сприяння просвітницькій роботі „рівний-рівному” серед молоді України щодо здорового способу життя”: факультативний курс (тренінг-курс). – К.: Навч. книга, 2002. – 40 с.

139. Пундик Л. Є. Підготовка майбутніх соціальних педагогів до виховної діяльності в умовах оздоровчого табору: Автореф. дис. канд пед. наук: 13.00.05 /Нац. пед. у-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2000. – 17 с.

140. Різник Л. М. Нові підходи до організації підготовки соціальних педагогів //Науково-методичний журнал. Соціальна робота в Україні: теорія і практика. - №2. – Київ, 2005. - С. 154-158.

141. Роберт И. В. Современные информационные технологии в образовании: дидактические проблемы, перспективы использования. – М., 1994. – 143 с.

142. Сарафанюк Е. І. Педагогічні умови підвищення якості загальновійськової підготовки курсантів вищих військових навчальних закладів з використанням віртуального моделювання: Автореф. дис. канд пед. наук: 13.00.04 /Одеський ордена Леніна ін-т Сухопутних військ. – Одеса, 2006. – 22 с.

143. Сидак А. А. Требования безопасности виртуальных частных сетей. – М.: МГУЛ, 2000. – 150 с.

144. Слєпкань З. І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі. – К.:НПУ, 2000. – 210 с.

145. Социальная педагогика: курс лекций. /Под общ. ред. М. А. Галагузовой – М.: Гуманит. изд. Центр Владос, 2000. – 416 с.

146. Соціальна робота: Короткий енциклопедичний словник. – К.: ДЦССМ, 2002. – 536 с.

147. Стандарт вищої освіти. Державна програма „Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці” на 2006-2010 роки від 07.12.2005 р. №1153.

148. Стандарт вищої освіти. Освітньо-кваліфікаційна характеристика фахівця зі спеціальності 7.010105 „Соціальна педагогіка” від 03.03.2004 р.
149. Стандарт вищої освіти. Освітньо-професійна програма фахівця зі спеціальності 7.010105 „Соціальна педагогіка” від 03.03.2004 р.
150. Стасюк В. Д. Педагогічні умови підготовки майбутніх економістів у комплексі “школа – вищий заклад освіти”: Дис. канд. пед. наук: 13.00.04 /ПДПУ ім. К. Д. Ушинського – Одеса, 2003. – 280 с.
151. Стефаненко П. В. Теоретичні і методичні засади дистанційного навчання у вищій школі: Автореф. дис. д-ра пед. наук: 13.00.04 /Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. - К., 2002. - 37 с.
152. Сухомлинский В. А. Избранные произведения в пяти томах. Том 1. - Киев: „Радянська школа”, 1979. - 685 с.
153. Тарасов В. А., Тарасов В. В. Разработка контролирующих HTML – документов //Информатика и образование. - №3. 2001. - С. 69-74.
154. Тевелева С. В. Электронный учебник как средство дистанционного обучения //Информатика и образование. - №8. 2000. – С. 48-50.
155. Технологізація волонтерської роботи в сучасних умовах / За ред. проф. А. Й. Капської. – Київ, 2001. – 140 с.
156. Титтел Э., Сандерс К., Скотт Ч., Вольф П. Создание VRML – миров. – К.: изд. группа ВНУ, 1997. – 320 с.
157. Тиффин Д., Раджасингам Л. Что такое виртуальное обучение. – London and New York, 1995. – 312 с.
158. Трайнев И. В. Конструктивная педагогика: учебное пособие. /Под ред. В. Л. Матросова. – М.: ТЦ Сфера, 2004. – 320 с.
159. Трофимов О. Є. Підготовка майбутніх учителів до використання аудіовізуальних і комп’ютерних технологій навчання: Дис. д-ра. пед. наук: 13.00.04 /Харківський держ. пед. у-т ім. Г. С. Сковороди. – Х., 2002.–225с.
160. Трофимов О. Є. Підготовка майбутніх учителів до використання аудіовізуальних і комп’ютерних технологій навчання: Автореф. дис. д-ра пед.

- наук: 13.00.04 /Харківський держ. пед. у-т ім. Г. С. Сковороди. – Х., 2002. – 18 с.
161. Тюття Л. Т., Пузіков Д. О. Вища освіта людей з особливими потребами: реалії та перспективи //Науково-методичний журнал. Соціальна робота в Україні: теорія і практика. - №3. – Київ, 2004. - С. 165-173.
162. Удалов С. Р. Создание системы подготовки будущего учителя к использованию средств информатизации и информационных технологий в педагогической деятельности //Педагогическая информатика. - №4. 2004. – С. 51-59.
163. Указ Президента України „Про першочергові завдання щодо впровадження новітніх інформаційних технологій” від 20.10.2005 р. №1497.
164. Усенков Д. Ю. Quicktime VR: первый шаг к виртуальной реальности //Информатика и образование. - №7. 2001.– 75 -79 с.
165. Ушакова О. Н. Коммуникативная доминанта как инновация образования изменяющегося общества //Иновации и образование: Сб. мат. конф. Серия “Symposium”. – Вып. 29. - Санкт-Петербург: Санкт-Петербургское философское общество, 2003. С.364-368.
- http://anthropology.ru/ru/texts/ushakova_on/educinnov_49.html
166. Фалинська З. З. Практична підготовка майбутніх соціальних педагогів у вищих навчальних закладах: Автореф. дис. канд пед. наук: 13.00.04 /Вінницький держ. пед. ун-т ім. Михайла Коцюбинського. - Вінниця, 2006. – 21 с.
167. Фасхиев Р. Потребность в кадрах для социальной работы – показатель развития общества //Социальная педагогика. - №3. – Москва: «Народное образование», 2003. - С. 101-103.
168. Фіцула М. М. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів освіти. – Київ: „Академія”, 2002. – 528 с.
169. Харченко С. Я. История, теория и практика социальной работы в Украине. – Луганск: Альма-матер, 2005. – 408 с.

170. Харченко С. Я. Новые образовательные технологии в высшей педагогической школе //Социальные науки: Зб. наук. пр. /Под ред. Л.Н. Синельниковой. – Луганск: Знание, 2004. С. 291-203.
171. Харченко С. Я. Соціально-педагогічні технології: Навчально-методичний посібник. – Луганськ, 2005. – 552 с.
172. Харченко С. Я. Социально-педагогические основы подготовки учителя к работе с детскими общественными объединениями: Дис. д-ра пед наук – М., 1993. – 302 с.
173. Храмова М. В. Некоторые дополнительные требования к электронному учебнику //ИТО – 2002. – Саратов: СГУ им. Н. Г. Чернышевского. -<http://education.kudits.ru/homeandschool>
174. Хуторской А. В. Виртуальное образование и русский космизм /EIDOS – LIST.– Вып. 1-2 (5-6). 1999. – [http://www. Eidos.techno.ru/ list/ serv/htm](http://www.Eidos.techno.ru/list/serv/htm).
175. Чернилевский Д. В. Дидактические технологии в высшей школе: Учебное пособие для вузов. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 437 с.
176. Шалашна Н. М. Дослідження підручника в українській історико-книгознавчій думці XIX ст. - <http://vesna.org.ua/txt/zbirk/pidr-v2/01.html>
177. Швалб Ю. М. Психологічні проблеми професійної підготовки соціальних працівників //Науково-методичний журнал. Соціальна робота в Україні: теорія і практика. - №2. – Київ, 2003. – С. 23-31.
178. Шептенко П. А., Воронина Г. А. Методика и технология работы социального педагога. – М.: «Академия», 2001. – 208 с.
179. Шменк, Андреас и др. Мультимедиа и виртуальные миры. /А. Шменк, А. Вэтьен, Р. Кете; С. Наумова (пер. с нем.). – М.: Слово/Slovo, 1997. - 48 с.
180. Ширшов В. Д. Педагогическая коммуникация: Учебное пособие. – Екатеринбург, 2001. – 240 с.
181. Creating TeachPro Electronic Text-books Open education D. Avetisyan. /International congress. Education to world citizenship. – Moscow: Экспоцентр “Красная Пресня”, 2000. - С. 7-9.

182. Kameneva T. N. Virtual Environment to Learn English Language at Distance //УСИМ. - №2. 2000. – С. 84-89.
183. Leonenko L. Analogical inferences in computer assisted knowledge testing systems //6-th World Multiconf. On Systemics, Cybernetics and Informatics. Vol. XVIII — 2002. — P. 371–376.
184. Sheldon B. Theory and Practice in Social Work: A Pre – Examination of a Tenujus Relationship //British Journal of Social Work. – 1988. № 8 (1). – P. 1-22.
185. Thompson N, Osada M., Anderson B. Practice Teaching in Social Work. – Birmingham: Pepar, 1990.
186. Tschang F. T. and Della Senta T. (eds.): Access to Knowledge: New Information Technologies and the Emergence of the Virtual University. Amsterdam: Elsevier Science and International Association of Universities. – 2001. С. 167-206.
187. Whittington c/ Literature Review: Transfer of Learning in Social Work Education //British Journal of Social Work. – 1986. №16 (6). – P.771-577.